

1977/78:20

Nr 20

Måndagen den
7 november 1977

Måndagen den 7 november

Kl. 11.00

*Fyllnadsval till
utskott*

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

*Meddelande om
ändring i den
preliminära
tidsplanen*

§ 1 Fyllnadsval till utskott

FÖRSTE VICE TALMANNEN: De på föredragningslistan uppförda valen är föranledda av att ersättarna för Ingrid Sundberg, Tage Sundkvist och Sonja Fredgardh skall beredas plats i utskott.

Moderata samlingspartiets partigrupp har anmält Erik Blom som suppleant i utrikesutskottet och centerpartiets partigrupp har anmält Carin Nygren som suppleant i skatteutskottet och Inger Ingvar-Svensson som suppleant i lagutskottet.

*Om förvaringen av
avfall från kärn-
kraftverk*

Förste vice talmannen förklarade därefter valda till

Suppleant i utrikesutskottet

Erik Blom (m)

Suppleant i skatteutskottet

Carin Nygren (c)

Suppleant i lagutskottet

Inger Ingvar-Svensson (c)

§ 2 Justerades protokollen för den 21, 25, 26, 27 och 28 oktober.

§ 3 Meddelande om ändring i den preliminära tidsplanen

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att det arbetsplenum, som i den preliminära tidsplanen utsatts till torsdagen den 10 november kl. 14.00, börjar redan kl. 12.00 med hänsyn till att många interpellations- och frågesvar då kommer att lämnas.

§ 4 Om förvaringen av avfall från kärnkraftverk

Statsrådet OLOF JOHANSSON erhöll ordet för att besvara *Carl Lidboms* (s) den 20 oktober anmälda fråga, 1977/78:78, och anförde:

Herr talman! Carl Lidbom har frågat mig om regeringen anser att 3 §

*Om förvaringen av
avfall från kärn-
kraftverk*

i den s. k. villkorlagen innebär att samma säkerhetskrav måste ställas på den slutliga förvaringen av använt kärnbränsle eller avfall från upparbetat kärnbränsle, oavsett om förvaringen sker i Sverige eller utomlands.

Jag utgår från att Carl Lidbom med sin fråga avser innebörden i 2 § villkorlagen, eftersom det är denna paragraf som reglerar den slutliga förvaringen av högaktivt avfall samt använt, ej upparbetat kärnbränsle.

Villkorlagen innebär att frågor om hanteringen av använt kärnbränsle och högaktivt avfall skall vara lösta, innan en reaktor får tas i drift. Lagen är tillämplig på de reaktorer för vilka tillstånd har meddelats enligt atomenergilagen och som inte har tillförts kärnbränsle före den 8 oktober 1976. I fråga om de reaktorer som faller under 2 § får särskilt tillstånd att tillföra kärnbränsle meddelas endast om reaktorinnehavaren har företett avtal som på ett betryggande sätt tillgodoser behovet av upparbetning av använt kärnbränsle och dessutom har visat hur och var en helt säker slutlig förvaring av det högaktiva avfallet kan ske. Alternativt skall han visa hur och var en helt säker slutlig förvaring av använt, ej upparbetat kärnbränsle kan ske. Innebörden av detta är att det åligger reaktorinnehavaren att konkret visa att avfallsfrågorna är lösta. Lagen gör inte skillnad mellan slutlig förvaring i Sverige och utomlands. Frågan har inte heller direkt behandlats i lagens förarbeten. I samband med en ansökan om tillstånd enligt villkorlagen kan naturligtvis frågan om slutlig förvaring utomlands bli aktuell, och regeringen får i samband därmed ta ställning till de krav som bör ställas från säkerhetssynpunkt. I princip bör dock samma säkerhetskrav ställas, oavsett om förvaringen sker i Sverige eller någon annanstans.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka energiministern för svaret.

Jag ställde en enkel och rak fråga till energiministern: Hur är det med villkorlagen, innebär den att samma säkerhetskrav skall gälla beträffande den slutliga förvaringen av avfallet från kärnreaktorer, oavsett om förvaringen sker i Sverige eller utomlands?

Det borde inte vara svårt för energiministern att svara enkelt och rakt på detta, med ett ja eller ett nej. Det svar jag har fått är ett referat av bestämmelserna i villkorlagen. Sedan lägger energiministern till följande: "Innebörden av detta är att det åligger reaktorinnehavaren att konkret visa att avfallsfrågorna är lösta. Lagen gör inte skillnad mellan slutlig förvaring i Sverige och utomlands."

Om energiministern hade satt punkt där, skulle jag ha varit nöjd i den meningen att jag då hade fått ett klart och entydigt besked. Men sedan kommer ett tillägg som gör mig fundersam. Är det ändå så att energiministern slingrar sig och vill öppna en baddörr för att kanske bereda vägen för omkastningar i regeringens energipolitik?

Energiministern säger i fortsättningen av sitt svar att frågan inte har behandlats under förarbetena till lagen och får prövas när det föreligger

en ansökan. Då får regeringen ta ställning till de krav som får ställas ur säkerhetssynpunkt. Sedan tillfogar han: "I princip bör dock samma säkerhetskrav ställas oavsett om förvaringen sker i Sverige eller någon annanstans."

Detta tvingar mig att begära en precisering. Vad menas med det helt onödiga tillägget av orden "i princip"? Finns det över huvud taget några undantag, eller är lagens tolkning på denna punkt klar och enkel? Och vad menas med att energiministern bara säger att man "bör" ställa samma säkerhetskrav oavsett var förvaringen sker? Är det hans personliga uppfattning eller är lagens klara innebörd den att samma krav gäller?

Det är energiministern som har författat lagen, och han kommer tillsammans med sina kolleger i regeringen att få ta ansvaret för tolkningen och tillämpningen av den. Det bör vara synnerligen enkelt att ge besked i sådana frågor. Hur är det alltså: Menar ni, som Thorbjörn Fälldin och Olof Johansson många gånger har sagt, att ingen ny reaktor kan startas innan ni fått se om det finns någon teknik i sinnevärlden i Sverige eller utomlands, som är tillräckligt bra för att man skall klara den slutliga förvaringens problem? Eller har ni kanske ändå era bakdörrar halvöppna för att smita ut och göra alla dessa känsliga säkerhetsproblem till en fråga om exportaffärer och kommers?

*Om förvaringen av
avfall från kärn-
kraftverk*

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Carl Lidbom tycks vara missnöjd med att jag refererar villkorlagen. Det sätt på vilket Carl Lidbom har ställt frågan visar att det var nödvändigt. Han har nämligen för det första hänvisat till fel paragraf. Det står ingenting om *slutlig* förvaring i den av Lidbom nämnda 3 §. Frågan är alltså felställd, och det borde Carl Lidbom erkänna.

För det andra är villkorlagen sådan att den inte innehåller några förhandsbesked av den typ som finns t. ex. i skattelagstiftningen. *Regeringen* kan således inte annat än i samband med prövning av ansökan om tillstånd enligt lagen uttala sig i tolkningsfrågor. Än mindre kan ett enskilt statsråd göra bindande uttalanden i sådana frågor. Jag har därför med avsikt gett ett principiellt hållet svar, och inga frågor från herr Lidbom kan förmå mig att överge den linjen.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Det var ett rätt sensationellt besked av energiministern att regeringen inte här i riksdagen kan svara när det gäller tolkningen av de lagar som regeringen själv stiftar tillsammans med riksdagen. Det var ganska häpnadsväckande. Vi brukar ofta ha sådana debatter, och vi brukar när frågorna ligger på det principiella planet få klara och enkla svar. Vad vi inte kan diskutera i riksdagen är enskilda fall, som senare kan komma under regeringens, myndigheters eller domstolars bedömning. Men nog brukar vi kunna få besked om vad regeringen menar med sina egna lagar. Det är en självklarhet att lämna sådana besked.

Då ni vägrar att precisera svaret på min fråga kan jag inte uppfatta

*Om förvaringen av
avfall från kärn-
kraftverk*

det som annat än en bekräftelse på att ni ändå är mycket angelägna om att hålla vissa bakhörrar öppna.

Denna debatt har varit fylld av motsägelser, inte bara mellan de borgerliga partierna utan för all del också mellan centerpartistiska statsråd.

Är kärnkraften en fråga om ansvar för världen och för nu levande och kommande generationer? Ställer ni absoluta krav? Eller är det en praktisk fråga, där ni kan reducera avfallsproblemen till en fråga om eventuell export, kommers – sälj avfallet till andra länder, så struntar vi i vad som händer?

Att industriministern Åsling, också centerpartist, inte är främmande för den senare, kommersiellt inriktade, linjen visar han ganska tydligt i senaste numret av Veckans Affärer, där han får frågan: Kan du tänka dig export av kärnkraftsteknologi? Herr Åslings svar lyder: Ja, varför inte. Vi har ingen anledning att hindra export av kärnkraft.

Det är klart att har man herr Åslings filosofi, kan man känna ett visst behov av sådana här bakhörrar som, eventuellt, herr Johansson öppnar med sin medvetna och insisterande oklarhet.

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Så länge vi inte har förbjudit kärnkraft i vårt eget land, finns det naturligtvis möjligheter att exportera kärnkraft och kärnkraftskomponenter inom de ramar som vi av bl. a. icke-spridningsskäl har satt upp. Det vet herr Lidbom mycket väl, och det är detta som Nils Åsling har avsett.

Om vi sedan skall gå in på en debatt här, kan jag naturligtvis ur både propositionen och förarbetena till villkorlagen citera vad som sägs i olika avseenden. Det finns ingenting i villkorlagen som tyder på att kravet på helt säker slutlig förvaring skulle vara begränsat till fall av förvaring i Sverige. Inte heller finns det i propositionen eller i utskottsbetänkandet något som tyder på detta. Tvärtom så påträffar man i propositionen uttalanden, som jag varit med om att formulera – vilket Carl Lidbom mycket riktigt påpekat – som visar att man sett förvaringsproblemen i ett globalt och inte i ett nationellt perspektiv.

Men det hindrar inte att jag naturligtvis formulerar mitt svar principiellt, eftersom vi ändå har tillståndsansökningar enligt villkorlagen aktuella.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Statsministern och energiministern har vid upprepade tillfällen i många sammanhang sagt att det inte finns någon teknik i sinnevärlden, varken i Sverige, Amerika eller någon annanstans, som håller måttet när det gäller att ta hand om avfallet och den slutliga förvaringen av avfallet från kärnkraftsreaktorer. Vi ser inte någon sådan teknik i sikte över huvud taget och kan därför inte begripa hur det skulle gå till att lösa det problemet.

Detta har varit statsministerns och energiministerns utgångspunkt när

de har sagt att innan denna teknik är uppfunnen och finns någonstans i sinnevärlden, så går det inte att i Sverige starta en enda reaktor – enligt den villkorslag som ni har stiftat.

Är detta riktigt? Skall villkorslagen tolkas på detta kategoriska sätt?

Om jag får ett klart och enkelt ja på den frågan, är problemet helt och hållet klarlagt.

Eller är tanken i stället den att bara det inte gäller förvaring i Sverige så kan man strunta i att pröva om tekniken duger, då behöver man inte se så allvarligt på problemet, för i så fall kommer eventuella olyckor inte att drabba svenska medborgare och därför kan vi se litet mer praktiskt på saken och dämpa oss?

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Låt mig bara upprepa vad jag har sagt: Det är *regeringen* som vid tillämpningen av villkorslagen tolkar densamma – inte enskilda statsråd.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om energipolitiken

Statsrådet OLOF JOHANSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Alf Lövenborgs* (–), dels *Birgitta Dahls* (s) den 4 oktober anmälda interpellationer, 1977/78:1, till statsministern, resp. 1977/78:18, och anförde:

Herr talman! Alf Lövenborg har frågat statsministern

dels om regeringen är medveten om att oljan är en ändlig naturtillgång och att en frigörelse från oljeberoendet så snart som möjligt är en nödvändighet,

dels om regeringen under några omständigheter – och i så fall när – kan övergå till att genomföra det energiprogram som 1975 års riksdagsbeslut innebar, nämligen en planmässig utbyggnad av de 13 beslutade reaktorerna.

Interpellationen har överlämnats till mig för att jag skall besvara den.

Birgitta Dahl har frågat mig när de besked om framtiden för Forsmark 3 och de anställda där som utlovats i kompletteringspropositionen kommer att lämnas.

Jag besvarar båda interpellationerna i ett sammanhang.

På Alf Lövenborgs första fråga kan jag svara ett obetingat ja. Regeringen är starkt medveten om de problem som förestår när det gäller försörjningen med olja. Vi har att räkna med att oljan snart – kanske inom några decennier – inte kommer att kunna användas som råvara för energiproduktion.

I första hand industriländerna måste således bereda sig på en genomgripande omställning i fråga om försörjningen med energi. Inte minst

Om energipolitiken

gäller detta oss här i Sverige som i dag är beroende av importerad olja för mer än 70 % av vår försörjning.

Frågan är då hur energipolitiken skall utformas för att vi skall kunna möta de svårigheter som kan förutses. Jag skall inte gå närmare in på denna fråga nu. Låt mig bara säga att jag för egen del anser attushållningen är det primära i energipolitiken och att de åtgärder som sätts in från statsmaktens sida på detta område i första hand bör inriktas på att minska förbrukningen av olja.

Vad sedan gäller Alf Lövenborgs andra fråga – genomförandet av 1975 års kärnkraftprogram – vill jag hänvisa till regeringsförklaringen den 8 oktober 1976, lagen (1977:140) om särskilt tillstånd att tillföra kärnreaktor kärnbränsle, m. m. – dvs. den s. k. villkorlagen – som riksdagen antog i våras och till energikommissionens (I 1976:05) direktiv.

Regeringens inställning är entydig. En satsning på kärnkraft kan inte ske om inte riskerna med hanteringen av det använda bränslet och det högaktiva avfallet kan bemästras på betryggande sätt. Innebörden härav har preciserats i villkorlagen.

Om det visar sig att de problem och de risker som är förenade med kärnkraften inte kan bemästras måste kärnkraften avvecklas. På vilket sätt det skall ske och vilka åtgärder som behöver sättas in för att bortfallet av kärnkraft skall kunna ersättas hör till de uppgifter som energikommissionen arbetar med och skall redovisa konkreta förslag om. Redan av direktiven framgår vilket tidsperspektiv som skall vara riktigt för kommittén. Dess arbete skall vara slutredovisat senast den 1 juli nästa år.

Regeringen är vidare angelägen om att handlingsfriheten på kärnkraftsområdet bibehålls i avvaktan på 1978 års energipolitiska beslut. Att binda resurser i kärnkraftsblocket Forsmark 3 enligt den ursprungliga tidsplanen vore att föregripa dessa beslut. Med hänsyn härtill anmälde jag i årets kompletteringsproposition (prop. 1976/77:150 bil. 7) att jag avsåg att föreslå regeringen att ge statens vattenfallsverk i uppdrag att förhandla med Mellansvensk Kraftgrupp AB om en sådan ändring av planeringen för kärnkraftsblocket Forsmark 3 att handlingsfrihet föreligger att avbryta eller fullfölja projektet efter ett energipolitiskt beslut av riksdagen hösten 1978. I uppdraget skulle också ingå en kartläggning av konsekvenserna i olika avseenden av en sådan ändring i planeringen.

Jag är därmed inne på Birgitta Dahls fråga.

Uppdraget beträffande Forsmark lämnades till vattenfallsverket i början av juli. Innehållet i och avsikten med uppdraget hade dessförinnan redovisats för de berörda personalorganisationerna i överensstämmelse med bestämmelserna om informations- och förhandlingsskyldighet i lagen om medbestämmande i arbetslivet.

Vattenfallsverket har numera slutfört sitt uppdrag. Resultatet av kartläggnings- och förhandlingsarbetet överlämnades till regeringen den 2 november. Ärendet bereds nu inom regeringskansliet.

Regeringens ställningstagande bör kunna redovisas före årsskiftet.

ALF LÖVENBORG (–):

Herr talman! Jag ställde två frågor och måste som etiketten bjuder mig tacka för svaren. Men självfallet är jag inte nöjd med dessa svar.

T. o. m. när statsrådet Johansson svarar ett "obetingat ja", som det heter i interpellationssvarets text, på min första fråga gör han det med ett tillägg, som snarare borde ha motiverat ett "obetingat nej" som svar. "Vi har att räkna med att oljan snart – kanske inom några decennier – inte kommer att användas som råvara för energiproduktion", säger den minister som ironiskt nog har beteckningen energiminister. Men det är, Olof Johansson, inte fråga om några decennier. Det är fråga om några år. En ansvarsfull regering borde inte dröja ett enda ögonblick mer med att lansera en energipolitik som skulle innebära Sveriges snabba marsch ut ur oljeberoendet – eller rättare sagt beroendet av importerad olja. Oljan kommer mycket snart att sina, och vad gör vi då för att värma upp bostäder och arbetsplatser och hålla i gång de många industrier som har kunnat drivas tack vare tillgången på billig olja för kraftproduktionen?

Sedan min interpellation trycktes i snabbprotokollet den 4 oktober har det kommit en del nytt material som ytterligare bekräftar hur oerhört alarmerande situationen är. De 19 kapitalistiska staternas oljeklubb, som Sverige tyvärr är medlem av, sammanträdde i Paris den 5–6 oktober och tecknade en dyster bild av läget. Man kom överens om att begränsa sin sammanlagda oljeimport till 28 miljoner fat om dagen år 1985. Redan detta är ju ett astronomiskt tal – 28 miljoner fat, dvs. 43–44 miljoner hektoliter om dagen. Men denna överenskommelse betyder naturligtvis noll och intet, så länge de s. k. fria marknadskrafternas spel får fortsätta ohämmat. Den rovdrift på olja som de multinationella företagen bedrivit har naturligtvis varit den främsta orsaken till att en bristsituation nu står skrämmande nära i tiden. Och denna rovdrift kommer att fortsätta. Framför allt kommer ingenting radikalt att hända med oljebolagens – eller rättare sagt oljetrustens – oinskränkta grepp om den mest oljeslukande marknaden av alla, nämligen USA:s. USA importerade 1976 olja till ett pris av 36 miljarder dollar – dvs. ungefär 225 miljarder kronor – och beräknas i år importera för 45 miljarder dollar.

Tvärtom tyder allting på att USA:s oljeimport kommer att öka kraftigt. Den inhemska produktionen av olja låg 1976 i USA ännu något över den importerade mängden. Men ökningen av oljekonsumtionen i förening med den beräknade minskningen av oljeutvinningen inom landets gränser kan väntas leda till att USA:s importbehov blir större och större.

Eftersom Birgitta Dahl har ordet omedelbart efter mig skall jag inte nu gå in på den globala betydelsen av den mycket nära förestående oljekrisen. Jag förutsätter att hon kommer att beröra denna viktiga fråga. Det mesta som Birgitta Dahl anförde i sitt stora tal om energipolitik för framtiden vid socialdemokraternas storrådslag den 8 oktober och i en artikel, "U-landsvänlig energipolitik", i Dagens Nyheter den 20 oktober kan jag oreserverat skriva under på. Det överensstämmer med de

Nr 20

Måndagen den
7 november 1977

Om energipolitiken

synpunkter vi kommunister anlagt på energifrågan sedan 1940-talet, då frågan om kärnkraftens utnyttjande för fredligt bruk först kom på dagordningen. De överensstämmer med arbetarpartiet kommunisternas uttalande när den borgerliga regeringen började sätta stopp för Forsmark.

På en punkt har naturligtvis socialdemokraterna och vi olika åsikter. Det gäller utbyggnaden av vattenkraften. Vi menar ju att de ännu orörda älvarna bör sparas. Vi anser att mera effekt kan utvinnas i alla de älvar som redan har exploaterats. Att det pågår ansträngningar i det syftet betraktar jag som positivt. Många av anläggningarna för vattenkraft behöver moderniseras. Det kan bli en betydande konstruktiv sysselsättning, om denna modernisering genomförs. Och det kommer att betyda ett mycket bättre utnyttjande av den oerhört värdefulla kraftresurs som den svenska vattenkraften utgör.

Men varken denna om- och utbyggnad av vattenkraften eller en utveckling av de s. k. alternativa energikällorna, dvs. sol och vind, kan kompensera mer än en mycket liten del av bortfallet av oljan för värme- och kraftproduktion. Sverige är dock ett land i norr med ett mycket hårt klimat. Det går åt mycket lyse. Och det går åt exceptionellt mycket värme. Inte minst förbrukar statens järnvägar, med den utbredning som kommunikationsnätet måste ha i förhållande till den glesa befolkningen, mycket elektrisk energi.

För att hushålla med energi behöver man också ha någon energi att hushålla med, herr Johansson. Innan fusionskraften blir en realitet och ger oss outtömliga energiresurser finns det i praktiken bara fyra energikällor att ta till för ett högt industrialiserat land som vårt: vattenkraft, olja, kol och uran.

Oljeparentesen är i det närmaste slut. Sveriges vattenkraft är i stort sett utbyggd. En årlig import av många miljoner ton kol skulle med all rätt betecknas som rena rama galenskapen, inte bara av de verklighetsfrämmande s. k. miljövänner som i grunden liknar maskinkrossarna i den industriella revolutionens början. Då återstår bara kärnkraften.

Jag vill erinra om att alla partier i Sveriges riksdag var eniga om det svenska kärnkraftsprogrammet så sent som vid allmänna motionstidens utgång i januari 1973. Ett parti, vpk, uttryckte t. o. m. otålighet beträffande takten i programmets genomförande. I en partimotion, nr 1471, undertecknad av bl. a. dåvarande partiordföranden och nuvarande partiordföranden, sades från vpk-gruppens sida:

”Till de erkända energipolitiska problemen hör konsekvenserna av knappheten på olja och de väntade stegringarna av oljepriset. Detta accentuerar behovet av att avancera inom bl. a. kärnkrafttekniken.”

Det var kloka ord som det fanns all anledning att skriva under på – det kan man alltså göra – eftersom absolut ingenting har inträffat som från vetenskaplig, teknisk eller ekonomisk synpunkt skulle motivera en annan ståndpunkt i dag. Tvärtom ligger oljekrisen mycket närmare i tiden än man då kunde räkna med.

I Sverige har vi den gynnsamma situationen att väsentliga delar av

energiproduktionen är i samhällets ägo, Vattenfalls och kommunernas. Som kommunister ställer vi det självklara kravet att hela energisektorn, utom den kooperativa, skall vara samhällsägda. Det går inte att hushålla med energi, och det går inte att planmässigt styra produktionen av energi, så länge viktiga sektorer är kvar i de multinationella monopolens händer.

Vi utgår från det faktum att energiförsörjningen måste planeras på lång sikt. Det tar ett tjugotal år att bygga upp en produktionsapparat för andra förhållanden än dem som gällt under den billiga oljans epok. Redan i dagens läge är det orimligt, även från ekonomisk synpunkt, att använda en ovärderlig råvara som olja för uppvärmning och kraftproduktion.

Till skillnad från oljan kan uranet inte användas för annat än kraftproduktion. Sverige har nästan unika förutsättningar. Sverige är ett av de fem länder i världen som inom sitt lands gränser kan utveckla hela kärnkraftscykeln, från uranbrytningen till avfallens slutliga deponering. Alla leden i denna viktiga industri ligger eller skulle kunna ligga inom den offentliga företagssektorn.

De svenska alunskifferarna innehåller förmodligen världens största uranfyndigheter. De brytvärda tillgångarna av alunskiffer – i Billingenområdet (Ranstad), i Skåne, på Öland, i Östergötland och i hela östra fjällområdet från Dalarna till Norrbotten – uppskattas till 50 miljarder ton. Alla dessa fyndigheter kan förmodligen inte brytas även om de är brytvärda. Men en fortsatt prospektering kan med stor sannolikhet leda till upptäckten av andra alunskifferdepåer som är så belägna att inga andra värden kommer i kläm vid en exploatering.

Utom uran innehåller den svenska alunskiffern över 10 % kolföreningar, vilka bl. a. kan användas för oljeproduktion och produktion av metanol, som i vissa proportioner kan ersätta bensin. Här finns alltså alla förutsättningar för att ersätta den olja som annars måste importeras för den kemiska industrin. Uransskiffern innehåller också mycket värdefulla metaller som vanadin, molybden, nickel och kobolt. En betydande del av restprodukterna uppges av experterna kunna användas för produktion av konstgödsel.

Sverige har vidare en högt utvecklad reaktorindustri och kompletterande industrier såsom turbintillverkning. Vi har en kärnfysisk forskning med långa traditioner och ett stort antal kärnfysiker. Vi har tekniker och yrkeskunniga arbetare med hög kompetens och stora praktiska erfarenheter. Nu har energiministern, bl. a. genom ett interpellationssvar den 21 oktober, ställt till med oro på Asea-Atom, som enligt det konsortialavtal som riksdagen 1968 godkände för perioden 1969–1979 skall "bedriva utveckling, konstruktion och marknadsföring av kärnreaktoranläggningar, baserade på termiska reaktorer och komponenter till dem inkl. tillverkning av speciella kärnreaktorkomponenter samt utveckling, konstruktion, tillverkning och marknadsföring av kärnreaktorbränsle ävensom försäljning av kompletterande tjänster sammanhängande med sådant bränsle".

Måndagen den
7 november 1977

Om energipolitiken

I interpellationssvaret sade Olof Johansson:

”Situationen är inte längre densamma. Marknaden för kärnkraftverk har hårdnat. Utbyggnadsplanerna har de senaste åren successivt skurits ned kraftigt i de flesta länder.” Detta är en falsk beskrivning av verkligheten.

I Sovjetunionen och de övriga SEV-länderna fullföljer man planmässigt det stora gemensamma utvecklingsprogram som man undertecknade i juli 1971. Det innefattar bl. a. en kraftig utbyggnad av kärnkraften i Sovjetunionen, Polen, Ungern, DDR etc. Numera har som bekant också Cuba ett kärnkraftsprogram.

I min interpellation refererade jag utförligt LO:s och TCO:s gemensamma skrivelse till regeringen, som publicerades i sin helhet i TCO-Tidningen nr 16 i år. Jag skall inte i den här omgången upprepa den detaljredogörelse som där gjordes för de kostnader och skador som den borgerliga regeringen på ett år har åstadkommit på energiområdet. Jag vill helt kort deklarerat på nytt att arbetarpartiet kommunisterna ställer sig bakom kravet att de 13 beslutade reaktorerna byggs utan ytterligare käppar i hjulen.

Vi kommunister var här – liksom i andra länder – de första att yrka på kärnkraftens utveckling för fredligt bruk. Vi står fast vid denna ståndpunkt. Vi har också alltid mycket energiskt krävt att hela energisektorn och malmtillgångarna skall vara förställda i sin helhet.

Efter den här dystra treårsperioden kommer naturligtvis kärnkraften åter att utvecklas planmässigt. Men det finns en mycket stor fara för att de fantastiska rikedomar som alunskiffern innehåller blir exploaterade av storfinansen. Det avtal som Boliden och LKAB undertecknade den 19 oktober om samarbete på alunskifferområdet och det nybildade bolag som därigenom kom till stånd för forskning och brytning av alunskiffer vänder vi oss emot. Vi tror att det bland arbetare och tjänstemän i Sverige finns ett mycket starkt gehör för vårt krav att hela denna sektor förbehålls det statliga LKAB eller att ett särskilt helstatligt bolag bildas för detta ändamål. Mycket tyder på att alunskiffern kan bli grunden för det mest vinstgivande företag Sverige någonsin haft. Om man skall kunna kraftigt reducera skattebördan på det arbetande folket, räcker det inte med en omfördelning av skatterna. Det krävs också att storfinansen berövas sin ekonomiska makt och att de monopolföretag som ger de stora profiterna i stället öser dessa profiter i statskassan. Alunskiffern kan bli en guldgruva utan tidigare motstycke.

Arbetarrörelsen i vårt land har, tror jag, nu en historisk chans att genom en stor och enig kampanj hindra storfinansen från att exploatera alunskiffern. Också från miljö- och arbetarskyddssynpunkt är det nödvändigt att verksamheten blir statlig och ställd under demokratisk kontroll.

Den virriga parodi på energipolitik som den nuvarande regeringen bedriver håller på att få katastrofala konsekvenser för Sverige. Det är, som jag ser det, en ytterst aktuell och viktig uppgift att mobilisera hela det arbetande folket mot denna politik för ett konstruktivt alternativ – ett

alternativ som är byggt på moderna vetenskapliga och tekniska grundsatser, inte på småborgerliga fördomar och tillfälliga högröstade opinioner.

Nr 20

Måndagen den
7 november 1977

Om energipolitiken

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Energiministern, som har valt att lämna ett mycket kortfattat och i sak innehållslöst svar på de frågor som har ställts till honom, får finna sig i att även jag kommer att ta tid på mig i mitt inlägg.

Den första dagen av den här riksdagssessionen krävde jag i en interpellation till energiministern ett snabbt besked om framtiden för Forsmark 3 och de anställda där, under hänvisning bl. a. till det löfte om ett sådant besked under hösten 1977 som energiministern gav i komplementeringspropositionen i våras.

Jag framställde min interpellation som representant för det socialdemokratiska partiet. Energifrågan är dock en av politikens huvudfrågor, alldeles oberoende av det kaos som f. n. råder på området. Varje land måste i dag driva en ansvarsfull och framsynt energipolitik, både för att garantera sin egen framtid och för att bidra till den globala energiförsörjningen i den internationella solidaritetens tecken.

Jag framställde den också som ledamot av energikommissionen. Svaret på frågan har stor betydelse för vårt arbete. Vad som händer – och inte händer – med energipolitiken på kort sikt får naturligtvis stora konsekvenser för möjligheten att bedriva en långsiktigt förnuftig politik.

Jag framställde också interpellationen – det är inte minst viktigt – som representant för Uppsala län i riksdagen, det län där de anställda i Forsmark bor och där Östhammars kommun ligger, ett län som i dag har mycket stora problem med sysselsättningen även av andra skäl.

Men det finns många andra som också – ibland från helt andra utgångspunkter – är angelägna om att få besked och ställningstaganden från regeringen. Många av dem som tillhör de regeringsbildande partierna hör uppenbarligen dit. I går kunde vi i regeringsorganet Svenska Dagbladet i en ledare med rubriken "Nu får det vara nog!" ta del av en av de mest magnifika utskällningar av regeringens velande i energipolitiken som jag över huvud taget har läst. De flesta borgerliga tidningar har under lång tid innehållit ledare med i sak samma innehåll, om än i något mer "moderata" ordalag. Ett exempel på det är Upsala Nya Tidning i dag. Naturligtvis har Centerns ungdomsförbund och andra motståndare till kärnkraften på goda grunder också krävt besked.

Det finns i dag liksom tidigare två handlingslinjer när det gäller kärnkraftens roll i energiförsörjningen som är hedervärda och som har anhängare i Sverige.

Den första representeras av motståndare till kärnkraften, de som anser att kärnkraften utgör en så stor fara för nuvarande och kommande generationer att vi inte kan använda den och som kräver en omedelbar avveckling. Vi respekterar dem. Vi socialdemokrater i energikommissionen har självfallet medverkat till att två avvecklingsplaner där skall utarbetas. Jag kan mot den bakgrunden inte förstå vad statsminister Fäll-

Om energipolitiken

din menade när han, dagen efter det att ett sådant beslut under vår medverkan hade fattats i kommissionen, i debatten med Olof Palme insinuerade att vi på något sätt skulle motarbeta framtagandet av avvecklingsplaner.

Den andra representeras av dem som ser med stort allvar på kärnkraftens säkerhetsproblem men som menar att de kan behärskas och att kärnkraft därför kan och bör användas inom ramen för en sammanhängande energipolitik som syftar till hushållning, minskat oljeberoende, minskade risker för hälsa och miljö vid allt slags energiproduktion, en trygg energiförsörjning och handlingsfrihet inför framtiden.

Bakom den senare linjen stod 1975 i riksdagen en bred majoritet och i förra årets val tre fjärdedelar av väljarna. Det finns däremot ingen politisk meningsriktning eller annan kraft värd att ta hänsyn till i detta samhälle som menar att vi skall utnyttja kärnkraften även om säkerhetsproblemen inte kan bemästras. Det finns heller ingen som vill ha det taktikspel som regeringen nu bedriver i stället för att med ansvar bedriva en konsekvent energipolitik. För varje vecka som går ökar också människors oro och misstro liksom de negativa effekterna på ekonomin, sysselsättningen, säkerheten och det internationella oberoendet lika väl som möjligheterna att föra en långsiktigt förnuftig energipolitik minskar när regeringen inte klarar att lösa dagens energiproblem. Det är självklart, och det borde det vara också för energiministern, att detta inte kan fortsätta längre.

Vi har, herr talman, under det år som har gått efter regeringsskiftet passerat många data då alla som på olika sätt berörs av regeringens handlande oroligt har väntat besked. Men varje sådant datum har passerats utan att deras oro har stillats. För många enskilda människor har situationen därför nu blivit desperat. Det gäller de anställda i Forsmark, i Asea-Atom, i STAL-LAVAL, i Uddcomb, i Vattenfall.

En rad kommuner, länsorgan och företagsledningarna upplever på samma sätt situationen som desperat. De kan inte planera för morgondagen. De tvingas att avskeda anställda som de om något år kan behöva igen för den händelse inte hela deras organisation med allt vad den innebär av tekniskt kunnande och stabilitet har slagits sönder.

Om regeringen låter detta inträffa har en mycket viktig faktor för handlingsfriheten i framtiden spelats bort. Detsamma gäller naturligtvis om den nuvarande miljardrullningen får fortsätta i en tid då vi ändå har så stora ekonomiska problem och sysselsättningsproblem. Handlingsfriheten kan inte öka när resurserna minskar.

Av den utredning som Vattenfall presenterade – och som energiministern inte fann anledning att med ett ord kommentera – om följderna av en avveckling eller försening med två år framgår att bara förseningsalternativet kostar 1,3 miljarder kronor inkl. kostnaderna för alternativ energiproduktion. Då har man inte räknat in kostnader för ersättning till kommuner och anställda. Det är, herr talman, mer än vad varven har begärt för att klara den katastrofsituation som de nu befinner sig

i. Det är nästan lika mycket som regringens satsning på handelsstålet eller specialstålet sägs bli. Om vi dessutom får ytterligare förseningar av andra aggregat leder det till ytterligare miljardkostnader – för att inte tala om vad de ekonomiska följderna blir av en avveckling.

Det vore en sak om Thorbjörn Fälldin och Olof Johansson skulle gå in för avveckling eller om de, i fåfängt hopp om att ett under skall inträffa som räddar dem ur den situation som de själva har försatt sig i, vill föra en sådan politik som den nuvarande. Det kan man förstå som ett uttryck för den desperation som de måste känna. Men hur kan sysselsättningsministern Per Ahlmark, industriministern Nils Åsling, ekonomiministern Gösta Bohman eller budgetministern Ingemar Mundebo medverka till allt detta? Jag kan försäkra att vanliga medborgare inte begriper det. Låt mig citera Upsala Nya Tidnings ledare i dag: "Regeringen borde skona medborgarna från en sådan kostnadskarusell. Sverige har i dag nog med ekonomiska problem ändå. --- Beslut måste fattas och då duger det inte för folkpartiet och moderaterna att vara för mjuka mot centern. --- Och folkpartiet och moderaterna får under inga förhållanden falla undan för en politiker med så diffusa begrepp om energipolitikens samband med dagens sysselsättningsproblem. ---

Herr talman! Mot denna bakgrund hade jag väntat mig ett snabbt svar.

Jag trodde att regeringen själv var angelägen om att ge besked. När svaret dröjde så tänkte jag att avsikten var att kunna redovisa ett ställningstagande grundat på Vattenfalls utredning. Men så var uppenbart inte fallet.

Det svar som energiministern och regeringen nu lämnat är en skandal. Det innebär att regeringen kanske kommer att ta ställning före årsskiftet, men säkert är det inte.

Jag kan, herr talman, inte ens formellt uttala det traditionella tacket för svaret på interpellationen till statsrådet. Det må vara att Olof Johansson och regeringen finner det naturligt att visa en sådan överlägsenhet och nonchalans mot mig som socialdemokratisk ledamot av den här kammaren. Det rör mig i så fall inte i ryggen. Men jag och mitt parti kan inte acceptera att de människor, de kommuner och de företag som är direkt beroende av regeringens besked behandlas på det här sättet. Vi har många gånger haft anledning att fundera över huruvida det är okunnighet om eller okänslighet inför medmänniskors situation som ligger bakom det sätt varpå regeringen har valt att behandla dem som berörs av besluten. Inte minst gäller detta de anställda vid Forsmark som har utvalts till att fungera som statister i det skådespel som regeringen bedriver till priset av deras trygghet och yrkesstolthet. Ni tycks inte ens förstå hur oroliga och hur kränkta i sitt innersta de är.

Jag kommer för min del, Olof Johansson, aldrig att glömma ditt svar i TV på frågan om varför regeringen i villkorspropositionen sade ifrån att det inte kunde bli fråga om ersättning till de anställda. Du sade så här: Ja, men anläggningsarbetare är ju vana vid att byta jobb. De vet att när ett jobb tar slut så är det bara att packa ihop och flytta.

Det svaret visar att du inte vet eller ens tycks bry dig om vilka de är som jobbar vid Forsmark och hur de upplever sin situation och den behandling de utsätts för. Och hur skulle du kunna veta det, du som inte har brytt dig om att resa dit och se hur situationen är, trots de många inbjudningar – ja, t. o. m. krav – du fått att komma dit?

Nu vill jag be dig lyssna noga på vad jag har att berätta för dig, för det som jag nu tänker säga är inte bara ett uttryck för min vilja att politiskt bekämpa dig och ditt parti och det som ni står för, utan jag försöker faktiskt vädja till ditt förnuft och din känsla av ansvar inför människor som är beroende av ditt handlande.

Vilka är de som jobbar vid Forsmark? Ja, det är för det första anläggningsarbetare från andra delar av landet. De är stolta över sina jobb. De har ett stort kunnande och en stor ansvarskänsla. Men de har inte valt jobben därför att de tycker om att flytta. Tvärtom hör det till förbannelsen i deras jobb. Många av dem kommer från avflyttningsbygder och glesbygder i Norrland, där det över huvud taget inte finns något val för dem. De har lidit av flyttningar i hela sitt liv. Många av dem såg en möjlighet att nu låta sina barn få bo på ett ställe flera år i rad och få gå i skolan i lugn och ro. De är förtvivalade över att de återigen kanske måste börja "flytta sönder" sina barn, som de säger. Väldigt många är medelålders och äldre som sett fram emot att få slå sig ned någonstans där de också kan bo som pensionerade, och de är också förtvivalade över att deras planer har slagits sönder igen.

För det andra är det ortsbor. Det är byggnadsarbetare som förr om åren hade stadigt jobb bara några månader. Det är bönder och fiskare – många är partivänner till dig – som har fått ett stadigt jobb, vilket har gjort att de har kunnat behålla sitt lilla jordbruk. Det är ungdomar från orten som tidigare såg framför sig att de skulle tvingas flytta från sin hembygd, som var väldigt glada över att de skulle få bo kvar och som satsade på att bosätta sig där med sin familj. Vart skall de åka nu? Ja, jag kan tala om för dig, om du inte vet det, att det inte finns jobb på 20 mils avstånd. Vi är ett län med problem. Hans Alsén kommer att behandla det i en interpellationsdebatt senare i dag, och jag skall därför inte gå in i detalj på detta.

Vi är hårt drabbade av strukturproblemen i samhället, av stålkrisen vid våra bruk. Uppsala kommun, med mer än hälften av länets invånare, har en 10-procentig industrissysselsättning. Vi har bostadsbrist, men den borgerliga majoriteten under centerpartiets ledning klarar inte planfrågorna för att få i gång bostadsbyggandet, och byggnadsjobbarna kan inte åka dit för att bygga bostäder eller daghem. Och vart skall de då åka utanför länet? Skall de kanske åka till Horndal och Hofors eller Norrtälje – eller har du något annat att föreslå?

Då invänder du säkert: Vi håller på att arbeta fram en alternativ plan med hjälp av den s. k. statssekreterargruppen. Ja, jag har studerat vad som kommit från den. Och jag har diskuterat den med både de fackliga och de kommunala representanterna. De projekt som hittills redovisats

ingår i den långsiktiga plan som kommunen och länet tidigare hade. En rad projekt är sådana som Östhammars kommun arbetade med i det dubbla syftet att dels få en mjuk övergång sedan kraftverksbygget var avslutat, dels möjliggöra en långsiktig expansion i kommunen för att rädda den ifrån den död som eljest hotar. Den här utbyggnaden skulle finansieras med den bättre kommunala ekonomi som skulle bli följden av kraftverksbygget.

Vi som har sett regionen och kommunen under de senaste 15 åren vet vad kraftverksbygget fram till regeringsskiftet innebar. Det gav t. ex. en möjlighet för människor att bo kvar, ett ökat bostadsbyggande, ett bättre skatteunderlag, en möjlighet att behålla servicenärningarna och bygga ut den kommunala servicen. Och vi ser vad redan den nuvarande situationen fört med sig och vad en eventuell avveckling kan leda till.

Kommunen står i dag inför enorma problem. Den har ersättningsanspråk gentemot staten för redan gjorda investeringar i t. ex. skolor, bostäder och daghem. Den kan inte klara nya, tidigare lagda investeringar på egen hand i dagens läge – flera år tidigare än beräknat och utan den förbättrade kommunalekonomiska situation som ett fullföljande av kraftverksbygget skulle leda till. Dessutom hinner inte planerna fram i tid till januari, då jobben behövs.

Men tydligen är det just detta som statssekreterargruppens planer går ut på. Det har nämligen kommit ut att det inte blir fråga om statsbidrag med mer än de vanliga 33 procenten. Då kan jag hälsa att detta är fullkomligt orealistiskt – skall det bli möjligt att göra någonting alls måste staten gå in och täcka 80–90 % av kostnaderna i dagens läge, ersätta redan gjorda investeringar och ge ersättning till de anställda.

Hur tror du, Olof Johansson, att de anställda upplever sin dagliga arbetssituation i det här läget? Ja, deras trygghet är hotad och därför oroas de ständigt. De känner sig som om ingen bryr sig om deras arbete och uppskattar deras arbetsinsats. De känner sig behandlade som parias – som om de sysslade med någonting skamligt. Dessa arbetare, tekniker och tjänstemän, som håller på med en verksamhet som är så enormt betydelsefull inte minst från säkerhetssynpunkt, behöver i stället känna att de har hela samhällets stöd bakom sig i sitt arbete. Men de vet inte ens om deras arbete kommer att leda till någonting av praktisk nytta.

När jag senast var där pågick på ettan ytterst noggranna och från säkerhetssynpunkt känsliga förberedelser för laddningen och på tvåan ytterst betydelsefulla – inte minst från säkerhetssynpunkt – moment av gjutningen. Och på trean hade vi sprängarlaget som inte visste vad de skulle göra nästa vecka och som fortfarande inte fått besked om det. Hur tror du att en sådan här situation påverkar kvaliteten och säkerheten i kraftverksbygget? Det är frågor som de anställda, som känner mycket stort ansvar inför sin arbetsuppgift, själva ställer.

Och hur reagerar de? Ja, de som kan söker sig därifrån, fortast möjligt. Och vilka tror du det är som först söker sig därifrån och får jobb någon annanstans? Det är svårt att i dag exakt ange antalet personer som har

flyttat eller kommer att flytta inom ett år. I dag på förmiddagen fick jag ifrån arbetsförmedlingen de senaste siffrorna för området: 393 arbetare och 22 arbetsledare är varslade. Den frivilliga avgången är hittills 134 sedan juni. Därtill kommer personalminskningar bland dem som arbetar hos berörda underleverantörer och entreprenörer.

Hur tror du att det förhållandet att så många människor försvinner påverkar handlingsfriheten inför framtiden?

Det verkar som om varken du eller regeringen i övrigt är intresserad av att ta reda på fakta om situationen. Vi kan inte förstå att vare sig du eller någon annan regeringsledamot, trots att ni fått så många inbjudningar, inte har visat så mycket intresse att ni besökt Forsmark. Vid mitt senaste besök där fick jag i särskilt uppdrag att upprepa kravet på att du besöker Forsmark för att sätta dig in i frågorna ordentligt och för att öppet och ärligt resonera med dem som arbetar där. De förväntar sig att du kommer.

Hur går det med Vattenfall i den här situationen? Vi känner alla till den sammanlagda effekten av att kärnkrafts- och vattenkraftsutbyggnaden nu är på mycket kraftig nedgång och att Vattenfall inte får besked i frågan. Det krävs nu snabba beslut. Vattenfall begär i sin skrivelse till regeringen pengar som behövs för att man över huvud taget skall kunna fortsätta verksamheten under detta kalenderår. Vattenfall behöver också få bli entreprenör för de ersättningsjobb som sätts in vid en eventuell försening, så att man kan hålla kvar sitt folk i organisationen. Vattenfall kan inte vänta längre på besked, om man inför den framtida energipolitiken skall kunna hålla kvar en sådan organisation som är förenlig med handlingsfrihetskravet. Att inte tillgodose Vattenfalls krav i detta avseende vore, Olof Johansson, ytterst betänkligt. Vi behöver nämligen en förstärkt organisation – jag upprepar: en förstärkt organisation – för att under samhällets ledning kunna bedriva den forskning och utveckling och den produktion och distribution av energi som en långsiktig energipolitik kräver, inte minst när det gäller utvecklingen av de nya energikällorna. Det skall inte få bli ett privat företag.

Självfallet måste vi därtill, om vi skall bevara vår handlingsfrihet, vara rädda om det tekniska kunnande som finns inom den övriga industrin, och vi måste satsa på forskning. Vi måste också sträva efter en så säker och billig energiförsörjning som möjligt. Att understryka det kravet innebär inte att man talar emot utvecklingen av de nya energikällorna – de är självfallet dyra i utvecklingsskedet. Men det är ett skäl mot att, som du förefaller göra, utesluta användningen av kända, säkra och billiga energikällor, ett skäl mot att tillåta en onödig fördyring av energiproduktionen och ett skäl mot att använda marknadskrafterna som styrmedel när det gäller hushållningen. Det sistnämnda skälet sammanhänger också nära med det faktum att om vi skall få människorna med oss, så måste bördorna i samband med de uppoffringar som skall göras i den framtida energipolitiken fördelas rättvist.

Regeringen, och särskilt centern, tycks mena att den nuvarande bristen

på politik i energifrågan och arrangemangen på byggarbetsplatsen i Forsmark har någonting med handlingsfrihet att göra. Men jag kan inte begripa på vilket sätt regeringens handlande kan medverka till att öka handlingsfriheten inför framtiden. Som jag ser det minskas tvärtom handlingsfriheten genom regeringens agerande, särskilt på lång sikt.

Att arbeta för handlingsfrihet i energipolitiken innebär ett långsiktigt, tungt och svårt jobb. Jag håller med dem som säger – i det här fallet även dig – att det är som att vända på ett stort slagskepp. Att arbeta för handlingsfrihet i energipolitiken är att steg för steg minska de nuvarande låsningarna som inte minst oljeberoendet och det internationella beroendet medför, att steg för steg förbättra hushållningen och att steg för steg öka kunskandet om nya tekniker både när det gäller nu kända energikällor och nya. En sådan politik är icke förenlig med en energipolitik som är så virrig att vi inte klarar den kortsiktiga försörjningen.

Vad regeringen nu åstadkommer är att man förslösar tid och väldiga resurser, såväl mänskliga som tekniska och ekonomiska, som borde användas för den långsiktiga politiken, på en fullständigt hopplös tvist om vad som nu skall göras på kort sikt, där det ju faktiskt finns ett gällande riksdagsbeslut. Jag befärrar att regeringen genom det här handlandet riskerar att förslösa den viktigaste resursen av alla, nämligen människors förtroende och frivilliga medverkan. Jag är övertygad om att människor är beredda till uppoffringar och stora arbetsinsatser för att gemensamt lösa energifrågan, men inte om regeringen visar ansvarslöshet.

Jag är mot denna bakgrund, herr talman, djupt besviken över att energiministern och regeringen också denna gång har valt att spela katt och rätta med alla berörda, och jag tänker inte lämna den här debatten utan att åtminstone ha gjort ytterligare ett försök att få besked på några punkter. Därför vill jag ställa några frågor till Olof Johansson.

För det första. Tänker energiministern ge sig tid att på ort och ställe sätta sig in i problemen i Forsmark?

För det andra. Är det regeringens avsikt att alla beslut om de aggregerat som nu är i olika stadier av utbyggnad skall vila till 1978?

För det tredje. Kommer regeringen att gå in med särskilda medel för att finansiera de projekt som måste tidigareläggas för att klara sysselsättningen i Östhammars kommun som följd av en eventuell försening av avvecklingen?

För det fjärde. Är regeringen beredd till sådana åtgärder även i andra kommuner som berörs, t. ex. Finspång, Karlskrona, Västerås och Oskarshamn?

För det femte. Ämnar regeringen kompensera Östhammars kommun och de anställda där för förluster?

För det sjätte. Har regeringen ambitionen att lämna sådana besked och vidta sådana åtgärder att Vattenfalls organisation kan bibehållas intakt inför framtiden, t. ex. att bevilja de anslag som omedelbart behövs för bl. a. Forsmark, och att medverka till att Vattenfall får vara entreprenör för ersättningsarbeten?

För det sjunde. Är regeringen angelägen om att vidmakthålla sysselsättning, tekniskt kunnande och konkurrenskraft i de berörda tillverkningsindustrierna?

För det åttonde. Anser regeringen att de beslut som kanske fattas före årsskiftet – eller kanske inte – är tillräckliga för att uppnå dessa mål och för att vidmakthålla handlingsfriheten inför framtiden?

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Efter det hårda ordval som Birgitta Dahl här använde, precis som i texten i hennes interpellation, finns det anledning att konstatera att viljan att föra en saklig debatt från socialdemokratiskt håll inte är särskilt djupt rotad. Dessutom kan man konstatera att hon fortfarande står kvar vid den gamla argumentationen: Å ena sidan anklagas regeringen för att utbyggnaden fortsätter – det är det som sägs i olika sammanhang, inte minst från Olof Palme – och å andra sidan anklagas regeringen värtaligt för att vi inte fullföljer utbyggnaden. Ni får bestämma er hur ni vill ha det, i varje fall med anklagelserna mot regeringen.

Jag medger utan vidare att det är oerhört svårt att ställa om energipolitiken – att göra det på kort sikt och att göra det på ett sådant sätt att människor inte kommer i kläm. Det är därför vi inte har vidtagit den drastiska åtgärd som Birgitta Dahl ansåg skulle ha varit hedervärd och respektabel, alltså att omedelbart avbryta arbetena i Forsmark. Men det var en viss distans i tiden mellan de uttalanden som Birgitta Dahl här gjorde, och många uppfattade kanske inte den motsägelse som ligger i vad hon sade. Låt mig i alla fall här påpeka den. Det skulle alltså ha varit respektabelt att omedelbart avbryta arbetena i Forsmark, men det är värt tirader av anklagelser att fortsätta dem, låt vara under osäkerhet.

Men nu är det så, Birgitta Dahl, att ni aldrig ställde som villkor att avfallsfrågorna skulle klaras upp. Där ligger den djupaste anklagelsen mot socialdemokratin. Och det är det som leder till problem. Menar Birgitta Dahl verkligen att vi dels skulle fortsätta att leva med den här tusenårsosäkerheten när det gäller avfallsfrågorna, dels omedelbart – på en vecka efter ett regimskifte här i landet – kräva att den berörda industrin och de berörda kraftföretagen skulle klara problemen? Kärnkraften har fått sin nådatid, och man har arbetat för fullt för att klara upp de problem som det tidigare aldrig krävdes att företagen skulle klara upp. Ingen visste egentligen under socialdemokratins regeringsperiod vem som skulle lösa problemen, om det var företagen eller samhället som skulle göra det – eller om de över huvud taget kan klaras upp.

Men nu har kraven ställts och arbetet på att lösa problemen har äntligen kommit i gång. Den internationella debatten visar också att detta inte är en fråga enbart för Sverige. Om Birgitta Dahl är något mer intresserad av vad hennes partivänner runt om i världen diskuterar än av vad jag säger, så skall jag i korthet ge henne några upplysningar.

Det är så, Birgitta Dahl, att den socialdemokratiska partiledningens

agerande i Sverige markant skiljer sig från arbetarrörelsens i andra länder. I Österrike går socialdemokraterna med Bruno Kreisky i spetsen in för en villkorstag av svensk modell. Något kärnkraftverk får inte startas i Österrike förrän avfallsfrågorna är lösta. Socialisterna i Frankrike går emot den franska regeringens kärnkraftspolitik och kräver ett tvåårigt uppskov med utbyggnaden. I Nederländerna har regeringsförhandlarna – bland vilka återfinns socialdemokraten Joop den Uyl – aktualiserat en omprövning av frågan om utbyggnaden av kärnkraften till dess säkerhet föreligger om det framtida elbehovet och om förvaringen av radioaktivt avfall. Slutligen har socialdemokraterna i Schweiz vid sin partikongress 1976 krävt ett temporärt stopp för utbyggnaden av kärnkraft, och i Australien går Gough Whitlam t. o. m. emot uranbrytningen – och han gör det med nästan samma argument som vi använder här i Sverige angående kärnkraften.

Jag har de exakta citaten här, om vi skall behöva ta fram dem.

Detta är alltså inte bara en svensk diskussion om att ta ansvar för framtiden när det gäller kärnkraften. Nej, det är en fråga som har internationell räckvidd. Jag säger detta som en kommentar också till det Alf Lövenborg var inne på. I varje fall pågår det i hela västvärlden – i den mån den räknas i hans fall – en nedskärning av kärnkraftsplanerna. Och det är inga små nedskärningar! På ett par år har en halvering av kärnkraftsplanerna skett.

Jag hade givetvis hoppats att i dag kunna lämna ett bestämt besked beträffande Forsmark 3, men tyvärr har Vattenfall kommit ungefär en månad för sent med sin rapport. I samband med MBL-förhandlingarna i juni detta år diskuterades just frågan om vad som kunde vara "tillräcklig tid" för Vattenfalls utredningsuppdrag. Jag begärde att få besked om detta samtidigt med de fackliga organisationerna. De fackliga organisationerna var beredda att acceptera omkring den 1 oktober som slutdatum, och därmed accepterade också jag detta. Vattenfalls rapport har alltså kommit den 2 november i stället. Detta är det utredningsmaterial som vi behöver för att kunna ta ställning. Jag hade, mot den bakgrunden, naturligtvis önskat att vi hade haft det i rätt tid. Det var också bakgrunden till mitt uttalande i kompletteringspropositionen där jag sade att ett besked måste komma till hösten. Jag hoppas fortfarande att det skall vara möjligt att ge ett besked under det här året – trots förseningen.

Det spelar väl inte så stor roll vad jag säger till Birgitta Dahl på det här området, för hon excellerar ju i att tala om vilket bristande förtroende hon har för min person och för regeringen – och det må hon göra. Jag skall därför inte svara på hennes åtta frågor. Det hade naturligtvis varit bättre att från början ställa frågorna i den interpellation som riktats till mig i stället för en enda fråga som just gällde tidpunkten när regeringen skulle lämna ett besked om Forsmark 3. Men jag kan försäkra Birgitta Dahl att jag inte har någonting emot att åka till Forsmark, inte ens för att träffa andre förbundsordföranden i Byggnads, som med sitt agerande hela tiden försökt jaga upp stämningen så gott han kunnat. Detta

har jag också sagt för länge sedan.

Statssekreterargruppen har varit i Forsmark och diskuterat med de fackliga organisationerna och jag har träffat kommunernas representanter. Gruppens arbete trodde jag att man upplevde som viktigt just när det gäller ersättningssystem, men det är möjligt att jag har missbedömt situationen. Statssekreterargruppen hade i alla fall det intrycket att de fackliga organisationerna tyckte att det var bra att detta arbete hade kommit i gång.

Så några ord till Alf Lövenborg. Jag var också med vid oljeclubbens diskussioner i Paris under den gångna månaden. Herr Lövenborg har tagit fel på siffrorna när det gäller oljeutvecklingen inom IEA-området. Det som beslutades i gruppmålet var, att man skulle öka konsumtionen av oljeprodukter från nu 22 miljoner fat olja per dag till 26 miljoner fat per dag, inte 28 som Alf Lövenborg sade. Detta är naturligtvis ett dåligt omen. Det innebär alltså att vi i den här gruppen, trots de väldigt svåra omställningsproblem som vi har framför oss, fortsätter att öka oljeförbrukningen. I den utvecklingen menar jag att Sverige inte skall hänga med.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Jag kan försäkra Olof Johansson att det finns ingenting som vi socialdemokrater och jag personligen upplever som viktigare än att det skulle vara möjligt att föra en saklig och konstruktiv debatt om energipolitiken i framtiden, inkl. säkerhetsfrågorna.

Anledningen till att det blir så svårt, att tonen blir så hård, är bl. a. de fullständigt grundlösa beskyllningar som riktas mot oss att vi skulle försumma säkerhetsproblemen. Vi har inte föreslagit någon villkorlag därför att vi anser att det sättet att angripa säkerhetsfrågorna är felaktigt, och vi har stöd av en mycket massiv forskaropinion.

Men vi granskade med största allvar, inte bara 1975 utan långt tidigare, energiförsörjningens säkerhetsfrågor. Vi hade, till skillnad från en lång rad andra länder, mycket stränga bestämmelser på det här området. Det var vi som tillsatte Aka-utredningen och energi- och miljökommittén. Det var vi som satte i gång de forskningsprogram om olika energikällor, inkl. kärnkraftens säkerhetsproblem och de alternativa energikällorna, som nu börjar ge resultat som vi har nytta av inför framtiden.

Det program som vi, på den socialdemokratiska regeringens initiativ, tog beslut om i riksdagen 1975 var ett föregångsprogram. På grundval av Aka-utredningens betänkande och remissvaren på det, tog vi ställning till avfallshanteringsfrågorna i den mening att vi sade att vi skall inte, på det sätt som villkorlagen föreskriver, forcera beslut som kan visa sig vara olämpliga från säkerhetssynpunkt. Vi sade också att vi inte skulle ta ställning till upparbetning och tvinga fram beslut om en slutlig hantering, utan vi skulle ge forskarna den tid de behöver för att skaffa oss ett bättre beslutsunderlag tills vi om 15–20 år kan ta ställning till den frågan, speciellt som det under tiden finns säkra metoder för mellan-

förvaring och då forskarna enhälligt anser att säkerhetsproblemen kan klaras. Vi har legat långt före andra länder i alla de här frågorna.

Jag skulle vilja uppmana dig och dina partivänner att inte komma med den här typen av grova och lögnaktiga beskyllningar. Det gör inte så mycket om du, Olof Johansson, med dem sårar partiledningen, men det gör väldigt mycket om du med dem sårar alla de medlemmar i partiet som har deltagit i besluten.

När det gäller mina anklagelser mot dig för att ni dels inte har avbrutit kärnkraftsverksamheten, dels fortsätter den så är de riktiga. Jag skulle kunna respektera en av de linjerna, men inte det som just nu händer, för det är ingendera. Sannolikt innebär det som händer en fortsatt utbyggnad av kärnkraften men med enormt ökade kostnader och sysselsättningsproblem.

Det ni nu säger är i sak detsamma som vi har sagt hela tiden. Om avfallsfrågorna kan lösas skall vi ha kärnkraft, säger vi. Ni säger det motsatta – om avfallsfrågorna inte kan lösas skall vi inte ha kärnkraft. Ni säger detta i alltmer undanflyktigt ordalag. Om det är ett uttryck för att ni i själva verket också är på väg i riktning mot 1975 års beslut och ett fullföljande av det, då tycker jag det vore väldigt bra. Och då anser jag att ni skall sluta med det spegelfäkteri som ni nu bedriver och i stället delta i en konstruktiv diskussion om framtiden. Ingenting av den kunskap som nu kommer fram talar för att ni haft rätt, men alltmer kunskap talar för att 1975 års beslut och ett fullföljande i dess anda är den linje som Sverige kommer att följa när det gäller kärnkraften.

Jag tycker det är dåligt av dig, Olof Johansson, att med krystade förklaringar glida undan svaren på mina frågor. Hade du en vilja att svara, skulle du kunna göra det också. Jag förutsätter verkligen att ni i regeringen redan har diskuterat de här frågorna. Men får jag tolka dig så långt, Olof Johansson, att du åtminstone nu är redo att själv resa till Forsmark och sätta dig in i frågorna? Du medgav ju avslutningsvis att du nu är tveksam, om det underlag som statssekreterargruppen hittills arbetat fram duger som beslutsunderlag i regeringen.

Du skulle behöva tala direkt med de människor som finns i Forsmark och i kommunen. Jag har gjort det och jag kan försäkra dig att ett beslut t. ex. vad gäller finansieringen av ersättningsprojekten är fullständigt nödvändigt för att de över huvud taget skall komma till stånd. Då skulle du också inse att det är omöjligt att till januari nästa år, då det behövs, få fram t. ex. arbetet med bergumsanläggningen som är det arbete som sprängarlaget, som i dag står utan arbete, skulle behöva.

ALF LÖVENBORG (–):

Herr talman! Kärnkraften har fått sin nådatid, säger statsrådet Olof Johansson, men man måste fråga sig hur det då är med vårt lands oljeförsörjning. Vilken är nådatiden för denna?

Energiministern korrigerar min siffra, men det ändrar ju ändå ingenting väsentligt i trenden. OPEC, de oljeproducerande ländernas samarbets-

organ, har under de senaste åren gång på gång varnat för konsekvenserna av en ökande oljekonsumtion. Om oljan, som hittills har sålts till ett lågt pris i förhållande till de utvecklade kapitalistiska ländernas exportpriser på maskiner och andra för u-länderna nödvändiga produkter, tar slut, varifrån skall dessa länder då hämta sina exportinkomster? Och den tar slut inom en tid som från historisk synpunkt ter sig som ett ögonblick. I Sverige måste vi självfallet ta med detta i bilden.

Också inom SEV, de socialistiska ländernas samarbetsorganisation, har man gjort en liknande bedömning. Man säger där: "Den billiga oljans era, då kolet undanträngdes och kärnkraftens utveckling hölls tillbaka, är förbi." Detta sade professorn och akademiledamoten Michail Styrkovitj, som leder avdelningen för fysikalisk-tekniska energiproblem vid Sovjetunionens vetenskapsakademi. Jag tror att han har rätt. Han slutar med att säga: "Redan nu är kärnkraftverk i vilken del av världen som helst fördelaktigare än de oljeeldade kraftverken."

Det sades i svaret att hushållningen är det primära i energipolitiken. Ingen vill förneka att det förekommer ett betydande slöseri med energi, och ingen förnekar heller att det går att hushålla mycket bättre. Men frågan är bara hur och på vems bekostnad. Det går att höja taxorna så att folk med små och medelstora inkomster tvingas att sitta med yllekalsonger och yllevantar på i sina kalla lägenheter. Också i fortsättningen kan de liksom i gamla tider tvingas förstöra sin syn på att leva och arbeta i dålig belysning. Men hela den svenska arbetarklassen och mycket stora delar av mellanskikten kommer att revoltera mot en sådan parodi på hushållning. Vi skall veta att alla arbetare och lantbrukare, som är över 50 år, utan saknad minns det svenska lågenergisamhället, som i själva verket inte var snålt på energi om man räknade med den mänskliga muskelkraft som varje verksamhet kräver. Man borrade sten med handborr och slägga, man bar murbruk och tegelsten på ryggen osv. Alla arbetare över 50 år minns också hur tuberkulos, reumatiska sjukdomar, förstörda ryggar och andra lågenergisjukdomar härjade i låginkomstfamiljerna.

Nej, jag tror att så länge det finns arbetare, lantbrukare och andra som minns de förhållanden som fanns i Sverige in på 1940- och 1950-talen, blir det en hopplös uppgift att plädera för en återgång till lågenergisamhället, därför att just detta resonemang ligger i botten. Vi kommunister har bara förakt för de antiintellektuella och antivetenskapliga kampanjer, som sedan ett tiotal år drivs mot vetenskap och teknik för den industriella utvecklingen. Vi bekämpar den kapitalistiska utsugningen, de kapitalistiska produktionsförhållandena och inte produktionskrafternas utveckling.

Energiminister Johansson har ju i sin tidigare verksamhet gjort sig känd för många kloka synpunkter och ställningstaganden och även för en viss radikalism. I rollen som energiminister kan man tyvärr inte säga detsamma om statsrådet, men här är han ju inte ensam ansvarig.

Nog måste väl herr Johansson vara medveten om att den nuvarande

energipolitiken knyts ännu fastare till oljeberoendet än tidigare.

Statsrådet måste väl ändå ha klart för sig att vårt lands långsiktiga energiförsörjning såsom den nu skisserats upp sätts i fara.

Nog måste väl statsrådet även ha klart för sig att de åtgärder som regeringen nu förbereder och som Birgitta Dahl varit inne på sätter sysselsättningen i fara. Eller bryr man sig inte om dessa allvarliga saker?

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Låt mig till Alf Lövenborg säga några saker som jag inte hann med i mitt förra inlägg.

Den korrigerings av siffrorna jag gjorde beträffande miljoner fat olja per dag och som används i oljeklubbsammanhanget var inte bara en korrigerings som sådan, vilken jag ville fästa riksdagens uppmärksamhet på, utan det gällde att man fortsätter att öka i den gruppen av länder. Min slutsats var då att Sverige inte bör följa med i den utvecklingen. Det var just vad som hände under hela perioden fram till 1975 års energipolitiska beslut. Birgitta Dahl och Alf Lövenborg är kanske fortfarande anhängare av principen att vi skulle öka oljeförbrukningen fram till 1985 i absoluta tal. Om jag minns rätt skulle ökningen ske från 312 miljarder kWh i form av olja till 324 miljarder kWh 1985. Samtidigt skulle man fortsätta att expandera kärnkraften. På den tiden var det inte aktuellt att byta det ena mot det andra utan då gällde det både-och. Då gällde det att höja förbrukningsnivån så långt man vågade, dvs. den 2-procentiga ökningen per år av energiförbrukningen totalt sett och den 6-procentiga elökningen per år.

Mot den bakgrunden är det helt felaktigt att tala ens om ett lägre alternativ som innebär ökning. Det ger inget skäl och ingen grund för att tala om återgång till lågenergismåttet, Alf Lövenborg. Vi hamnar alltså i en helt onödig debatt, om vi för den diskussionen. Vad som är svårt är att på ett miljömässigt och säkerhetsmässigt vettigt sätt ersätta den stora oljeandelen i vår energibalans på 70 % med andra energikällor så snabbt som möjligt.

Jag skulle naturligtvis kunna fara ut med våldsamma anklagelser mot dem som har haft ansvaret för att olje- och energibalansen ser ut som den gör. Det är klart att det var den billiga oljan som attraherade så långt som fram till 1975, trots den s. k. oljekrisen. Vi glömde bort att denna råvara inte står till förfogande i evighet. Det är naturligtvis ett viktigt uppvaknande om både Alf Lövenborg och Birgitta Dahl nu delar min uppfattning att det här gäller att gå ned från de 70 procenten. Jag hoppas att ni också instämmer i att det gäller att minska ökningstakten i förbrukningen.

När det gäller t. ex. sysselsättningsfrågorna i sammanhanget kan det sägas att Alf Lövenborg drar helt obekräftade slutsatser när han säger, att detta skulle minska sysselsättningen. Det mest konkurrenskraftiga som vi i dag kan ägna oss åt i vårt land är hushållningsinsatser. Det är minst lika lönsamt att syssla med detta som att syssla med annat.

Vi bör satsa på hushållning, bättre utrustade byggnader, lokaler och bostäder. Det är ofta bättre än att satsa på nyproduktion. I vår ekonomi är vi inte på den punkten så starkt konkurrensberoende som när det gäller det som vi skall exportera utanför landets gränser.

Jag har alltså inga intentioner att låsa fast detta land i ett hårdare oljeberoende. Därför har regeringen alldeles oavsett energikommissionens arbete vidtagit en lång rad åtgärder för att minska oljeberoendet. Ett sätt är att ersätta oljan med andra produkter som kol, naturgas eller inhemska bränslen. Kol och naturgas är naturligtvis lika utlandsberoende som andra. Det gäller därför *om* man i det långsiktiga perspektivet skall fastna för dem för att uppnå en bättre och mera differentierad leverantörsbild.

Det är bara att konstatera att kol och naturgas i dag spelar en väldigt liten roll – närmast ingen roll alls – i den svenska energibalansen. T. o. m. vedråvaran, som man ofta lämnar åt sidan utan att ens beröra, svarar för 6 à 8 % av energiförsörjningen, alltså dubbelt mot kärnkraften. Det finns väl anledning att fundera på den sidan av saken också, inkl. den inhemska torven. Ett annat sätt att minska beroendet är att sprida köpen av olja på flera länder och försöka uppnå avtal mellan Sverige och flera andra stater för direkta leveranser av olja. Förhandlingar med bl. a. Norge, som den här regeringen har skrivit under ett protokoll om och som skall syfta till ett industri- och energipolitiskt samarbete, skall ses mot den bakgrunden.

De viktigaste åtgärderna kan vi emellertid, som jag sade, genomföra genom att direkt ge oss på att försöka spara i processer och i byggnadsbeståndet. Regeringen har fördubblat stödet till energibesparande åtgärder inom näringslivet. Förra året beslutades åtgärder som innebär att vi sparar 300 000 ton olja per år framöver, jämfört med kanske en fjärdedel av detta under tidigare år. Förra året beslutades också statsbidrag till sex anläggningar för produktion av elström med mottryck, och det skall jämföras med endast ett bidrag under tidigare år. Här går alltså kurvorna raskt uppåt i de satsningar som vi har gjort på hushållning med främst olja. Regeringen förbereder ett program för utbyggnad av kraftvärme, dvs. gemensam produktion av elström och varmvatten i kommunala verk. Det arbetet borde egentligen ha varit igångsatt på grundval av 1975 års energipolitiska beslut, men när jag kom in i det här jobbet var det fortfarande inte påbörjat. Där kan man effektivisera användningen av olja, kanske till det dubbla i vissa fall, och det är naturligtvis en väldigt viktig sak.

Dessutom håller vi f. n. på att förbereda direktiv, som syftar till att vi skall ha alternativ vid sidan av oljan i nytillkommande eldningsanläggningar för att vi inte i en krissituation skall vara ensidigt låsta. Här är lagstiftningen ofullständig i dag. Inom regeringen förbereds just nu ett förslag från planverket om åtgärder för att hushålla bättre med energi i hus som redan är byggda, och planverkets beräkningar visar att det är möjligt att göra lönsamma besparingar på tiotals miljarder kronor.

Alla dessa åtgärder, som är i planeringsstadiet eller pågår, syftar naturligtvis till att minska importberoendet, att förbättra den svenska bytesbalansen, att öka sysselsättningen både inom byggnadsverksamheten och i industrin och att minska miljöproblemen. Det finns ingen anledning, i varje fall som jag ser det, att vänta på att energikommissionen skall komma med förslag på det här området, utan alla de åtgärder som kan sättas in dessförinnan skall också sättas in dessförinnan.

Jag noterade att Birgitta Dahl bekräftade att hon tycker att det är hederligt om man ger besked om att det blir stopp. Jag utgår ifrån att om så skulle bli fallet när det gäller t. ex. Forsmark 3 tycker alltså Birgitta Dahl att det är bättre än den nuvarande situationen, och det kan ses som ett framsteg.

Sedan talar Birgitta Dahl om att vi använder undanglidande formuleringar angående avfallsproblemen. Vi har inte ändrat oss under det här året. Hon säger att *all* kunskap talar för att socialdemokraternas syn på avfallsproblematiken är den rätta. Det är synd om hennes partikamrater i alla de länder jag räknade upp, som inte har tillgång till samma kunskaper.

Birgitta Dahl talar vidare om att jag var tveksam inför statssekreterargruppen och dess inriktning. Först och främst tycker jag inte att man skall fästa avseende vid läckage från olika grupper. Den här gruppen gör ett beredningsarbete och har att lämna förslag till mig. Först därefter tar regeringen ställning.

Grundlösa beskyllningar talar Birgitta Dahl sedan om. Det är ett faktum att det inte ställdes några krav på att kraftföretagen skulle klara upp avfallsproblemen. När hon talar om 1975 års beslut som ett föregångsprogram kan jag hänvisa till vad jag sade till Alf Lövenborg, nämligen att då skulle man öka oljeförbrukningen i absoluta tal. Jag tycker inte att det verkar särskilt långsiktigt tänkt. Och talet om att *forcera* beslut för att komma till rätta med säkerhetsproblemen är felaktigt. Man skall ta den tid på sig som man behöver, men man skall klara problemen innan man tar flera reaktorer i drift och därmed ytterligare förvärrar situationen.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Olof Johansson ökar verkligen inte förutsättningarna för en saklig diskussion om framtiden, när han i sitt senaste inlägg fortsätter att beljuga, att på ett lögnaktigt sätt beskriva, den politik som socialdemokratin står för och det beslut som vi fattade 1975. Kan vi inte få ett slut på det? Har du och ditt parti så dåligt med egna argument att ni måste fortsätta med det här?

Hela världen levde ju fram till oljekrisen i föreställningen att energin uteslutande var en positiv faktor. Fortfarande gäller naturligtvis att energin huvudsakligen spelar en positiv roll. Tillgången till energi är nödvändig för att man skall kunna bygga upp välfärd och lyfta ett land ut ur fattigdomen. Den fyller fortfarande till huvudsaklig del viktiga

Måndagen den
7 november 1977

Om energipolitiken

sociala funktioner i varje samhälle.

Men vi väcktes alla till medvetande om att det också finns problem, att de flesta av de energiresurser vi hittills har använt är ändliga. Alla de energikällor vi utnyttjar i dag innebär problem för hälsa och miljö. Sverige var först att svara på den utmaningen. Vi tog ett program där marschen ut ur oljesamhället var en huvudpunkt. Kom inte och försök påstå någonting annat! Och vi hade också i det programmet en mycket kraftig minskning av den kärnkraftssatsning som tidigare hade varit planerad. Kom inte och påstå något annat! Vi startade forsknings- och utredningsarbete för att på ett sakligt sätt granska problemen både med att få fram nya energikällor och med att lösa säkerhetsfrågorna. Bland de fakta som har kommit fram efter det är nya och bättre metoder att lösa kärnkraftens säkerhetsproblem, och vi står inför teknologiska genombrott när det gäller kärnbränslecykeln som kan ge oss helt nya och bättre lösningar i framtiden.

Andra saker som har kommit fram är att kol och olja, framför allt kol, innebär mycket stora risker för säkerhet och miljö. Mot den bakgrunden kan jag inte alls förstå hur man kan vilja satsa på kol som ett sätt att minska oljeberoendet. Det tycker jag att man både med tanke på internationellt oberoende och ur hälso- och miljösynpunkt bör avstå ifrån.

När det sedan gäller metoderna för sparande och hushållning upprepar Olof Johansson i dag argument som jag känner mig väldigt orolig över. Du och andra företrädare för centern har börjat tala om styrning med hjälp av marknadskrafterna, och du säger att hushållningen i industrin kan genomföras utan fara för sysselsättningen och konkurrensförhållandena. Det är ju mycket viktigt att komma fram till energisnåla processer i industrin; det finns ingen motsättning där, utan vi är alla överens om att vi skall satsa resurser på det. Men vi kan inte åstadkomma detta hur som helst, framför allt inte på det sätt som tycks föresväva er, nämligen genom styrmedel som skulle göra industrins energiförsörjning mycket dyr. För mindre än en vecka sedan gav jag dig praktiska exempel, men du tycks inte ha tagit intryck av vad som sades i den diskussionen. Det finns industrisektorer av mycket stor betydelse för Sverige där energiförsörjningen svarar för en kostnad som är hälften så stor som lönekostnaden. En fördubbling av energipriset i syfte att styra ned till energisnålare produktion, som du säger, skulle motsvara en 50-procentig löneökning. Skulle inte det påverka våra konkurrensförhållanden? Framför allt rör det sig om industrier – stålet, järnet, skogen och papperet – som inte bara är av betydelse för vår nationella ekonomi utan för de orter och regioner där de ligger och där de helt dominerar. Skulle man tillåta marknadskrafterna att fungera som styrmedel, eller t. o. m. genom skatter, medvetet höja priserna, skulle det leda till folkomflyttningar och en centralisering av människorna av en omfattning som inget annat parti någonsin kommer att finna sig i. En sådan politik är naturligtvis inte ett realistiskt alternativ i energipolitiken. Den leder nämligen till oac-

ceptabla sociala konsekvenser och till att man får människorna emot sig när det gäller hushållning och framtidspolitik på energiområdet – det kan du vara fullständigt övertygad om. Jag vill uppmana dig och ditt parti att genast överge planerna på att använda er av marknadskrafter för att styra energihushållningen. Bättre metoder måste vi komma fram till.

Till slut: Vi vill ha ett besked så snart som möjligt om hur det skall bli med den kortsiktiga energipolitiken. Skall det bli en avveckling vill vi ha besked nu. Då måste det bli en planmässig avveckling som gör det möjligt att så långt som möjligt nedbringa de sociala följderna. Det skulle också byggnadsarbetarna i Forsmark respektera som bättre än dagens ohållbara situation. Skall vi inte ha en avveckling, och detta är självklart vår linje, måste vi få en utbyggnad utan den kapitalförstöring och miljardrullning som nu sker. Vi vill inte ha en fortsättning på det oansvariga velande som pågår.

ALF LÖVENBORG (–):

Herr talman! Jag tycker det är bra att Olof Johansson är överens med oss om att vi måste minska beroendet av oljan, vilket han också utvecklade i sitt andra inlägg. Men om man samtidigt skär bort en inhemsk energitillgång, går den här matematiken inte riktigt ihop. Att det finns ett samband mellan energiförsörjningen och sysselsättningen kan väl svårligen bestridas.

Jag kan inte finna annat än att regeringen, och då framför allt centerpartiet, visar en enastående nonchalans inför de krav som nu ställs från fackligt håll och från arbetarrörelsens organisationer om åtgärder för att trygga sysselsättningen.

Man vill avbryta pågående arbeten, vilket i ett tidigt skede kommer att göra tusentals arbetare arbetslösa, och man tänker vidta åtgärder som på längre sikt kommer att underminera möjligheterna till arbete och trygghet för människorna. Man struntar fullständigt i de allvarliga risker för människors liv och hälsa som är förenade med användningen av olja och naturligtvis också av kol. Varför vill inte centern totalförbjuda användningen av olja i vårt land? Det är verkligen ingen hälsosam energikälla, och ingen vet riktigt vilka konsekvenser det blir för framtiden. När jag tar ordet konsekvens i min mun, måste jag konstatera att det verkligen saknas konsekvens i regeringens energipolitik.

Vårt land befinner sig ju i dag i en situation av järnhårt oljeberoende. Oljan måste importeras, därför att det inte finns några nämnvärda tillgångar i Sverige. Uran däremot finns det inom landets gränser. I mitt första anförande redogjorde jag för de stora fyndigheterna av alunskiffer. Det finns uran i bl. a. mitt hemlän Norrbotten, i Pleutajokk i Arjeplogs kommun. Det är kanske den mest lovande uranfyndigheten i vårt land. Man har hittat block med exceptionellt hög uranhalt. Där ligger alltså en inhemsk energikälla, men den skall enligt regeringen få vila i frid. Arjeplog är en av de kommuner i vårt land som hårdast har drabbats

av arbetslöshet och ekonomisk misär. Ett brytande av uranen där skulle kunna ge arbete åt hundratals människor och skapa förutsättningar för ett ekonomiskt uppsving i en hårt drabbad kommun. Men det struntar den borgerliga regeringen tydligen i liksom i att man ställer tusentals människor utan jobb genom att avbryta pågående kärnkraftsprojekt.

Statsrådet Johansson har här i riksdagen och i många andra sammanhang talat med patos om riskerna med kärnkraften. Låt mig då bara säga följande. Om mänskligheten i alla skeden hade sagt, att man inte hade kunnat ta det eller det steget på utvecklingens väg, om man inte kunde garantera att inga risker vare sig nu eller i framtiden skulle uppstå, hade man sannolikt inte vågat ta många steg på den vägen. Vad det handlar om är att i största möjliga utsträckning eliminera riskerna, och på den punkten håller jag med om att alla tänkbara åtgärder måste vidtas.

Men den verkliga faran när det gäller kärnkraften ligger inte i dess fredliga utan i dess militära användning. Upplagringen av atombomber i Europa och i andra delar av världen är ju det verkliga hotet. Atomvapenlagren har ju nu sådana dimensioner att de kan förgöra allt liv på jorden. Det borde väl då framför allt vara mot den risken som opinionen mot kärnkraften skulle koncentreras.

Jag har redan som mycket ung försökt verka mot kärnkraftens användning för att döda och förgöra och för dess fredliga användning. Under de parollerna har jag gått i många förstamajdemonstrationer, och jag vill för min del fortsätta att verka mot det kvalificerade vansinne som ligger i atombombstillverkningen och det ständiga dödshot mot mänskligheten som är inbyggt i den typen av kärnkraftens användning. Men rätt använd, i fredens och i framstegens tjänst, kan kärnkraften spela en positiv roll för människorna. Använd i krigiska syften kan kärnkraften bli en förbannelse. Men nog vore det bättre, om Olof Johansson och många andra inriktade sin lidelse och sitt engagemang på att bekämpa kärnvapenupprustningen i stället för kärnkraftens fredliga användning.

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Det var bra att herr Lövenborg tog upp frågan om kärnkraftsspridningen. Det uran som hittills brutits i världen har ju till mer än hälften använts just för vapenframställning. Jag vet inte om herr Lövenborg tycker att det talar för att man skall bryta uran i Ranstad och i Pleutajokk. Ingen har hittills kunnat motbevisa att uranet ligger tryggast om det får vara kvar i marken.

När det sedan gäller talet om tusentals arbetslösa är det något som i varje fall inte överensstämmer med våra intentioner. Vi vill att det skall erbjudas ersättningsjobb för dem som är fast anställda på området, och vi har också en planering i gång för detta.

Alf Lövenborg talar vidare om att totalförbjuda användningen av olja. Ju mer beroende man är av ett energislag, och när det gäller oljan är vi det till ca 70 %, desto längre avvecklingsplanering behöver man för att inte skapa kaos. Trots att kärnkraften bara svarar för 3 å 4 % av

den svenska energibalansen krävs det också för den en avvecklingsplanering. Det trodde jag att Alf Lövenborg var klar över.

När det gäller frågan om att ersätta det ena energislaget med det andra skall jag inte gå in på en djup teknisk debatt utan bara peka på att det inte finns någon omedelbar möjlighet att ersätta oljan med kärnkraft. Det kräver jättelika investeringar, i första hand på uppvärmningsområdet, och det är naturligtvis inte särskilt tilltalande ur exergisynpunkt och därmed inte heller ur miljömässiga aspekter.

Dessutom vet jag inte om någon hittills i landet har talat för fler än 13 reaktorer, och dessa lär inte räcka till för att ersätta många miljoner ton olja. Det är möjligt att Alf Lövenborg och apk är beredda att gå väsentligt längre; i varje fall tyder hans resonemang på det.

Birgitta Dahl tog upp en ny debatt om de styrmedel som kan komma till användning för att vi skall få ordning på energiförsörjningen. Därmed byter Birgitta Dahl ämne, men jag tänker inte fördjupa mig i den diskussionen i dag.

Att vi hittills har använt energiskatter är ju välbekant för alla, även för Birgitta Dahl, men det vore inte någon nackdel om man använde dessa skatter ur energipolitisk synpunkt och inte bara betraktade dem som en statsfinansiell fråga.

Birgitta Dahl vet lika väl som jag att den nuvarande regeringen liksom den tidigare, låt vara på en i viss utsträckning höjd nivå, har beviljat dispenser till de särskilt energislukande industrierna. Det går naturligtvis inte att göra sådana här häftiga förändringar utan konsekvenser för samsättningen.

Birgitta Dahl försvarade 1975 års energipolitiska beslut. Det må hon göra, för det kräver sitt försvar. Verkligheten har "kört över" både de förbrukningsnivåer och de energibalanser som lades fast i beslutet, och detta efter två av de tio år som skulle gå, innan den energibalans som lades fast 1975 beräknades vara inaktuell.

Jag tror det är viktigt att konstatera att vi i vårt land inte kan fortsätta att öka vår oljeförbrukning i absoluta tal. Är vi överens om detta, så är vi i alla fall överens om något.

Jag noterade dessutom att Birgitta Dahl *tror* att vi står inför teknologiska genombrott. Ifall det är riktigt, är det naturligtvis bra om vi därmed kan behärska de säkerhetsproblem och de risker som hittills inte har kunnat bemästras. Låt oss granska de teknologiska genombrotten när de kommer och när de redovisas. I och med att kraven har ställts har en mängd resurser satts in på detta område, som tidigare inom de berörda industrierna och kraftföretagen inte var dirigerade till det området.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Först till den senaste frågan. Teknologiska genombrott, Olof Johansson, har inte kommit som ett resultat av villkorlagen. De har kommit som resultat av forskning eller är på väg som resultat av

forskning som bedrivs på olika håll i världen, även i Sverige som ett resultat av våra initiativ.

Den skada som du, Olof Johansson, har gjort är att du medverkade till att riksdagen i våras stoppade forskning på vissa områden, där vi just skulle behöva forskning därför att teknologiska genombrott är på väg. Du tycker så illa om kärnkraften att du inte ens vill vara med om att det bedrivs forskning som kan ge oss nya och bättre lösningar. Det är en medeltida forskningssyn som man inte trodde skulle förekomma i dagens värld.

Det var inte jag som tog upp frågan om hushållning. Den finns i ditt interpellationssvar. Och i en av dina repliker till mig kom du in på frågan om vad man kunde göra i industrin och sade att nu aktuella åtgärder är ofarliga därför att de inte skulle påverka industriernas konkurrensförhållanden gentemot omvärlden och annan industri.

Men de hushållningsåtgärder som ni har varit ute efter och talat of-fentligt om, även du själv, är av den arten att de skulle utgöra en allvarlig fara för flera viktiga industrigrenar.

Vad kan vi göra för att minska oljeberoendet? Det program som lades fram 1975 var mycket ambitiöst – det var alla överens om – med tanke på den situation som vi då befann oss i. Du, Olof Johansson, har vid flera tillfällen sagt att 1975 års beslut innebar en ny era, att det innebar ett slut med slöseriet, att man inte längre kunde räkna med att slösa på det sätt som hade skett tidigare. Sedan upprepade du i din senaste replik ett av dina stående slagord – att verkligheten har kört över 1975 års beslut.

Jag tror att det är mycket riskabelt om centern fortsätter att lita på olika osäkra och överintecknade prognoser som görs f. n. För vad är det som har hänt efter 1975? Jo, på vissa sektorer har energiåtgången ökat, inte minst när det gäller olja. På andra sektorer, främst inom industrin, har den däremot minskat, och i den senaste prognosen från SIND – statens industriverk – som presenterats meddelas det att fyra femtedelar av den minskning i förhållande till tidigare prognoser som redovisats där har att göra med minskningen av industriproduktionen, alltså med lågkonjunkturen och krisen i näringslivet, framför allt på järn- och stål-sidan. Inte kan man bygga en framtidsplanering för samhället på nå-gonting sådant!

Vi skall självfallet pressa ner energiförbrukningen och effektivisera alla processer för energianvändning så långt det går, men vi skall inte ha en energiplanering som äventyrar vår framtid som industrination, vi skall inte ha en energipolitik som medför kapitalförstörelse av så enorma mått som det innebär att inte fullfölja det energipolitiska beslutet av år 1975. Vi skall inte heller ha ett sådant vakuum i energipolitiken att centerns velande hit och dit skall få kosta skattebetalarna miljarder, som skulle kunna satsas på att rädda jobben åt andra eller på att ta fram alternativa energikällor eller på att bygga ut barnomsorgen eller u-hjälpen. Vi kan inte acceptera en energipolitik av det slaget, eftersom den inte

står i överensstämmelse med några av de moraliska begrepp som normalt funtade människor har. En helt annan sak är att om det kan visas – hittills har emellertid ingen kunnat visa det – att kärnkraften innebär sådana risker att vi inte *får* ta dem, måste vi avveckla användningen av kärnkraft. Men då skall vi också säga ifrån att vi gör det och lägga upp en plan för hur det skall ske i stället för att hålla på att argumentera och handla på det sätt som centern och regeringen gör nu.

Jag vill, herr talman, innan jag slutar tillägga att det faktiskt inte bara är centern som bär ansvaret för den nuvarande situationen. Ansvaret vilar tungt också på folkpartiet och moderaterna, som stod bakom 1975 års beslut men som ändå tillåter att denna politik – eller brist på politik – får fortsätta i det här landet, som redan har stora problem att ta itu med, till priset av vanliga människors levnadsstandard och sysselsättningstrygghet!

ALF LÖVENBORG (–):

Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten, men statsrådet Johansson frågade hur långt vi skulle vilja gå. I ett uttalande från arbetarpartiet kommunisterna har vi sagt att vi tycker det är förnuftigt att i första hand bygga de 13 reaktorer som fastlagts i riksdagens tidigare beslut och att vi är lika varma anhängare av att säkerheten garanteras som någonsin Olof Johansson. Det är vår bedömning av dessa möjligheter som skiljer sig från hans.

Sedan säger statsrådet Johansson att uran och plutonium har tillverkats för framställning av kärnvapen. Detta är naturligtvis riktigt, men det är ju ett argument som måste användas framför allt för att öka opinionen mot kärnvapentillverkning och kärnvapenspridning i världen. Den verksamheten upphör verkligen inte bara därför att Sverige lägger ner sina kärnkraftverk!

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Men det Alf Lövenborg säger har ett direkt samband med i vilken mån vi bryter uran eller inte.

Beträffande vad Birgitta Dahl sade konstaterar jag bara att hon tydligen inte står bakom det som socialdemokraterna såvitt jag minns röstade för så sent som i våras, nämligen att ta bort anslagen till brikteknologi och nya reaktorsystem men öka dem för säkerhetsforskning och nya energikällor. Det var ju innebörden av de förändringar som gjordes inom ramen för FoU-beslutet, och jag talade om att 1975 års beslut innebär en nya era på det sättet att det var det första samlade energipolitiska beslut som fattades i landet, dvs. att bestämmandet av energiförsörjningen gjordes till en politisk fråga.

Jag baserar inte mina uttalanden om verkligheten på prognoser – sådana tillhör inte verkligheten! – utan jag baserar dem på den faktiska utvecklingen. Den är inte entydigt begränsad till industrisidan, vilket Birgitta Dahl hävdar, utan det finns ett gemensamt drag i den faktiska utveck-

lingen hittills, och det är att ökningstakten inte alls har blivit den som man trodde 1975 – inkl. på hushållssektorn.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Först vill jag med glädje konstatera att Olof Johansson har en sund skepsis mot prognoser. Får jag då också uttala den förhoppningen att vi från både honom och statsministern i fortsättningen skall få slippa den prognosexercis på osäkra grunder som vi så ofta har hört?

När det gäller beslutet i våras vill jag säga att det var ett felaktigt referat som du gav av innebörden av det beslutet. Vi tog nämligen klart ställning emot bridtekniken i samband med beslutet. Däremot fanns det andra delar i forskningsprogrammet för nya kärnbränslesystem som var intressanta och fortfarande är intressanta. Jag tycker, herr talman, med förlov sagt att det är enfaldigt att tro att man stoppar utvecklingen på detta område därför att man stoppar den statligt bedrivna fria forskningen, när man dessutom från samhällets sida numera kan lägga in krav ur säkerhetssynpunkt och andra angelägna samhällsmål. Forskningen fortsätter naturligtvis i det privata näringslivets regi här i landet och i andra länder. Skulle inte Sverige, med de höga krav på säkerhet som ställs här, såsom nation bedriva forskning på detta område? Jag tycker att det är ansvarslost att inte göra det.

Till slut, herr talman, får jag konstatera att Olof Johansson har undvikit att lämna uttryckliga svar på de frågor jag har ställt, t. o. m. när det gäller frågor som denna: Har regeringen ambitionen att se till att Vattenfall och den privata tillverkningsindustrin kan behålla sitt kunnande och sin organisation, så att verklig handlingsfrihet föreligger inför framtiden? Han har även undvikit att lämna besked vad gäller åtaganden för de allra närmast berörda. Det är, tycker jag, ytterligt nonchalant, inte mot mig men mot de människor som jag representerar här i dag.

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Det är enbart på grund av de socialdemokratiska förvanskningarna av vad vår politik innebär som jag har avstått från att svara på de här frågorna. Men självfallet är vi beredda att se till att de resurser som vi har här i landet används på bästa möjliga sätt och omställs under sådana former att man inte får oacceptabla sociala konsekvenser. Detta är ju en självklarhet.

Därför tycker jag att socialdemokrater i allmänhet och Birgitta Dahl i synnerhet skall sluta med den sortens propaganda där man gör gällande att vi inte tar ansvar för de instrument som vi har till vårt förfogande i det svenska samhället, inkl. Vattenfall – och det har jag talat om för Vattenfall i Räcksta.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Då måste jag ställa frågan om Olof Johansson över huvud taget har läst den utredning som Vattenfall lämnade över förra veckan.

Av den utredningen – och andra framställningar om vattenkraftsutbyggnad och annat som Vattenfall har lämnat in den senaste tiden – framgår det mycket klart hur desperat situationen är, hur kort tidsperspektivet är. Det rör sig nu om veckor, Olof Johansson, innan situationen blir sådan att en obotlig skada åstadkommes. Av Vattenfalls utredning framgår också att situationen likaledes är desperat i flera av de företag som är invecklade i utbyggnaden, t. ex. Asea-Atom, Uddcomb och STALLAVAL i Finspång.

Av den redovisning som jag lämnade här i dag av situationen ute vid Forsmark – och jag förutsätter att det är fakta som Olof Johansson känner till – framgår ju också att personalavgången redan nu är så stor att det är fråga om veckor innan beslut måste fattas för att garantera verklig handlingsfrihet och fortsatta arbetsmöjligheter – om man beslutar sig för att fortsätta utbyggnaden, vilket vi hoppas.

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Jag har sagt tidigare att jag beklagar att utredningen från Vattenfall har blivit en månad försenad. Det är detta som gör att vi nu har mindre tid än vi annars skulle haft.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om kravet på tillstånd till förvärv av hyresfastighet

Statsrådet BIRGIT FRIGGEBE erhöll ordet för att besvara *Oskar Lindkvists* (s) den 7 oktober anmälda interpellation, 1977/78:27, och anförde:

Herr talman! Oskar Lindkvist har frågat mig dels vilka åtgärder som har vidtagits eller skall vidtas för att utreda behovet av en vidgning av kravet på tillstånd till förvärv av hyresfastighet, dels när regeringen avser att förelägga riksdagen ett förslag i detta ärende.

Lagen om förvärv av hyresfastighet infördes för att förebygga spekulation i hyresfastigheter och förhindra att sådana fastigheter kommer i händerna på personer som är olämpliga att förvalta dem. Lagen innebär bl. a. att det fr. o. m. den 1 januari 1976 krävs tillstånd av hyresnämnd för förvärv av hyresfastighet i vissa särskilt angivna kommuner i Stockholms-, Göteborgs- och Malmöområdena.

Riksdagen behandlade i våras frågan om tillståndsprövning borde införas i andra delar av landet. Enligt riksdagens mening borde en utredning göras inom regeringens kansli för att belysa behovet att utvidga lagens tillämpningsområde. Riksdagen förutsatte att utredningsmaterialet skulle redovisas i lämplig form och att regeringen på grundval därav skulle bedöma om behovens tyngd motiverar ett förslag till lagändring.

Som ett första led i den av riksdagen begärda utredningen har man inom justitiedepartementet undersökt hur lagen tillämpats inom de områden där tillståndsplikt f. n. råder. Hyresnämnderna i Stockholm, Gö-

Måndagen den
7 november 1977

*Om kravet på
tillstånd till förvärv
av hyresfastighet*

teborg och Malmö har lämnat statistik om de tillståndsärenden som handlagts under tiden den 1 januari 1976—den 30 juni 1977. Vidare har avskrifter sänts in av samtliga beslut där förvärvstillstånd har vägrats. Liknande uppgifter har inhämtats från bostadsdomstolen.

Överläggningar har vidare ägt rum med företrädare för Hyresgästernas riksförbund, Svenska kommunförbundet och Sveriges fastighetsägareförbund. Organisationerna har fått del av den statistik som lämnats av bostadsdomstolen och hyresnämnderna och har framfört synpunkter på den. De har åtagit sig att efter ytterligare sonderingar inom resp. organisation ange sina uppfattningar om behovet av en utvidgning av lagens tillämpningsområde och eventuella önskemål om andra ändringar i lagen.

Överläggningarna med organisationerna kommer att pågå under hösten. Regeringen kommer därefter att ta ställning till frågan om behovet av ändringar i lagen.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Ett tack till statsrådet Friggebo för svaret på min interpellation.

Bakgrunden till frågeställningen är följande.

För ungefär två år sedan diskuterade civilutskottet en proposition, 1975/76:33, från dåvarande socialdemokratiska regeringen om införandet av en lagregel för att förhindra vissa avarter inom den privata bostadsförvaltningen. I civilutskottets betänkande begränsades antalet kommuner till att omfatta Stockholms-, Göteborgs- och Malmöområdena. Lagen kom att gälla från den 1 januari 1976. Vi har alltså erfarenheter från nästan en tvåårsperiod som underlag för en bedömning av lagens effekt.

Som vi befarade när begränsningarna gjordes i regeringsförslaget 1975 har de osunda tendenserna i form av spekulation på hyresfastigheter spritt sig utanför storstadsområdena. Vi kunde notera detta redan i slutet av 1976, och jag utvecklade dessa synpunkter i en interpellationsdebatt i kammaren den 7 december 1976, således för precis elva månader sedan. Under den allmänna motionstiden i januari 1977 inlämnades också en socialdemokratisk motion med det konkreta kravet att de kommuner som så önskade skulle ges möjlighet att söka sig in i lagsystemet om tillstånd vid förvärv av hyresfastighet m. m. Det ledde till ett betänkande från civilutskottet, nr 20, som gick ut på att riksdagen skulle föreslå regeringen en utredning i syfte att belysa behovet av en utvidgning av lagens tillämpningsområde.

Anledningen till att jag framställde min interpellation var nyfikenheten på denna utredning – hur den har bedrivits eller bedrivs, vad man kommit fram till, baserat på inhämtade uppgifter, och vilka konkreta förslag regeringen kunde lämna i en fråga som många bedömer som synnerligen angelägen.

Svaret ger besked om att en statistisk sammanställning har gjorts i justitiedepartementet om handläggandet av tillståndsärenden i de tre storstadsområdena, där tillståndsplikt föreligger. Någon sådan statistik med-

*Om kravet på
tillstånd till förvärv
av hyresfastighet*

följer inte interpellationssvaret. Jag har ändå haft tillfälle att se denna sammanställning, som inte är helt ointressant. Antalet fall kan i och för sig ha intresse om man därmed vill fästa uppmärksamheten på lagregelns preventiva betydelse. Vi har ofta sagt i debatten om utvidgning av tillståndslagen att redan genom lagens existens nås i allmänhet dess syfte. Den har tillkommit för att göra fastighetspekulation ointressant. Det är samhällets reaktion mot en sådan osmaklig verksamhet som fastighetspekulationen utgör. Det är mot den bakgrunden man skall tillmäta statistiken från de tre storstadsområdena en begränsad betydelse.

Svaret berättar vidare om överläggningar som regeringen fört med Hyresgästernas riksförbund, Svenska kommunförbundet och Sveriges fastighetsägareförbund. Dessa organisationer begrundar nu statistiken. De har också anmodats att framföra sina uppfattningar om behovet att utvidga lagens tillämpningsområde.

Det är givetvis klokt av regeringen att koppla in intresseorganisationerna på ett ärende av detta slag. Men det har skett för ganska kort tid sedan. Det är egendomligt att inte arbetet – upprättandet av statistiken och undersökningarna – har skett parallellt. Jag har sett i handlingar från Hyresgästernas riksförbund att hyresgästernas organisationer nu är inkopplade på ärendet och jag har därtill haft samtal med förbundsordföranden Erik Svensson.

I avvaktan på dessa organisationers ståndpunkter skulle det självfallet ha varit intressant att veta om det finns någon uppfattning i regeringen i den här frågan. Civilutskottets betänkande 1976/77:20 får ses som ett viljeuttryck för en breddning av lagens tillämpningsområde: "Uppgifter om fastighetsöverlåtelse i andra kommuner tyder på att sådana överväganden nu bör aktualiseras." – Detta anförde ett enhälligt utskott i anledning av kravet på en utredning i ärendet. Det finns alltså ett opinionstryck i denna fråga som på något egendomligt sätt tycks ha undgått regeringen.

Eftersom jag visste – stärkt i den uppfattningen vid en förnyad genomläsning av interpellationsdebatten den 7 december 1976 – att regeringen inte är "tänd" på en utvidgning av lagregeln bestämde jag mig för att själv ringa runt till några kommuner och få en lägesrapport om bostadsmarknaden. Jag har haft kontakt per telefon och brev med tio kommuner och talat med kommunalråd och fastighetschefer.

Vid en försiktig bedömning av lämnade informationer har jag kommit fram till att i minst tre av dessa tio kommuner är problemet akut. Där finns hela mönstret av fastighetsköp, överlåtelse eller vidareförsäljning till personer som tidigare flitigt förekommit i gruppen fastighetsskockare; där finns uppgifter om tvångsförvaltning, om konkurser, om föreläggande från de kommunala myndigheterna att rusta upp och hålla efter fastigheterna, om överklagande av de kommunala instansernas beslut till högre myndigheter. Och – i något fall – när hela den rättsliga beslutsprocessen går mot sin avslutning så säljs fastigheten igen. – Allt för att undkomma rättvisan. Allt för att ta ut så mycket som möjligt från

Måndagen den
7 november 1977

*Om kravet på
tillstånd till förvärv
av hyresfastighet*

fastigheten. Till bilden hör obetalda avgifter till kommunen och exempel på att hyresgästerna själva fått ordna med påfyllning av olja i hyresfastigheten.

Det är en skrämmande bild av Sverige 1977. Det är också en berättelse om hur de kommunala myndigheterna kan vara ställda i ett läge då fastighetshajarna slår till. Många har ansett det oförklarligt att det finns pengar att låna ut till sådan verksamhet. Svaret har vi fått i ett annat sammanhang här i riksdagen: det finns banker som står till tjänst. Jag skall senare återkomma till den egendomliga roll som vissa banker spelar vid finansiering av spekulationsfastigheter. Bilden är inte vacker – men dess värre sann.

Ett kommunalråd uttryckte sig vid vårt samtal så här om fastighets-skojarna: "Detta slags verksamhet är inte till någon som helst fördel för hyresgästerna."

Det här är en fråga som skulle kunna lösas i största sämja här i riksdagen, i synnerhet när vi känner till att många människor i detta land bor i fastigheter som inte förvaltas enligt godtagna regler. Vi vet också att en begynnande brist på lägenheter i flerfamiljshus förestår. I ett sådant läge borde regeringen ha sagt farväl till passiviteten.

Vi känner till den liberala tesen att samhället skall lägga sig i så litet som möjligt och förlita sig på de goda krafter som finns hos den enskilda människan. När man upphöjer detta låt-gå-system och vänta-och-se-system till en handlingslinje är det verkligen oroväckande.

Från socialdemokratiskt håll ger vi inte tappt förrän vi har nått dithän att all spekulering i hyresfastigheter effektivt kan motverkas. Därför anser vi att det redan nu borde finnas möjlighet för de kommuner, som själva bedömer att det är nödvändigt, att använda lagen om tillstånd vid förvärv av hyresfastigheter. Ju fortare regeringen tillmötesgår detta önskemål, desto bättre för bostadskonsumenter.

Statsrådet BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Vi har företagit undersökningar för att utröna, till vilka orter det kan vara påkallat att utvidga lagens tillämpning. Vi är beredda att handla när vi har ett faktaunderlag. Eftersom herr Lindkvist gjort egna undersökningar är herr Lindkvist välkommen med sina erfarenheter till justitiedepartementet – det är naturligtvis värdefullt att vi har så bra underlag som möjligt när regeringen tar ställning till behovet av ändringar i lagen.

Vi vill hindra den typ av verksamhet som herr Lindkvist beskriver – det är viktigt att vi gör det – men vi vill inte ha ett byråkratiskt system där alla förvärv och försäljningar av fastigheter i hela landet prövas, alltså även när det gäller orter där ingen sådan verksamhet finns.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag sade i mitt anförande att jag hade ställt min interpellation för att få en lägesrapport med uppgifter om hur regeringen

tänkte sig ta itu med dessa problem. Jag konstaterar att man vidtagit vissa åtgärder, men jag efterlyser alltjämt en klar ståndpunkt från regeringens sida.

Jag instämmer i statsrådets mening att vi skall akta oss för att åstadkomma ett byråkratiskt system. Vi skall inte göra det svårare än vad som är absolut nödvändigt. Om regeringen alltså inte vill ha mycket byråkrati kring detta – lita då på kommunerna! De kan bedöma om de har behov av en lagregel av detta slag eller inte. Jag skall gärna ställa mitt material till regeringens förfogande, men jag menar att den undersökning som jag har gjort och de kontakter som jag har tagit borde regeringen för länge sedan ha kunnat ombesörja om ni är lika angelägna som vi att komma till rätta med spekulationerna på bostadsmarknaden.

Statsrådet BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Jag tycker också att det skulle vara en bra lösning på detta problem, men civilutskottet gjorde : våras samma bedömning som vi har gjort, att det inte är möjligt att ha en sådan form att kommunerna själva lämnar in en ansökan till regeringen och får den bifallen. Det strider mot regeringsformen. Jag beklagar det, men det är inte en möjlig väg att gå.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om erbjudande från USA att ta hand om utbränt kärnbränsle från Sverige

Utrikesministern KARIN SÖDER erhöll ordet för att besvara *Birgitta Dahls* (s) den 21 oktober anmälda fråga, 1977/78:94, och anförde:

Herr talman! Birgitta Dahl har frågat mig vilka skälen är till att varken utrikesnämndens eller energikommissionens ledamöter informerats om det amerikanska erbjudandet att ta hand om utbränt kärnbränsle från bl. a. Sverige.

Vid svensk-amerikanska tjänstemannasamtal i juli i år lämnades bl. a. viss information från amerikanskt håll om de planer på ett lagringsprogram för använt kärnbränsle som då började ta form. Härvid underströk den amerikanska sidan att vad som sades i denna fråga måste anses vara mycket preliminärt. Den interna beslutsprocessen inom administrationen var i juli inte avslutad. Mot denna bakgrund var det också ett bestämt amerikanskt önskemål att uppgifterna inte skulle föras vidare.

Förhandsuppgifternas preliminära karaktär har alltså varit bakgrunden till att regeringen inte funnit anledning att informera om vad som på denna punkt framkom vid samtalen.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Samtidigt som jag ställde denna fråga begärde jag att energikommissionen skulle få en föredragning i ärendet. Den har vi fått

*Om erbjudande
från USA att ta
hand om utbränt
kärnbränsle från
Sverige*

Måndagen den
7 november 1977

*Om erbjudande
från USA att ta
hand om utbränt
kärnbränsle från
Sverige*

– om än en ofullständig sådan.

Det svar som vi har fått i båda sammanhangen innehåller motsägelser. Jag är medveten om att i juli var man på amerikansk sida ännu på ett förberedande stadium. Men det var inga hemliga saker som det då var fråga om; president Carter hade den 7 april i ett tal beskrivit att man förberedde åtgärder av denna karaktär för att utarbeta något som mycket nära liknar vårt ställningstagande i våras i samband med villkorspropositionen, nämligen att inte nu tvinga fram uppärbetning utan vänta med sådana beslut i avvaktan på underlag för bättre grundade beslut, bl. a. nya kärnbränsleprocesser. Det var alltså inte fråga om några hemliga ting.

I den mån det då fanns uppgifter av hemlig natur utöver dem som redan var kända tycker jag att, med beaktande av den speciella roll som energikommissionen inte minst från regeringens och särskilt centerns sida har betrotts med, borde också vi ha fått omedelbar information för att kunna göra en saklig bedömning av innehållet i de förslag som kunde väntas. Även om de samtal som då fördes – och som jag utgår från att Karin Söder var informerad om och kanske t. o. m. själv förde i USA – var av preliminär natur, var de så viktiga att det måste ha gjorts en skriftlig rapport. Sådana hemliga rapporter borde man kunna anförtro energikommissionen just med tanke på det viktiga uppdrag vi har och den oerhörda tidspress under vilken vi arbetar.

Därtill kommer, vilket meddelades vid energikommissionens senaste sammanträde, att kommissionens ordförande innan den tjänsteman som förde dessa förhandlingar för till Amerika hade begärt informationer av honom om USA:s ställningstagande. Det var alltså känt för UD att energikommissionen önskade sådan information. Jag tycker uppriktigt sagt att det hade funnits många goda skäl att omedelbart informera oss.

Sedan är det en annan sak att det vi då kunnat konstatera hade varit – vilket framgår av de handlingar som nu finns tillgängliga – att detta erbjudande sannolikt inte får särskilt stor betydelse för svensk politik.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! De samtal som fördes i USA i juni månad i år hade karaktären av ett bilateralt informationsutbyte och gällde hela den svenska energipolitiken samt diskussioner kring den Carterska energipolitiken. Men vad som är mycket viktigt att framhålla här i dag är de synpunkter som framfördes från amerikansk sida och som gällde spekulationer om något som eventuellt skulle kunna bli ett beslut av president Carter, ett beslut som sedan fattades den 18 oktober. Jag gjorde den bedömningen – och det är min ståndpunkt också i dag – att energikommissionen, som mycket riktigt har så betydelsefulla uppgifter, är mera betjänt av att få information om det faktiska innehållet i beslut av den amerikanska administrationen än lösa antaganden om vad som eventuellt skulle kunna komma att inträffa.

Såsom Birgitta Dahl här sade var ju de allmänna riktlinjerna och stånd-

punkterna i den Carterska politiken redan offentliggjorda. På det sättet tillförde dessa samtal inte någonting nytt.

Det är också viktigt att i dag notera att de erbjudanden som kommit från amerikansk sida under de senaste veckorna har varit generella deklARATIONER och inte något erbjudande direkt till Sverige i den här frågan.

Jag vill understryka att det är viktigt att energikommissionen har ett precist och rejält underlag för sitt arbete. Det var det inte frågan om den här gången, och därför ansåg vi det inte vara nödvändigt att informera i detta fall. Därutöver hade man utbett sig av dem som deltog i samtalen – jag gjorde inte det – att de inte skulle föra funderingarna vidare.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Får jag då först konstatera att USA:s energipolitik drar med sig oerhört stora konsekvenser för resten av världen i alla avseenden. Här tror jag att Karin Söder delar min mening. Det vore t. ex. katastrofalt om man inte skulle lyckas hushålla bättre med olja och andra energitillgångar i USA. Det vore också katastrofalt om man inte i övrigt tog krafttag för att ta hand om avfallet från de militära kärnkraftverken.

President Carters speciella politik när det gäller avfallshanteringen påverkar ju mycket klart andra länders energipolitik och kan föranleda radikala förändringar i denna, t. ex. att man ställer ytterligare krav som påverkar det nationella oberoendet. Därför är det ett krav att regeringen till energikommissionen ofördröjligen rapporterar allt som inträffar. Det är min uppfattning.

Regeringen har inte heller när mera konkret information fanns tagit något initiativ för att informera vare sig energikommissionen eller utrikesnämnden. Det är ju först efter mina frågor i kommissionen och här som någon information över huvud taget har lämnats.

Kan Karin Söder utlova att vi i fortsättningen får en fullständigt öppen redovisning från regeringens sida till energikommissionen i det här ärendet?

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Vi lämnar den information till energikommissionen och till utrikesnämnden som är erforderlig. Men jag vill upprepa att det också är en skyldighet för oss att hantera informationer vi fått under uttryckligt tysthetslöfte på ett från uppgiftslämnarens synpunkt riktigt sätt och att de uppgifter vi lämnar är av sådan karaktär att de verkligen är till gagn för dem som skall hantera dessa frågor.

Jag vill även understryka att den här regeringens öppenhet och beredvillighet att lämna uppgifter till oppositionen och till andra intresserade i energifrågan är avsevärt större än den förra regeringens. Detta har jag själv kunnat bevittna.

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Jag tycker att den sortens lösa påståenden utan exempel har mycket litet värde. Sådana kunde vi väl låta bli att använda i den

Nr 20

Måndagen den
7 november 1977

*Om erbjudande
från USA att ta
hand om utbränt
kärnbränsle från
Sverige*

Måndagen den
7 november 1977

*Om åtgärder mot
neutronvapen*

här diskussionen.

Vad jag konkret vet är att vi hittills inte har fått någon information. Vår ordförande har krävt det, och vi har inte fått det. När jag skriftligen begärde det har vi nu fått det, men den har varit knapphändig. Och här i dag kunde Karin Söder avslutningsvis inte ge något löfte om att vi skulle få en fullständigt öppen redovisning av samma slag som förutom regeringen naturligtvis ett antal tjänstemän i flera departement f. n. har tillgång till.

Det vore naturligt att energikommisionen och utrikesnämnden betrod- des på den punkten också, eftersom vårt arbete verkligen tillmätts stor betydelse av många människor.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Birgitta Dahl hörde tydligen inte vad jag sade. Jag har nyss sagt att vi självklart skall lämna de uppgifter som är oundgängligen nödvändiga för energikommisionens arbete, och dem lämnar vi i all den utsträckning vi kan göra.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om åtgärder mot neutronvapen

Utrikesministern KARIN SÖDER erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Rolf Hagels* (–) den 4 oktober anmälda interpellation, 1977/78:16, dels *Sture Ericsons* (s) den 20 oktober anmälda fråga, 1977/78:88, och anförde:

Herr talman! Rolf Hagel har i sin interpellation ställt tre frågor:

1. Vilken uppfattning har regeringen om den nya spiral i kapprustningen som president Carters beslut om serietillverkning av kryssningsrobotar och fortsatt utveckling av neutronbomben innebär?

2. Har regeringen samma uppfattning som nedrustningsexperten kommandör Torgil Wulff att utvecklingen av neutronvapen endast är ett försök att kringgå 1925 års Genèveprotokoll och redan existerande vapenförbud?

3. Vilka åtgärder har regeringen vidtagit eller ämnar den vidta för att medverka till den mycket kraftiga världsupinion som utvecklats för att stoppa neutronbomben och förbjuda framställningen av neutronvapen och andra nya massförintelsevapen?

Sture Ericson har frågat om regeringen avser att instruera FN-delegationen att lägga fram ett resolutionsförslag som fördömer utvecklingen av det nya neutronvapnet.

Sture Ericsons fråga anknyter till den sista av Hagels tre frågor. Jag behandlar därför alla frågorna i ett sammanhang.

Låt mig börja med den del av Rolf Hagels första fråga som avser neutronbomben och kapprustningen.

Först bör konstateras att USA *inte* fattat något beslut i frågan. Konsultationer med de allierade inom NATO pågår dock.

Neutronvapnet är det senast uppmärksammade exemplet på den vaporenteknologiska tävlan mellan supermakterna som ägt rum under efterkrigstiden. Vapnet måste ses i sitt totala kapprustningssammanhang, där också andra aktuella vapenprojekt, t. ex. kryssningsrobotar, rörliga landbaserade missiler, den sovjetiska roboten SS 20 och flygplanet Backfire diskuterats mycket under det senaste året.

Vidden och allvaret av den utveckling som dessa och andra vapenprojekt representerar får inte underskattas. Målet för vårt nedrustningsarbete måste vara att söka förhindra en vidareutveckling av kärnvapen inkl. neutronvapnet, att uppnå en verklig nedskärning av de båda supermaktarnas ofantliga arsenaler och att på längre sikt avskaffa alla kärnvapen.

Vare sig det gäller att handla på det nationella eller på det internationella planet är det nödvändigt att ha en samlad syn på frågan om vägarna fram till målet och hur vi själva effektivast skall kunna bidra till att främja det gemensamma målet att få stopp på kapprustningen.

Neutronvapnet har tydligt aktualiserat detta problem, varför vi måste se till neutronvapnets betydelse inom ramen för den pågående kapprustningen.

Rustningsdebatten har två viktiga sidor. Den ena är den oerhört betydelsefulla roll som en självständig och informerad opinion spelar för att motverka kapprustningen i världen och för att vända den i verklig nedrustning. Opinionsen är en politisk realitet också i fråga om neutronvapnet. Den andra sidan är de strategiska realiteterna.

Neutronvapnet uppfattas i opinionen enbart som ett vapen som dödar människor men lämnar byggnader orörda. Det faktum att vapnet har sagts vara avsett att användas mot invaderande trupper och då främst stridsvagnsbesättningar ändrar inte på den saken. Alla människor, inte minst de som lever utanför supermaktarnas territorier, ryggar tillbaka inför tanken på att deras eget land skulle kunna bli ett direkt målområde vid en konflikt mellan supermakterna. Detta måste vara en naturlig reaktion hos dem som lever i Europas tätbefolkade länder. Civilbefolkning lika väl som trupp skulle drabbas av en sådan konflikt som trappas upp.

Låt mig nu gå in på de strategiska realiteterna. Kärnvapenmakterna måste, så länge kärnvapnen inte avskaffats, ha en planering för dessa vapens roll i avskräckningsmekanismen – detta för att minska riskerna för en kärnvapenkonflikt. Det är detta som i den strategiska debatten brukar kallas för kärnvapendoktriner. USA och Sovjetunionen förfogar båda över ofantliga arsenaler av de massförstörelsevapen som kärnvapnen utgör. Neutronvapnen är ett nytt och uppseendeväckande bevis på att en fortsatt utveckling av kärnvapnen leder till en allt längre gående specialisering av kärnvapnen, till en allt större utbredning av dessa och till en ökad osäkerhet.

Debatten om neutronvapnet har ytterligare belyst kärnvapnets roll i

Måndagen den
7 november 1977

*Om åtgärder mot
neutronvapen*

supermakternas försvarsplanering. Kärnvapnen är som bekant i hög grad politiska vapen, och doktrinerna är också utrikespolitiska verktyg. Dessa doktriner tjänar som signaler mellan parterna för att peka på riskerna med en konflikt och för att understryka den egna beslutsamheten att inte ge vika om en sådan konflikt trots avskräckningsmekanismerna skulle inträffa. Genom ständig vapenutveckling påverkas doktrinerna. Samtidigt påverkar doktrinerna vapenutvecklingen i ett ständigt växelspel.

Vi kan aldrig utgå från att denna utveckling leder till ett ökat mått av den militära balans som så ofta åberopas av supermakterna, inte heller att den garanterar den oförminskade säkerhet som de också hänvisar till. Däremot finns det skäl att förmoda att denna utveckling oftast leder till en ökad osäkerhet för alla. Ökad säkerhet på en lägre rustningsnivå måste förbli den princip vi tillämpar på den mödosamma vägen mot det slutliga målet för våra ansträngningar: allmän och fullständig nedrustning. Mer i detalj bevittnar vi nu ett nytt stadium i den tekniska vidareutvecklingen av sådana kärnvapen som har en begränsad verkan utanför det åsyftade målområdet. En sådan utveckling har skett i USA under ett antal år. Resultatet är i detta fall ett specialiserat kärnvapen med starkt ökad strålningseffekt men fortfarande betydande spräng- och värmeverkan. Det är alltså inte fråga om ett totalt nytt vapen, utan om en viktig kvalitativ vidareutveckling. Det kan tilläggas att debatten för några år sedan om de taktiska kärnladdningarna rörde en motsatt utveckling, nämligen mot ökad spräng- och värmeverkan.

Genom att skadeverkan utanför målområdet minskas skulle en insats av neutronvapnet i en krigssituation kunna vara mera sannolik. Det förefaller därför finnas en klar risk för att vapnet skulle sänka kärnvapentröskeln. Enligt en uppfattning avskräcker man därigenom ännu effektivare från varje militär konflikt. Avskräckningen kräver, brukar det heta, ett mått av inbyggda riskmoment för att verka effektivt. Men efterkrigstidens debatt och supermakternas egna avtal om kris kontroll och om förhindrande av kärnvapenkrig har klart visat att diskussionen inte kan uttömmas med denna uppfattning. Vapen som minikärnvapen kan också, menar många, bli så lätthanterliga att de direkt eller indirekt utlöser en kärnvapenkonflikt i stället för att avskräcka ifrån den. Det gäller i synnerhet om stora styrkor inom en geografisk region skapar ett klimat för politisk spänning och kvardröjande misstänksamhet. Detta vet inte bara politiker och militärer. Det är också något som präglat debatten om kärnvapen och om styrkerelationer i efterkrigstidens Europa och nu senast debatten om neutronvapnet.

Frågan är särskilt allvarlig från kapprustningssynpunkt, eftersom vi i hög grad saknar uppgifter om överväganden, forskningsutveckling och resultat på kärnvapenområdet i Sovjetunionen.

Den stora skillnaden i möjligheten att över huvud taget få tillgång till informationer gör det naturligtvis svårare att bedöma rustningseffekten av ett eventuellt amerikanskt beslut om att förbandslägga neutronvapnet. Informationsproblemet beror som bekant på de avgörande

olikheterna mellan de båda supermakternas politiska, ekonomiska och sociala system och närmare bestämt på den roll som sekretessen spelar i öststaterna.

Utvecklingen under efterkrigstiden har mer än en gång visat vilka allvarliga kapprustningskonsekvenser det får när teknologiska försprång på en sida förenas med oroande ovisshet om den andra sidans verkliga kapacitet.

Dessa kapprustningspådrivande faktorer är fortfarande en realitet även om det kalla krigets dagar är förbi. Detta förhållande har i många år från svensk sida framhållits som ett grundläggande problem i nedrustningsarbetet och gäller i hög grad diskussionen om neutronvapnet och kapprustningen.

Frågan kan inte heller ses isolerad från militärblockens styrkerelationer i Centraluropa, om vilka det sedan flera år förhandlas mellan militärblocken i Wien. Den svenska regeringen har sedan länge gjort helt klart att den ser med oro på perspektivet av en fortsatt utveckling av militärblockens styrkor vare sig det gäller strategiska kärnvapen, taktiska kärnvapen eller konventionella rustningar. Denna oro gäller båda sidors agerande och vårt eget närområde lika väl som globalt. I dag rör diskussionen det amerikanska neutronvapnet. *Varje* utbyggnad av de redan omåttligt stora kärnvapenarsenalerna för insats i Europa måste framkalla avståndstagande vare sig utbyggnaden sker på amerikansk eller sovjetisk sida. Avståndstagandet gäller naturligtvis oavsett dessa vapens räckvidd eller styrka, vilken kategori de placeras i eller vilken teknisk benämning de ges. Omvänt måste varje förslag om att reducera dessa arsenaler hälsas med tillfredsställelse.

Det stod ju bl. a. ganska klart att en amerikansk anskaffning kunde leda till en förbandsläggning först i olika europeiska NATO-länder och i sinom tid eventuellt även i Warszawapaktsländerna. Bl. a. förekom spridda uttalanden i östeuropeisk press att Sovjetunionen också skulle kunna skaffa vapnet på relativt kort tid. Det anses i internationell strategisk debatt att Sovjetunionen intresserar sig mindre än USA för s. k. minikärnvapen, dvs. taktiska kärnvapenladdningar med begränsad skadeverkan utanför det åsyftade målområdet. I de sovjetiska kärnvapendoktrinerna kan enligt många också spåras en större tonvikt på stora, kraftiga – och radioaktivt mycket "smutsiga" – laddningar.

Allmänt sett bedömer jag det under alla omständigheter som fullt möjligt att Sovjetunionen skulle kunna anskaffa neutronvapen ifall USA gjorde det och ifall man ansåg en egen anskaffning önskvärd. Om det närmare tidsperspektivet kan jag givetvis inte uttala mig. Det kan bara den som har tillgång till sovjetiska planer.

Regeringens uppfattning om neutronvapnet var klar och offentliggjordes på ett tidigt stadium. Detta var självklart mot bakgrund av vår traditionella nedrustningspolitik. I mitt anförande inför FN:s generalförsamling den 29 september klargjordes liksom regeringens ståndpunkt.

I det därpå följande svenska anförandet den 1 november i general-

*Om åtgärder mot
neutronvapen*

församlingens första utskott belyste regeringen vår uppfattning om neutronvapnet i det globala nedrustningspolitiska sammanhanget. I anförandet berördes också vår egen situation vad avser kapprustningens globala och regionala aspekter.

Den svenska regeringen har vidare under hand informerat den amerikanska regeringen om sin uppfattning om neutronvapnet.

Beträffande frågan om ett resolutionsförslag i FN är mitt svar:

Efter noggranna överväganden har vi kommit till slutsatsen att något resolutionsförslag inte nu bör framläggas från svensk sida. Regeringen har redan genom tre inlägg i olika fora otvetydigt angett att den anser neutronvapnet vara oacceptabelt, liksom alla andra kärnvapen. Vi anser oss därtill ha tillräckliga skäl att beteckna neutronvapnet som ett minikärnvapen och vänder oss mot det såsom ett sådant vapen. Vi har ånyo klargjort vår djupa oro inför varje utveckling som kunde suddas ut gränsen mellan kärnvapen och konventionella vapen.

Enligt vår bedömning föreligger här en klar konsekvens i den traditionella svenska inställningen i frågor som är centrala för nedrustnings-sammanhangen.

Svaret på den avgränsade frågan om resolutionsförslag kräver emellertid en ytterligare kommentar.

Ett resolutionsförslag bedöms inte få det stöd och den effekt som är förutsättningen för den föreslagna åtgärden. Det som regeringen bedömt möjligt att nu uppnå har uppnåtts genom de uttalanden i tre olika sammanhang jag just har redovisat. Framläggandet av en resolution nu skulle kunna bidra till en polarisering av frågan. Det skulle säkert också framkalla ett röstningsmönster påverkat av olika länders alliansanknytning och därmed snarare lösa än lösa den fråga som så djupt oroar oss alla.

Även det mer kortsiktiga perspektivet bör beröras. Första utskottet i FN är ett forum där normalt pågående nedrustningsförhandlingar tas upp till behandling. Det nyligen hållna svenska anförandet redovisade vår uppfattning att ett beslut om anskaffande av neutronvapnet skulle kunna påverka sådana nedrustningsförhandlingar negativt. Vapnet är ett belysande exempel på vikten av att snarast uppnå ett fullständigt provstopp. Likaså bör understrykas småstaternas legitima intresse av oförminskad säkerhet. Denna påverkas på längre sikt av den ständiga vidareutvecklingen i såväl USA som Sovjetunionen av de strategiska kärnvapnen, de taktiska kärnvapnen och de konventionella styrkorna.

Vi kommer att noggrant följa utvecklingen och vidta alla de åtgärder som är nödvändiga för att fullfölja vår nedrustningstradition.

Interpellanten herr Hagel har också frågat om neutronvapen och 1925 års Genèveprotokoll. En god del av svaret på frågan ges i den av interpellanten återopade artikeln. Där står att det är stor skillnad från teknisk utgångspunkt mellan dessa båda vapen. Neutronbomben är ett kärnvapen. Det gäller som jag tidigare sagt en ny variant, vars strålningseffekt förhöjts samtidigt som de stridsspetsar som hittills framtagits fortfarande lär ha spräng- och värmeverkan som en betydande del av totaleffekten.

Skulle vapnet komma att vidareutvecklas så att strålningseffekten blev helt dominerande, då finns det anledning att diskutera vilken kategori ett sådant vapen egentligen skulle placeras i.

Jämsides med de formella juridiska och tekniska kriterierna på vapen finns de moraliska. I kampen mot kärnvapen och kemiska vapen har Sverige intagit en ledande position och kommer att så göra även i framtiden. Alla kärnvapen förorsakar fruktansvärt plågsamma skador av strålning och hetta. Alla kärnvapen utsätter dem som inte omedelbart dör för ohyggliga och kanske långvariga lidanden och obotliga skador.

Interpellanten har också tagit upp USA:s beslut att serietillverka kryssningsrobotar. Han frågar om regeringens uppfattning om "den nya spiral i kapprustningen" som beslutet skulle innebära.

Svaret på denna fråga måste i ett avseende bli detsamma som på frågan om neutronvapnet. Problemet måste ses i sitt totala kapprustningssammanhang, där båda supermakternas ansvar för att bryta den nuvarande utvecklingen är tungt.

Förenata staternas beslut att serietillverka kryssningsrobotar sammanhänger som bekant med det samtidiga beslutet att skrinlägga planerna på att tillverka det s. k. B I-bombplanet.

Några säkra uppgifter om de sovjetiska kryssningsrobotarna har vi inte. De lär ha betydligt kortare räckvidd än de amerikanska.

En massiv satsning på kryssningsrobotar skulle försvåra nedrustningsförhandlingarna. I ett vidare perspektiv gäller detta vidareutveckling av alla vapensystem i USA eller Sovjetunionen, vilka ställer oöverstigliga krav på nu tillgängliga medel att kontrollera efterlevnaden av ingångna avtal om rustningsbegränsningar.

Kryssningsrobotar ingår som en del av SALT II-förhandlingarna. Enligt tillgängliga uppgifter kan utsikterna att nå en överenskommelse inom den närmaste framtiden betraktas som goda. Våra informationer tyder också på att en SALT II-överenskommelse skulle komma att innehålla detaljerade bestämmelser om kryssningsrobotar av olika typer och räckvidder.

Det är regeringens förhoppning att en överenskommelse om kryssningsrobotar skall innehålla effektiva begränsningar som binder båda supermakterna i detta avseende och som skapar underlag för fortsatta meningsfyllda förhandlingar om rustningsbegränsningar.

ALF LÖVENBORG (–):

Herr talman! Då interpellanten, Rolf Hagel, befinner sig utomlands just nu har jag fått i uppdrag att ta emot interpellationssvaret. Jag vill tacka utrikesministern, som på ett utförligt och mycket positivt sätt har behandlat denna allvarliga fråga.

Inte minst uppskattar jag Karin Söders positiva hållning till opinionsrörelsen, eller med andra ord till fredsrörelsen. Hon säger att rustningsdebatten har två viktiga sidor. "Den ena är den oerhört betydelsefulla roll som en självständig och informerad opinion spelar för att motverka

Måndagen den
7 november 1977

*Om åtgärder mot
neutronvapen*

kapprustningen i världen och för att vända den i verklig nedrustning." Det kan inte sägas bättre. Jag understryker det ytterligare genom att citera denna mening i svaret ordagrant.

Hur betydelsefull den opinionen är kan man objektivt utläsa av händelseförloppet, sedan president Carter under en presskonferens den 12 juli i år förde upp neutronvapnet på dagordningen genom att säga att det "borde bli ett av våra tänkbara alternativ" i USA:s kärnvapenarsenal.

Utrikesministern påpekar i interpellationssvaret att "USA *inte* fattat något beslut i frågan". Om detta är sagt i polemik mot interpellanten, så är det en onödig polemik. I interpellationen, som kan läsas i snabbprotokollet för den 4 oktober, skriver Rolf Hagel om "President Jimmy Carters beslut om serietillverkning av kryssningsrobotar och vidareutveckling av neutronbomben ---." Jag betonar ordet vidareutveckling. Carter sade mycket klart ifrån vid presskonferensen den 12 juli att han "ännu inte beslutat om att förorda neutronbombens utplacering".

Han sade vidare: "Innan jag fattar det slutliga beslutet om dess utplacering, ämnar jag göra en fullständig analys av dess effekter och lämna denna information till kongressen." Det engelska ord som jag har översatt med "effekter" är dubbeltydigt. Troligtvis syftade Carter på de politiska effekterna.

Vid samma presskonferens nämnde han också att man hållit på i 20 år med utvecklingen av detta vapen. Det är väl nu också känt att president Carters presskonferens den 12 juli följde efter några veckors hård strid i senaten. Den republikanske senatören Mark Hatfield från Oregon hade upptäckt att detta dittills relativt hemliga vapen utvecklats med medel från en budgetpost för "vatten och energi". Hatfield försökte få igenom en motion som skulle ha satt stopp för anslagen till neutronbomben, men led ett mycket knappt nederlag vid omröstningen den 1 juli. Proceduren i USA:s kongress är som bekant mycket svårförståelig. När en ny omröstning företogs i senaten den 13 juli blev röstsiffrorna 58 mot och 38 för ett förslag av senator Hatfield, som skulle ha förbjudit användningen av budgetmedel för produktion av neutronbomben. Även i representanthuset har ett liknande förslag röstats ned. Där var röstsiffrorna den 29 september 297 för och 109 mot anslag för vidareutveckling av neutronbomben.

President Carter har liksom föregående presidenter sett till att utvecklingen av neutronvapnet gått vidare vid Kalifornienuniversitetets kärnvapenlaboratorium i Livermore i Kalifornien och i Los Alamos i New Mexico. Vad som ännu fattas är ett beslut om serietillverkning, som i så fall skulle ombesörjas i Pantexbolagets fabriker i Amarillo i Texas, där många av USA:s mest destruktiva vapen har producerats. Först sades det att Carter skulle fatta sitt beslut i mitten av augusti, sedan att det skulle fattas i mitten av oktober, och nu uppges det att beslutet uppskjutits till början av 1978. Det är ju inte svårt att förstå varför. Därmed kommer man in på den mera positiva sidan av saken.

Redan i juli utlöstes en masskampanj över hela världen mot det nya

vapnet. När det gäller Sverige kan som exempel nämnas Lunds fredskommittés initiativ att trycka vykort, adresserade till president Carter, med två krav: "Stoppa neutronbomben!" och "Stoppa kryssningsrobotarna!". Fredskommittén klistrar på ett frimärke för 1:10 kr. och säljer kortet med påsatt frimärke för 1:50 kr. Genom att man omedelbart får korten undertecknade och samlar ihop och skickar iväg dem, kan man hålla räkning på hur många kort som verkligen blir ivägskickade. Under den första veckan som den lilla lokala kampanjen pågått – och jag tar det här bara som ett exempel på att en rörelse är i gång – skickades 3 000 protestkort till president Carter. Fredskommittéen på många håll i Sverige kan visa upp liknande siffror. Från ett stort antal länder har ungefär lika många protestkort och telegram skickats till Vita huset.

NATO-politiker i Europa har gjort samma erfarenhet som Jimmy Carter. När NATO:s försvarsministrar möttes i Bari i Italien den 11–12 oktober, var de tvingade att ta hänsyn till den opinionsstorm som mött planerna på att utrusta NATO-trupperna i Europa med neutronbomben. Ett AP-telegram från Bari den 12 oktober sammanfattade ganska bra deras dilemma i följande mening: "Ministrarna var eniga om att vapnet, som kallas 'rent' därför att det dödar människor men skonar materiella ting, var militärt nyttigt men politiskt explosivt."

Rolf Hagel har i sin interpellation redogjort för neutronbombens verkningar, och till stor del överensstämmer utrikesministerns svar med den värdering han har gjort. Jag är tacksam för att utrikesministern så kategoriskt har kallat neutronvapnet för vad det är, nämligen ett kärnvapen, och uttryckt sin "djupa oro inför varje utveckling som kunde suddas ut gränsen mellan kärnvapen och konventionella vapen". Jag tackar också för det värdefulla beskedet att den svenska regeringen "under hand informerat den amerikanska regeringen om sin uppfattning om neutronvapnet".

Jag skall inte här använda mycket tid åt att kritisera, eftersom jag – som jag sade inledningsvis – uppskattar grundtonen i svaret. Men där finns olyckligtvis en tendens att lägga skuldbördan lika tungt på båda de s. k. supermakterna och att reducera kryssningsrobotarna och neutronbomben till så att säga logiska beståndsdelar av rustningspaketen. Så är det ju ändå inte. Även mycket framstående amerikaner har klart konstaterat att kryssningsrobotarna och neutronbomben går utanför den samförstånds lösning som USA och Sovjetunionen kom fram till vid toppmötet i Vladivostok 1974. En framstående expert som David Linebaugh, tidigare biträdande direktör för USA:s byrå för vapenkontroll och nedrustning, skrev i International Herald Tribune den 30 september: USA:s hållning är verkligen alltför ensidig. Den skulle tillåta en väldig expansion av USA:s vapen genom utplaceringen av kryssningsrobotar. Enligt uttalanden av försvarsminister Harold Brown skulle 250 bombplan av typ B-52 kunna utrustas med upp till 5 000 kryssningsrobotar – eller mer USA-kärnvapen av denna enda typ än det totala antalet Sovjetkärnvapen i deras hela strategiska arsenal."

Något senare i artikeln fortsatte han: "Både räckvidden och antalet utplacerade kryssningsrobotar skulle vara svåra att kontrollera. Ryssarna skulle kunna lura oss när de också har robotar av kryssningstyp."

Men det är ju detta det gäller, fru Söder, att sätta stopp för varje ny typ av massförintelsevapen, att inte tillåta en ny rustningsspiral i en värld som redan blivit så fasansfullt belamrad med kärnvapen att det räcker för att förinta mänskligheten, och allt den skapat under tusentals år, många gånger om.

Det ytterst viktiga SALT-avtalet löpte som bekant ut efter fem år, dvs. den 3 oktober i år. När förhandlingarna om SALT II bröt samman gjorde Sovjetunionens utrikesminister Andrej Gromyko en utförlig deklARATION vid en presskonferens den 31 mars. Han uppehöll sig där utförligt vid frågan om kryssningsrobotarna, som kastats in efter Vladivostoköverenskommelsen. "Man försökte bevisa för oss att kryssningsrobotarna inte avsågs i samförståndslösningen från Vladivostok, att dessa robotar över huvud taget skulle vara fria från alla begränsningar och att samförståndet i Vladivostok bara gällde de ballistiska robotarna", sade Gromyko. Han fortsatte: "Vi har gjort bestämda invändningar mot ett sådant försök. I Vladivostok stod frågan inte på det sättet. Där gavs inget grönt ljus alls för kryssningsrobotarna. Frågan stod så här: att uppnå en sådan överenskommelse att alla kanaler för kapprustning med strategiska vapen täpps till och kärnvapenkrigshotet minskas."

Självfallet skulle Sovjetunionen snart kunna tillverka både kryssningsrobotar och neutronbomber. Med tanke på kostnaderna och de ohyggliga aspekter som dessa vapen har tvivlar jag på att man kommer att göra det. Den enda förnuftiga lösningen är att det militärindustriella komplexet i USA sätts under ett så starkt tryck av världspinionen att beslutet om kryssningsrobotarna rivs upp och det definitiva beslutet om neutronbomben aldrig kommer att fattas.

Det var med detta i sikte som Rolf Hagel på arbetarpartiet kommunisternas vägnar interpellade om den svenska regeringens hållning till neutronbomben. Och det är med detta i sikte som jag vädjar till Karin Söder att på allt sätt använda den goda vilja som jag vet att hon har till att stödja den massiva världspinionen mot det nya massförintelsevapnet.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret. Jag är inte lika nöjd med det som Alf Lövenborg, men min supermaktsanknytning är ju svagare än hans.

Regeringen tänker inte göra mer i fråga om neutronbomben. Sedan den i ett tal sagt sig känna oro inför USA:s anskaffande av neutronvapen och i två tal sagt att alla kärnvapen, inkl. neutronbomben, är oacceptabla för Sverige anser sig regeringen ha gjort nog. En av anledningarna till denna handlingsförlamning är att USA:s ambassad hos UD beklagat att regeringen offentligt uttalat oro över neutronbomben.

Regeringen visar sig i den här frågan helt okänslig inför den starka opinion som nu håller på att växa fram i vårt land mot detta avskyvärda terrorvapen. Inom de socialdemokratiska kvinnoklubbarna pågår en spon- tan namninsamling för en protest som riktar sig till president Carter. Protestskrivelsen har följande lydelse: "Vi instämmer i det krav på ett förbud mot neutronbomber som det Socialdemokratiska kvinnoförbundet framfört. Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund delar den avsky för den nya amerikanska neutronbomben, som en rad ledande fredskäm- par givit uttryck för. Det har aldrig funnits ett mera omänskligt vapen i världen än neutronbomben, vars strålning kan förstöra varje levande varelse, medan byggnader och andra anläggningar lämnas förhållandevis oskadda. Förbundet kräver att utvecklingen av neutronbomben förbjuds och att den förklaras vara ett vapen, vars skapande är en ytterst flagrant kränkning av internationella konventioners mål och mening. Förbundet förväntar sig också att svenska regeringen snarast ger uttryck åt det ställ- ningstagande *mot* neutronbomben, som svenska folket inofficiellt redan tagit. Vi kräver att USA:s president avbryter allt arbete på att framställa denna bomb."

Den socialdemokratiska kvinnointernationalen antog vid ett möte i Madrid i mitten av oktober på svenskt initiativ ett uttalande där man bl. a. säger följande: "Vi anser att neutronbomben är ett synnerligen omänskligt vapen och ett exempel på hur det kapitalistiska systemet värderar egendom högre än mänskliga rättigheter och mänskligt liv."

Det socialdemokratiska partiet krävde i ett uttalande den 2 september att all vidare utveckling av neutronvapnen stoppas.

Ekumeniska nämnden har i alla svenska kristna samfunds namn via ärkebiskopen framfört samma krav i ett brev till president Carter.

Liknande krav har framförts av en lång rad andra organisationer i vårt land: herr Lövenborg gav några exempel. Neutronbomben har in- neburit en ny start för opinionsbildningen i nedrustningsfrågan i Folk- rörelsesverige.

Ju mer information om neutronbomben som sprids bland den svenska allmänheten, desto bredare och mer massivt blir kravet på ett kraftfullt svenskt agerande för att söka förhindra denna vanvettiga vapenutveck- ling.

Jag tänker använda de närmaste minuterna för en kort summering av några fakta kring neutronbomben. Fakta talar nämligen entydigt för att det är ett ytterst allvarligt misstag som begås av regeringen, när den vägrar att utnyttja det tillfälle till internationell opinionsbildning mot neutronbomben som den nu pågående generalförsamlingen i FN erbjuder.

Låt mig börja med en beskrivning av neutronbomben. Jag baserar mig i huvudsak på uppgifter som publicerats i USA och Västtyskland. Det stora västtyska intresset för neutronvapen beror ju på att det är i Väst- tyskland som man i första hand tänkt sig att använda vapnet.

Neutronbomben är ett specialiserat minikärnvapen av ungefär ett ki- lotons sprängstyrka. Dess huvudsyfte är att döda människor utan att

förstöra byggnader och annan utrustning.

Kärnvapen har i huvudsak fyra slags verkningar: tryckvågen, värmeeffekten, det radioaktiva nedfallet och den radioaktiva strålningen. Det speciella med neutronbomben är att den utlöser det mesta av sin energi i form av strålning, medan andra verkningar starkt reducerats. Det uppges att det rent tekniskt handlar om en miniaturiserad vätebomb.

Vapnet detoneras på något över 100 meters höjd. Värmen och tryckvågen skadar då byggnader och annan utrustning just under detonationscentrum. Den intensiva neutronstrålningen däremot dödar allt levande på ett betydligt större avstånd. Strålningen går igenom byggnader och normala skyddsrum och även genom den tjocka stålplåten i tankar.

En person som utsätts för stark neutronstrålning dör en kvalfull död inom några minuter. De många fler som får svagare doser får symtom först efter några timmar eller något dygn, och de flesta dör sedan inom några veckor. Neutronstrålningen sliter sönder cellerna i levande organismer. Cellerna "förjuicas", som det heter på amerikansk forskarjargong.

Att dö i ett atomkrig blir ännu mer fruktansvärt med neutronvapen. Medan vid ett traditionellt kärnvapenanfall mer än hälften dödas ögonblickligt av värmen och tryckvågen måste neutronbombens offer vänta på döden i timmar, dagar eller månader. Jag avstår från att här försöka skildra de fasansfulla sjukdomssymtom som leder fram till döden. Forskningen med försöksdjur har gett mycket exakta besked om vad som väntar neutronbombens offer.

De militära planerarna i USA har i första hand tänkt sig att använda neutronvapnen inom det långskjutande artilleriet och som stridsspets på de s. k. Lancemissilerna, som har en räckvidd på ca 120 km. Neutronbomben lämnar jämförelsevis litet radioaktivt avfall efter sig, vilket gör vapnet ännu mer militärt användbart. Det är möjligt att redan dagen efter det att bomben fällt utan större risk låta trupp rycka in i neutronbombat territorium.

Experterna talar om neutronbomben som det första exemplet på den tredje generationens kärnvapen. Det arbetas i laboratorierna också med att utveckla bomber som maximerar tryckvågen och bomber som producerar stora mängder radioaktivt avfall med kort halveringstid. Det är därför sannolikt att neutronbomben är föregångaren för en hel rad nya och alltmer raffinerade bombtyper. Det understryker behovet av att genom politiska påtryckningar söka förhindra att neutronvapnen tillförs supermakternas arsenaler – eller "förbandsläggs", som utrikesministern översätter amerikanskans "deploy".

Varför anser neutronbombens förespråkare att detta nya vapen behövs – och behövs speciellt i Europa? Det finns ju redan i Västeuropa omkring 7 000 kärnvapenstridsspetsar och i Östeuropa ungefär hälften så många. Resonemanget utgår från att hittills vanliga taktiska kärnvapen i 50-kilotonsklassen – dvs. tre gånger starkare än Hiroshimabomben – skulle förorsaka en fruktansvärd förödelse speciellt i det tätbefolkade och hårt industrialiserade Västtyskland. Man menar att de 7 000 kärnvapnen i

Europa förlorar i trovärdighet som avskräckning, när man vet att ett beslut av USA:s president att sätta in dessa vapen skulle betyda närmast förintelse för USA:s största bundsförvant inom NATO. Däremot skulle ett "rent" och "humant" neutronvapen kunna sättas in exempelvis inom Ruhrområdet utan att därför Västtysklands industripotential förstörs. Det är ju bara människorna som skulle förintas.

Neutronvapnet gör det alltså troligare att USA:s president sätter in kärnvapen i Centraleuropa. Avskräckningen blir trovärdigare, menar man. Men neutronbomben gör det också lättare för presidenten att ta steget från ett konventionellt krig till ett kärnvapenkrig. Man kan tänka sig också s. k. begränsade krig, där neutronvapen bara kompletterar de konventionella vapnen. Kärnvapentröskeln blir lägre.

Det finns visserligen deklARATIONER från både väst och öst om att man inte anser att minikärnvapnen innebär en sänkning av vapentröskeln. Men den militära verklighetens egen logik talar ett annat språk. F. ö. bygger ju hela resonemanget om den ökade avskräckningseffekten på att det är lättare – för att inte säga mer frestande – att tillgripa kärnvapen i ett tidigare skede jämfört med de nu förbandslagda taktiska strids-
spetsarna.

Som jag ser det är det inget som helst tvivel om att en s. k. förbands-
läggning av neutronbomben betyder en lägre kärnvapentröskel och där-
med väsentligt ökade risker för kärnvapenkrig i vår del av världen.

Det är detta som gör att neutronbomben inte – som utrikesministern säger i sitt svar – utan vidare kan bedömas parallellt med kryssnings-
robotar, rörliga landbaserade missiler, SS 20 och Backfire. Dessa nya va-
pensystem innebär inte i sig en sänkt kärnvapentröskel. Det förefaller
som om utrikesministern av något skäl på den här punkten talar mot
bättre vetande.

En sänkt kärnvapentröskel betyder dessutom ökade risker för en ytter-
ligare spridning av kärnvapnen till fler stater. Detta har påpekats av för-
svarsdepartementets nedrustningsexpert Jan Prawitz i en insändare i In-
ternational Herald Tribune den 13 augusti i år. Jag citerar hans slutsats:
"Om spridning av kärnvapen ska förhindras är det nödvändigt att kärn-
vapenstaterna är försiktiga när det gäller att underlätta användningen
av taktiska kärnvapen, hur rena och små de än må vara. Denna faktor
är mer betydelsefull än framtidsutsikterna att Indien eller några andra
stater i tredje världen testar kärnexplosioner under det närmaste årtion-
det."

Det är förvånande att Sverige, som tidigare varit så engagerat i arbetet
på att förhindra kärnvapenspridningen, inte mycket hårt och bestämt
understrukit denna effekt av neutronbomben.

Neutronbomben skulle utan minsta tvivel försvaga icke-spridnings-
fördraget – NPT. Man bör i det här sammanhanget påminna om att
exempelvis Jugoslavien för ett par år sedan vid NPT-granskningskon-
ferensen talade om att "på nytt överväga attityden till NPT-fördraget
och dra lämpliga slutsatser".

Den norska regeringens rådgivande nämnd för rustningskontroll och nedrustning skrev för en tid sedan följande: "Förbandsläggning av neutronvapen kan i värsta fall leda till att en del länder inte bara i den tredje världen, utan också i Europa, ändrar sin hållning till kärnvapnen. Och förbandsläggning skulle betyda en ytterligare försvagning av icke-spridningsfördraget och de åtgärder som knyts till det. Arbetet med rustningsbegränsningar befinner sig i ett kritiskt skede. Förbandsläggning av neutronvapen kan förvärra en situation som redan är mycket allvarlig. Nämnden uppmanar regeringen att understryka detta i bilaterala och multilaterala sammanhang där neutronvapenfrågan dryftas." Så långt NATO-landet Norges nedrustningsexpert.

Den senaste varningen i detta sammanhang kommer från Japan i generalförsamlingens första kommitté den 27 oktober: "Görs det inga framsteg i arbetet på att förhindra vertikal spridning (av kärnvapnen), eller om det står klart att några framsteg inte är att vänta, så innebär det starkt minskade motiv att söka förhindra en horisontell spridning och slutresultatet blir en väsentlig försvagning av icke-spridningsfördraget."

Ser man neutronvapnet i sitt totala nedrustningssammanhang, kommer man logiskt till slutsatsen att det utgör ett vida allvarligare hot än bara ytterligare ett steg i upptrappningen av supermakternas arsenaler. Det är en strategisk realitet att neutronvapnen skulle betyda en sänkning av kärnvapentröskeln och en mycket farlig försvagning av icke-spridningsfördraget. Det är betänkligt att regeringen nu här i riksdagen försöker skildra neutronbomben som bara en upptrappning av samma slag som nya missiler och bombflygplan. Ett sådant resonemang passar neutronbombens förespråkare i USA och på annat håll alldeles förträffligt.

Hur har då neutronvapnet utvecklats och hur ser dess politiska framtid ut?

Den amerikanske fysikern Sam T. Cohen gäller för att vara "neutronbombens fader". Han presenterade neutronbombens princip för Pentagon redan 1958. President Eisenhower blev intresserad. Laboratoriearbetet körde i gång. På våren 1963 testades en neutronbomb underjordiskt för första gången. Utvecklingsarbetet skedde främst vid Livermorelaboratoriet i Kalifornien. En av de främsta forskarna vid laboratoriet var fysikern Harold Brown. Han är nu president Carters försvarsminister. En annan var fysikern Herbert York, som nu är rådgivare i Pentagon. Under de åtta åren med demokratiskt styre under 1960-talet fanns det dålig politisk resonans för det nya vapnet. Men Nixons försvarsminister Schlesinger satsade på nytt på att ta fram en neutronbomb. Schlesinger är i dag Carters energiminister.

Pentagon hade inte för avsikt att dra i gång en stor offentlig debatt om neutronbomben under 1977. Däremot ville man äntligen producera de första neutronbombstridspetsarna under det budgetår som började den 1 oktober i år. Därför skrev man bara en enda rad i 1978 års budgetförslag för Energy Research and Development Administration (ERDA), och den raden löd: "W 70 Mod 3 Lance Enhanced Radiation

Warhead.”

Representanthuset biföll förslaget till ERDA-budget på försommaren i år utan att det öppet redovisades att detta innebar pengar till neutronstridsspetsar. Efter det beslutet avslöjade en journalist vid Washington Post att den enda raden i budgetförslaget innebar neutronvapenstridsspetsar för de i Västtyskland baserade Lancemissilerna. Det resulterade i en upprörd debatt när senaten behandlade ERDA-budgeten. Den republikanske senatoren Hatfield och demokraten Edward Kennedy anförde motståndet mot neutronbomben. Vid en votering den 1 juni segrade de som ville bifalla budgetförslaget mycket knappt – efter en hemlig session med senaten.

Det har inte publicerats hur mycket pengar som kongressen ställt till förfogande för framtagning av neutronbomben, men den totala budgetpost under vilken den hemliga summan döljs är på 1,9 miljarder dollar, dvs. ca 9 miljarder svenska kronor.

Vid en presskonferens den 12 juli meddelade president Carter att han avsåg att ta emot de pengar kongressen på hans begäran anslagit för produktion av neutronvapen men att han ännu inte beslutat om det nya vapnet skall sändas ut på förbanden.

Det är detta som är bakgrunden till att utrikesministern här i dag säger att det ”bör konstateras att USA *inte* fattat något beslut i frågan”. Det är inte helt korrekt. Det har i USA fattats en lång rad beslut i frågan. De båda senaste är att president Carter begärt pengar för produktion av neutronvapen och att kongressen beslutat bevilja de begärda anslagen. Att säga att ”USA *inte* fattat något beslut i frågan” är att ge administrationen i Washington mer kredit än den förtjänar. Det är dessutom att vilseleda svensk opinion. Men det avgörande och slutliga beslutet att förse förbanden med det nya vapnet har presidenten ännu inte fattat. Så långt, men inte längre, var utrikesministerns svar korrekt.

Utrikesministern konstaterar vidare att USA nu rådgör med sina NATO-allierade i frågan. New York Times rapporterade den 13 oktober från dessa konsultationer. Ett antal försvarsministrar hade mötts i NATO:s nuclear planning group och där varit ense om att neutronbomben är militärt användbar och har avskräckningseffekt, men – och detta har stor betydelse för oss här i dag – försvarsministrarna konstaterade vidare att allmänna opinionen och politiska överväganden hittills hade förhindrat alla beslut om att stationera neutronvapen i Europa. Vid en presskonferens efter mötet uttalade USA:s försvarsminister Harold Brown i starka ordalag sitt stöd för tillverkning och förbandsläggning av neutronvapen.

Enligt New York Times var Danmarks regering representerad vid det mötet.

Om Sverige vill agera verksamt för att hindra att neutronbomben införlivas i supermakternas arsenaler så är tidpunkten nu precis den rätta – innan president Carter fattat sitt slutliga beslut om förbandsläggning eller ej. Det är en synpunkt som uppenbarligen delas av utrikesministern.

I en lunchekointervju den 23 september underströk Karin Söder just vikten av att agera innan man i USA fattat det avgörande beslutet.

Vad gör då Sveriges regering?

I mitten av juli, när den internationella pressdebatten var intensiv och känslorna svallade högt i USA:s senat, gjorde statssekreterare Inga Thorsson ett uttalande om neutronbomben inför en internationell kvä-karkonferens i Schweiz. Fru Thorsson konstaterade att USA veckan innan meddelat att man avsåg att testa en neutronbomb i Nevadaöknen. Neutronbomben betecknades som ett "terrorvapen". Fru Thorsson tillade att det antas att Sovjet också utvecklar neutronbomben. Det var allt. Ingen svensk viljeyttring. Bara ett resignerat registrerande av utvecklingen på området.

Sedan hände ingenting.

Den 2 september uppmanade socialdemokratiska partiets verkställande utskott regeringen att klargöra vårt folks inställning till neutronbomben för den amerikanska ledningen och ta initiativ till samordnade internationella aktioner mot detta vapen. I uttalandet fördömer socialdemokraterna med skärpa neutronbomben. Partiet vill med all kraft verka för att alla beslut om en vidare utveckling av detta vapen stoppas. Det tilläggs att SAP är övertygat om att detta krav stöds av en bred majoritet av Sveriges folk.

Den 9 september talade utrikesministern inför FN-förbundets FN-forum. Då ansåg regeringen följande: "Varje nytt tillskott till kärnvapenarsenalen är ett bakslag för nedrustningsarbetet i världen. Införandet av nya vapen innebär ytterligare steg på kapprustningens ödesdigra väg. Det försvårar även arbetet på att hindra tillkomsten av nya kärnvapenstater. De överväganden som f. n. pågår om att anskaffa s. k. neutronvapen ger därför anledning till oro. Ingen kan garantera att införandet av vapen av detta slag inte skulle öka riskerna för en kärnvapenkonflikt i ett spänt världsläge. Det gäller även andra s. k. minikärnvapen. Riskerna är då stora för en upptrappning till ett obegränsat kärnvapenkrig.

Även om planerna på neutronvapen skulle vara att betrakta som ett svar på Warszawapaktens styrkedispositioner i Centraluropa, kan ett genomförande av dessa planer utlösa en ytterligare teknisk upprustning från Sovjetunionens sida."

Detta uttalande betecknade Dagens Nyheter som "en lam svensk hållning". DN rapporterade också om motsättningar mellan regeringspartierna i fråga om neutronbomben. Uttalandet den 9 september var allt moderaterna kunde acceptera.

Olof Palme kritiserade i ett tal den 21 september regeringens lamma uttalande och var bekymrad för moderaternas inflytande över vår utrikespolitik. Det utlöste en störtvåg av kritik mot Palme i den borgerliga pressen, som dock med några få undantag undvek själva sakfrågan.

Plötsligt blev det också bekant att USA sänt en diplomat till kabinetssekreteraren för att beklaga uttalandet den 9 september. Amerikanska ansåg att den svenska regeringens oro var "baserad på otillräcklig

information”.

Den 29 september talade utrikesministern inför FN:s generalförsamling. Efter beslutsamma påtryckningar från de socialdemokratiska riksdagsmän som följer generalförsamlingens arbete var det möjligt att i den slutliga versionen av talet få med formuleringen: ”The neutron weapon is unacceptable to us. So are all other nuclear weapons.” Detta var åtminstone något av ett ställningstagande även om det försvagades av det självklara tillägget att det även gäller alla andra kärnvapen.

Förra tisdagen, den 1 november, talade så statssekreterare Inga Thorsson inför generalförsamlingens första kommitté. Regeringen tillät henne bara upprepa att neutronbomben ”är oacceptabel för oss och det är också alla andra kärnvapen”. De tre socialdemokratiska riksdagsmännen i FN-delegationen föreslog ett tillägg som löd: ”Det är av största vikt att neutronvapnen inte produceras. Vi kräver att supermakterna skall besinna sitt ansvar och att utvecklingen av neutronvapnen stoppas.” Detta tillägg telegraferades hem till Stockholm. Regeringen gav besked om att den socialdemokratiska formuleringen inte kunde accepteras. Talets text fick inte ändras.

Mot bakgrund av denna senaste utveckling tvingas man fråga sig om regeringen inte anser det vara av största vikt att neutronvapen inte produceras. Man måste också fråga sig om regeringen verkligen inte vill att supermakterna skall besinna sitt ansvar och stoppa utvecklingen av neutronvapnen.

Bilden av regeringens lama hållning i denna fråga klarnar ytterligare med utrikesministerns svar här i dag. De två nyckelorden i regeringens tidigare uttalanden om neutronbomben har ju varit att den ”känner oro” och att vapnet är ”oacceptabelt”. Bedömningen att det är ”oacceptabelt” har omedelbart urvattnats genom tillägget att detta också gäller alla andra kärnvapen.

Här i dag förklarar nu regeringen vad den avsett med uttalandet den 9 september om att den ”känner oro” inför anskaffandet av neutronvapnen. Tyvärr blir det en lika sensationell som beklaglig försvagning av det tidigare uttalandet. Jag citerar ur utrikesministerns text här i dag: ”Den svenska regeringen har sedan länge gjort helt klart att den ser med oro på perspektivet av en fortsatt utveckling av militärblöckens styrkor vare sig det gäller strategiska kärnvapen, taktiska kärnvapen eller konventionella rustningar. Denna oro gäller båda sidors agerande och vårt eget närområde lika väl som globalt.”

Detta är ett klart och tydligt steg tillbaka från den position som intogs den 9 september och en artig diplomatisk bugning mot den amerikanska ambassaden, som reagerat på det tidigare uttalandet om regeringens ”oro”. Efter dagens regeringstext om neutronbomben återstår ytterst litet av ett ställningstagande i frågan.

En skammens rodnad vore klädsam efter denna vanärande reträtt.

På min konkreta fråga om regeringen avser att lägga fram en resolutionstext om neutronbomben är svaret nej. Tiden för inlämnande av

Måndagen den
7 november 1977

*Om åtgärder mot
neutronvapen*

resolutionsförslag i första utskottet går ut nu på onsdag den 9 november enligt uppgifter jag fått från New York.

Låt mig helt kort kommentera de motiv som anges i svaret för denna svenska passivitet i en mycket angelägen nedrustningsfråga.

Det första motivet sägs vara att regeringen tre gånger har uttalat sig i frågan. Vad regeringen verkligen sagt är att den anser alla kärnvapen oacceptabla. Vidare har regeringen nu sagt att den känner oro inför perspektivet av en fortsatt utveckling av militärblockens styrkor. Mer vill regeringen inte säga.

Min enda kommentar är att det är beklämmande att än en gång behöva registrera moderaternas stora inflytande över vår utrikespolitik.

Det andra motivet anges vara att en resolutionstext inte bedöms få det stöd som är önskvärt.

Min kommentar är att en balanserad och välavvägd svensk text som vädjar om besinning då det gäller neutronvapen rimligen skulle få ett mycket brett stöd i generalförsamlingen. Jag har talat med ett par FN-delegater i New York de senaste dagarna, och de berättar att denna min bedömning delas av tjänstemän med lång FN-erfarenhet. USA:s regering skulle naturligtvis ogilla en sådan resolution. Men den breda opinion som finns i USA mot neutronbomben skulle få värdefullt – kanske avgörande – stöd för sin sak. Man får inte glömma att avsaknaden av en resolution i FN i höst måste uppfattas som ett stöd för neutronvapnets förespråkare i Washington.

Det tredje motivet anges vara att framläggandet av en resolution skulle kunna bidra till en polarisering av frågan. Man skulle riskera blockvotering. Regeringen misstänker tydligen att NATO-staterna skulle sluta upp kring USA.

Min kommentar är att detta är bara lösa spekulationer. En realistisk, välbalanserad text i neutronvapenfrågan skulle vara ytterst svår att rösta emot. Ännu har inget NATO-land sagt sig vilja ha neutronbomben. Allmänna opinionens reaktioner har varit starkt negativa. I Västtyskland – som ju är främst exponerat – har de två mest ledande socialdemokraterna utanför regeringen, partiordföranden Willy Brandt och partisekreteraren Egon Bahr, klart uttalat sig mot neutronvapnen. Är det då särskilt sannolikt att det skulle bli stor uppslutning i FN bakom USA:s neutronbombplaner? Inte ens USA har ju ännu tagit slutlig ställning.

Första kommittén kan och bör initiera en vidare behandling av aktuella nedrustningsfrågor – och vad är i dag aktuellare än neutronvapen?

Vill man vara formell kan man finna talrika exempel på hur stater via resolutionstexter i FN bedrivit effektiv internationell opinionsbildning i skilda nedrustningsfrågor. Jag nöjer mig med att peka på den långa serien av resolutioner angående provstopp sedan 1955 efter Nehrus provstoppstal året innan.

Inte heller skulle det vara någon nyhet att en resolution i huvudsak vänder sig till en av supermakterna i en specifik nedrustningsfråga. I resolution 1632 (XVI) den 27 oktober 1961 var Sverige medförlagsställare

till en text som uppmanade Sovjet att avstå från ett aviserat kärnvapenprov på 100 megaton. En annan parallell är resolution 2603 (XXIV) den 16 december 1969 där män förklarade 1925 års Genèveprotokoll för allmän folkrätt och därmed fördömde USA:s användning av herbicider i Vietnam.

De motiv som anges för att inte lägga fram någon resolutionstext före den 9 november håller inte för en saklig granskning. Den verkliga orsaken är naturligtvis att regeringen inte kan ena sig bakom ett kraftfullt agerande mot neutronbomben. Vi vet alla orsaken till denna oenighet och jag kan här bara uttala min personliga sympati för vad jag antar är utrikesministerns personliga strävanden i denna fråga. Men har man nu tagit med moderaterna i båten så får man också ro på de villkoren.

De tunga argumenten varför man bör ge neutronbomben högsta prioritet i nedrustningsarbetet framgår av vad jag sagt tidigare. Det starkaste skälet för en resolutionstext just nu är naturligtvis att frågan ännu inte är slutgiltigt avgjord på högsta nivå i Washington. En klar opinionsyttring från FN:s generalförsamling – och en sådan skulle det bli – måste av president Carter vägas in i bedömningen när han skall ta det slutliga beslutet. Om ingen resolution vid höstens generalförsamling tar upp neutronvapnen blir det också något som tas med när Carter skall väga för och emot – men då i vågskålen för förbandsläggning av neutronvapnen!

Det är alltså ett ytterst beklagligt – kanske ödesdigert – beslut som regeringen fattat. Min sista fråga till utrikesministern blir därför något av en vädjan: Finns det inga möjligheter att ompröva beslutet att inte lägga en svensk resolutionstext mot neutronbomben vid höstens generalförsamling?

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Till Alf Lövenborg vill jag säga att vad jag har försökt åstadkomma i svaret är – och det är en nödvändighet i alla nedrustningssammanhang – en balans mellan supermakterna: båda har ansvar för kapprustningen. Jag har inte på något sätt jämfört olika typer av rustningsobjekt. Men vi kan inte se dem åtskilda utan måste se till helheten. Det är vad jag har försökt göra i mitt interpellationssvar, och jag tror att vi kan vara eniga om att det är nödvändigt att göra det.

Alf Lövenborg talade i sitt inlägg om "det med kärnvapen fasansfullt belamrade Europa". Det är den faran vi upplever och den fasan vi ser framför oss: att de skulle komma till användning. Jag delar den uppfattningen.

Så till herr Sture Ericsons mycket långa och delvis mycket salvelsefulla inlägg.

Det är riktigt och viktigt att man inför neutronbomben känner så som Sture Ericson gör. Jag känner på precis samma sätt själv, och det gör också regeringen som helhet. Det vill jag understryka.

Vi är eniga om att söka bekämpa den teknologiska kapprustningen i världen när det gäller vapen. Jag hoppas att vi är eniga om att vi måste

Måndagen den
7 november 1977

*Om åtgärder mot
neutronvapen*

bekämpa alla kärnvapen. Neutronvapnet är ett av de senaste tillskotten på det här området. Det väcker fasa bland människorna, och motståndet mot detta vapen har stöd av en mycket bred opinion.

Jag vill på det allra bestämdaste tillbakavisa Sture Ericsons insinuationer att jag och regeringen skulle gå USA:s ärenden. Sverige står när det gäller utrikespolitiken och nedrustningspolitiken av tradition oberoende av supermakterna. Vi går vår egen väg, och det gör vi också i det här fallet.

Vi har faktiskt också från USA fått kvitto på att man där uppfattat våra uttalanden så att vi är motståndare till neutronbomben. Efter den kontakt som togs med utrikesdepartementet har vi dessutom vid flera tillfällen upprepat vår inställning till neutronbomben. Det är ett omänskligt vapen, och det väcker avsky hos oss.

Vi måste bedriva opinionsbildning, och det är det vi är i färd med att göra. Sverige var ett av de få länder som över huvud taget nämnde neutronbomben under generaldebatten, och vi är ett av de få länder som över huvud taget har tagit upp frågan om neutronbomben i FN:s generalförsamling. Detta är ett beklagligt faktum, men vi måste fortsätta att göra våra uttalanden och försöka bredda opinionen. Vi har här en gemensam uppgift att stödja både den internationella och den inhemska opinionen. Det är därför som regeringen gör dessa uttalanden, och det är därför som vi försöker bredda debatten och få ett ökat stöd i Förenta nationerna.

Jag handlade inte mot bättre vetande när jag i mitt svar även nämnde andra vapen på kapprustningens område. Att jag nämner att dessa vapen också finns med i bilden innebär inte att jag jämför dem med neutronbomben. Jag sade nyss till herr Lövenborg och vill nu säga det även till herr Ericson att det är viktigt att man har hela bilden klar för sig. Men neutronbomben har med sin speciella konstruktion kommit att framstå som det yttersta beviset för vad den teknologiska kapprustningen kan åstadkomma, och därför har neutronbomben väckt en opinion som borde ha väckts långt tidigare. Det är viktigt att konstatera detta, och därför är det viktigt att bedriva opinionsarbetet allt kraftigare. Här har vi alltså en gemensam ståndpunkt.

Sture Ericson tog också upp icke-spridningsfrågan. Det är självklart att alla kärnvapen också måste ses från spridningssynpunkt. Faktiskt finns det med i mitt svar att detta kan bidra till en utbredning av kärnvapnen. Jag har inte närmare utvecklat detta, men tanken finns med där. Mot spridningseffekten kan i och för sig tala att neutronbomben är ett mycket komplicerat vapen, mera komplicerat än andra kärnvapen, och av det skälet kan det vara svårtillgängligare och kräva en högre utvecklad teknologi. Men spridningssynpunkten måste ändå finnas med i diskussionen om alla kärnvapen. Här utgör neutronbomben inte något undantag, utan den finns med i den allmänna bilden av vårt nedrustningsarbete och icke-spridningsarbete.

När det gäller framläggande av resolutionstext eller inte har jag per-

sonligen, tillsammans med de experter på nedrustningsområdet som funnits sedan den förra regeringens tid, kommit fram till att det just nu troligtvis är på det sättet att en resolution skulle låsa i stället för att lösa frågorna. Vi har verkligen gjort allvarliga bedömningar inom utrikesdepartementet, också efter kontakter med andra huvudstäder och vår delegation i New York, och vi har dragit vår slutsats och förelagt resultatet för regeringen. Detta är tillvägagångssättet i det här arbetet.

Men därmed har vi inte avslutat arbetet. Vi kommer att följa frågan med yttersta uppmärksamhet. Vi håller just nu på att förbereda den extra generalförsamlingen i nedrustningsfrågor, där vi kommer att verka för att nedrustningsfrågorna när det gäller just kärnvapen skall spela en stor roll. Låt oss då tillsammans här hemma och internationellt bereda vägen så att vi vid det tillfället kan få en verkligt genomgripande resolutionstext med stor uppslutning bakom för att uppnå en verklig nedrustning, ett stopp för utveckling av nya fasansfulla kärnvapen och en begränsning av de kärnvapen som redan finns.

Det är uteslutande ifrån dessa utgångspunkter som jag och regeringen fattat beslut i frågan om resolution nu eller inte. Det råder inget tvivel om vart vi vill nå. Målet är vi eniga om, men vägarna dit är det vi diskuterar – och skillnaden där är som sagt inte särskilt stor.

Jag vill dra en parallell. När minikärnvapnen diskuterades mycket intensivt för några år sedan – och det här är så att säga ett fullföljande av den debatten – talade Alva Myrdal å den svenska regeringens vägnar två gånger 1973, i generalförsamlingen och sedan i CCD i Genève, om det oacceptabla – eller vilket uttryck hon nu använde, jag kommer inte exakt ihåg det – i minikärnvapnen. Men regeringen lade inte – av exakt samma skäl som vi i dag funnit avgörande – fram en resolutionstext då, därför att det inte var säkert att den skulle bli framgångsrik och att den därigenom så att säga skulle binda stater i stället för att låta dem få tid att tänka efter och verkligen inta en annan ståndpunkt än den de var på väg att inta. Det är på det sättet vi agerat den här gången, och det är på det sättet vi kommer att agera framgent.

Efter Sture Ericsons uttalande kan jag dra slutsatsen att vi är eniga om målet men oense om vägarna. Låt oss tillsammans bereda vägen för en från vår synpunkt positiv resolution när det gäller såväl neutronvapen som alla andra kärnvapen oavsett grad av fasansfullhet – det går inte att gradera sådant.

ALF LÖVENBORG (-):

Herr talman! Sture Ericsons insinuationer om min stormaktsanknytning vill jag bortse ifrån. Jag har för mig att antydningar om stormaktsanknytning när det gällde Sture Ericson cirkulerade i tidningarna för några år sedan, men jag vill inte ta upp kammarens tid med sådant i en så allvarlig debatt som denna.

Fru Söders formuleringar såväl i FN som i detta svar anser jag nu liksom tidigare som förpliktande för att det fortsatta agerandet från svensk

Måndagen den
7 november 1977

*Om åtgärder mot
neutronvapen*

sida måste riktas mot tillverkningen av neutronbomber. Min bedömning är också att svaret förpliktar till nya, klara och otvetydiga svenska initiativ.

Fru Söder säger vidare i skilda formuleringar att hon här inte drar några likhetstecken, och det tycker jag är bra. Man kan inte göra det i detta fall. Den ena stormakten, som nyligen har avslutat ett blodigt krig i Vietnam, viftar nu med neutronbomben mot en krigstrött mänsklighet. Den andra stormakten lägger fram förslag i fredens intresse. Det skedde senast vid den jubileumssession i Moskva där Bresjnev talade. Han sade då bl. a. – jag läser ur APN-bulletinen för den 2 november:

”I dag föreslår vi ett radikalt steg: att komma överens om samtidigt stopp för produktion av kärnvapen i alla stater. Det gäller vilket vapen som helst av detta slag – och om det nu är atom-, väte- eller neutronbomber eller projektiler. Kärnvapenmakterna skulle samtidigt kunna förplikta sig att successivt börja minska redan samlade förråd av dessa vapen i syfte att sist och slutligen fullständigt ’hundraprocentigt’ avveckla dem. Kärnenergin bara för fredliga ändamål – med denna appell vänder sig sovjetstaten till regeringar och folk vid sitt 60-årsjubileum.

Det finns ännu ett viktigt problem som har direkt att göra med uppgiften att minska hotet om ett kärnvapenkrig. Det gäller att göra förbudet mot kärnvapenprov fullständigt, så att sådana prov blir förbjudna inte bara i atmosfären, i rymden och under vatten utan också på jorden. Vi vill främja underhandlingarna i denna fråga och föra dem till ett framgångsrikt slut. Därför förklarar vi att vi är beredda att komma överens om att man vid sidan av förbud för en viss period av alla kärnvapenprov skall införa moratorium för kärnsprängningar för fredliga ändamål.”

Detta uttalande tycker jag klart visar den kontrast som finns i denna vår värld.

Det görs ibland försök att förlöjliga och förtala den fredskamp som förs i skilda sammanhang, trots att alla ändå måste veta att det gäller blodigt allvar, att det har gått så långt att det handlar om liv eller död för människor. Jag tror att jag i ett tidigare sammanhang i denna kammar har belyst den upptrappning som på grund av den teknologiska utvecklingen har skett vid varje krig. I det första världskriget deltog 33 länder, och det krävde 10 miljoner dödade och 20 miljoner sårade människor. Det andra världskriget drog med sig 72 länder, och det gav som resultat 34 miljoner dödade och 70 miljoner sårade och lemlästade. Ett tredje världskrig skulle, om det utlöstes, få sådana konsekvenser att ingen vettig människa kan undgå att rysa vid blotta tanken på det. Det skulle bli ett kärnkraftens helvete, en orgie i massmord, vars verkningar skulle sträcka sig långt in i framtiden – om det över huvud taget skulle finnas någon framtid kvar för denna mänsklighet.

Så är perspektivet, och det nya hotet från de krafter som pläderar för tillverkning av neutronbomben måste avvärjas medan tid är. Det gäller bokstavligen talat livet för oss alla. Neutronbomben sägs ju vara så human att den bara dödar allt levande, men skonar de materiella värdena. Neu-

tronbomben framställs faktiskt som human genom att den skonar byggnader och materiel samtidigt som den tar livet av människor. Sällan har det cyniska profittänkandet nått sådana avskyvärda höjder som i samband med neutronbomben. Den brottsliga uträkningen är alltså att en erövrare skall kunna bomba ihjäl allt mänskligt liv för att sedan ta över byggnader, anläggningar, fabriker och annat i oförstört skick. Det enda en erövrare behöver kosta på sig är att bränna lik och gräva gravar.

Jag tror att det var Olof Palme som i samband med neutronbomben sade: "Man tar sig för pannan och undrar om världen har blivit galen." Jag vill verkligen instämma i den reflexionen.

Vi vet att neutronbombens anhängare i denna debatt skrämmas av hotet från Sovjet och påstår att man med den nya bomben skall hindra Warszawapaktens länder att gå till angrepp i Mellaneuropa. Jag tycker att det är ett dåligt argument för en dålig sak.

President Carter försöker ofta framställa sig som en ädel förkämpe för mänskliga rättigheter. Nu diskuterar man i det land där han är president ett projekt som, om det kommer till utförande, hotar allas vår mänskliga rättighet att få leva i fred och utan dödsfruktan. En av de viktiga uppgifterna är nu att stoppa det här mardrömslika projektet – vårt land har all anledning att på varje tänkbart sätt understödja en världsoption som säger nej till neutronbomben, och jag anser att fru Söders formuleringar förpliktar till nya och bestämda initiativ.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Herr Lövenborgs dämpade tonfall i debatten är en illustration av det brödraskap som utvecklas mellan supermakterna, bl. a. i FN:s generalförsamling, i sådana här frågor. Man vill inte att andra skall blanda sig i de storas bollande med terrorvapen.

Utrikesministern kallade ner Alva Myrdals ande över debatten. Ja, Alva Myrdal röt till hon. Hon sade ifrån i augusti 1973. Hon krävde ett klagörande från stormakterna om hur deras minikärnvapendoktrin såg ut. Hon fick svar och lyckades alltså etablera något av en preliminär kärnvapendoktrin, som har hållit fram till nu i sommar, när debatten om neutronbomben bröt ut. Nu är den minikärnvapendoktrinen såvitt jag förstår på väg att luckras upp, och Sverige gör ingenting. Om Alva Myrdal fortfarande hade varit ansvarig för nedrustningsfrågorna hade vi inte behövt sysselsätta oss med det här moderata tassandet kring dagens hetaste nedrustningsfråga.

USA har inte ändrat vår inställning, säger utrikesministern. Citaten finns där och vem som helst kan göra en egen bedömning. USA:s ambassad kommer med säkerhet att konstatera detsamma som jag gjorde här tidigare och redan i eftermiddag telegraferade hem till Washington att utrikesministerns tal om oro den 9 september inte alls var så allvarligt menat. Det är en oro som svenska regeringar alltid har känt och känner. Det finns nu en auktoritativ definition av den oro utrikesministern talade om den 9 september – den beskrivningen gör att 9 september-uttalandet

Måndagen den
7 november 1977

*Om åtgärder mot
neutronvapen*

inte innehåller så mycket.

Vilken opinion är det egentligen regeringen representerar i den här frågan? Inte är det folkrörelscopinionen. Vilken folkrörelse har uppmanat till moderat moderation om neutronbomben? T. o. m. ärkebiskopen talar klarspråk. Den hemska sanningen är att den svenska utrikespolitiken i den här frågan varit mest lyhörd för den opinion som USA:s ambassad representerar. Det är viktigt att förankra utrikespolitiken i ett brett folkligt stöd. Det gör inte regeringen i den här frågan. Därför blir dess agerande famlande och utan kraft. Det är klok politik att bygga på folkets breda lager.

Är det då lägligt att lägga fram en resolutionstext nu? Det är en taktisk bedömning. Regeringen har frågat sig: Hur gör andra? När andra, mindre alliansfria länder än Sverige, är försiktiga inför supermakten USA har Sveriges regering beslutat sig för att också agera försiktigt. Det är en felbedömning. Sverige hade kunnat agera opinionsbildare i den här frågan tillsammans med de u-länder som uttalade sig om neutronbomben. Sveriges uppgift är att vara pådrivande i nedrustningsfrågorna – det är vår traditionella nedrustningspolitik. Den kräver i vissa lägen att man, som Alva Myrdal i minikärnvapendebatten 1973, agerar med en viss djärvhet. Det är Sveriges uppgift som alliansfri nedrustningsnation vid konferensen i Genève att vara aktivt och att ta initiativ.

Utrikesministern nämnde att man förbereder sig för vårens extrasession i generalförsamlingen. Ja, den börjar i slutet av maj. Enligt alla uppgifter kommer president Carter att då redan ha bestämt sig. Om man då kommer med neutronbomben, så har man missat tåget. Det är nu man måste agera, inför den nu samlade generalförsamlingen i New York. Det är nu man kan göra nytta i den internationella opinionsbildningen!

Vi säger ständigt att arbetet i FN är viktigt för att bilda internationell opinion i olika frågor. Nu har vi en unik chans att innan avgörande beslut fattas göra en insats. Men vi tar inte vara på det tillfället nu. Det är väl aldrig så att det har gått prestige i denna fråga? Hade det kanske varit lättare för regeringen att agera i neutronvapenfrågan, om inte vi socialdemokrater hade engagerat oss så starkt för ett stopp på utvecklingen av neutronvapnet?

Ingen av oss tre talare har berört den svenska säkerhetspolitiken och vad en förbandsläggning av neutronbomben skulle få för återverkningar på vår egen säkerhetspolitik. Om minikärnvapen under de närmaste åren förbandsläggs av NATO, och senare också kanske av Warszawapakten, så blir konsekvenserna för alliansfria stater som Sverige negativa. De marginella styrkor som kan avdelas för ett angrepp mot Sverige kan, om de utrustas med minikärnvapen, lätt göras starka nog för att slå ut försvararens konventionella styrkor. Risken är stor för att Sveriges försvarsdoktrin av många kommer att anses förlegad den dag minikärnvapnen och med dem nya kärnvapendoktriner blir en del av militärblockens kapprustning i Europa. Vi närmar oss här mycket kritiska frågor av avgörande betydelse för vår säkerhetspolitik.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! I det förra inlägget och delvis också i det senare använde sig Sture Ericson av olika slags citatsteknik. Det kan man naturligtvis göra. Men ser man till helheten i det svar som jag lämnat i dag och i det tal som Inga Thorsson höll förra veckan på regeringens vägnar, så är de talen på flera punkter ett starkt fördömande av neutronbomben, samtidigt som det fördömandet är insatt i en helhetsbild. Men rycker man ut vissa meningar i ett tal, så kan man ju få det till nästan vad som helst. De båda talen innehåller inte något nedtonande, som Sture Ericson här försökte göra gällande. Vi står fast vid vårt fördömande av neutronbomben.

Sedan gjordes det ett annat och mera infamt citat, som jag vill klargöra. Det var citatet att man i USA inte har fattat något beslut. Därmed avses självfallet definitivt beslut. Om jag hade sagt att man tidigare hade fattat andra beslut – eller om det i mitt svar hade stått några beslut – så hade det varit felaktigt. Här avses naturligtvis slutgiltigt beslut.

Jag vill också understryka vad vi gång på gång har framhållit, nämligen att supermakten självfallet har ett ansvar i alla nedrustningsfrågor och i synnerhet när det gäller kärnvapenfrågor. Att detta inte fanns med i den delen av Inga Thorssons tal som Sture Ericson här åberopade betyder inte att supermakten inte har ett ansvar. Självklart har den huvudansvaret. Det har vi sagt oändligt många gånger från svensk sida.

Vidare sade Sture Ericson att Sverige inte gör någonting, men i den här frågan har vi gjort mer än de flesta andra regeringar. Våra uttalanden har också varit mycket allvarligt menade, och vid våra samtal med företrädare för USA:s regering har vi kraftigt understrukit allvaret i vår uppfattning när det gäller neutronvapnen. Det råder ingen tvekan på den punkten! Det finns här i landet ett brett stöd för kampen mot kärnvapen och i synnerhet kampen mot neutronvapnet. Och det finns ingen prestige i det fallet hos regeringen. Men vi har gjort en bedömning av hur regeringen på bästa sätt kan gå den här opinionen till mötes, på bästa sätt förvalta vårt ansvar för att nå det resultat som man förväntar sig av oss. I den bedömningen har vi kommit fram till att det skulle kunna vara till nackdel att just nu lägga fram en resolutionstext som exklusivt gällde neutronvapnet. I stället skall vi gå vidare med vår opinionsbildning. Målet för oss är att förhindra att neutronvapnet över huvud taget kommer till användning.

ALF LÖVENBORG (–):

Herr talman! Jag skall inte gå in i den debatt som tidigare har förts om vilket inflytande som moderaterna eventuellt har haft i det här sammanhanget. Jag vill bara framhålla, även om jag inte har tagit upp det tidigare, att det naturligtvis finns en misstänksamhet som har sin grund i att den nuvarande regeringen innehåller ledamöter som tidigare visat sig vara anhängare av en svensk anslutning till NATO, som pläderat för tillverkning av svenska atombomber och som in i det sista höll på

USA:s rätt att begå folkmord i Vietnam. Men nog därom. Det viktigaste är att det inte får råda någon skymt av tvekan när det gäller Sveriges syn på detta djävulsvapen. Jag vill än en gång upprepa att jag registrerar såväl fru Söders tal i FN som det svar jag har fått nu som ett positivt bidrag till den internationella opinionen mot tillverkning av neutronbomber.

Sture Ericson är en underlig man. Mitt inlägg – mitt dämpade anförande, som han karakteriserade det – skulle vara ett tecken på att jag tycker att Sverige inte skall blanda sig i. Jag tror att det finns ett otal exempel på att man just från vårt håll anser att Sverige skall använda sin neutrala position och sin obestridliga internationella auktoritet för att trycka på i olika frågor. Vilken form det skall få, vad som är mest framgångsrikt i kampen mot neutronbomben, kan jag inte bedöma just nu. Opinionsbildningen, det vill jag emellertid understryka, är det helt avgörande och därför säger jag: Låt oss hjälpas åt att stärka den opinionen. Det gäller verkligen livet!

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Förste vice talmannen TORSTEN BENGTON (c):

Herr talman! Utrikesministern har på ett utomordentligt sätt klarlagt regeringens klara ståndpunktstagande mot neutronbomben. Jag skall endast rätta till en felaktig framställning av vad som hänt i den svenska FN-delegationen.

Det första talet som hölls av utrikesministern föregicks givetvis av sedvanliga överläggningar och efter vissa små justeringar sade de tre som representerade socialdemokratin att de var helt eniga med talet.

Sedan kom nästa tillfälle när Inga Thorsson skulle hålla talet. Då användes samma formulering som fanns i första talet, den som man således var enig om. Sture Ericson är så insinuant att han säger att Inga Thorsson tilläts att säga detta. Inga Thorsson har nedlagt ett utomordentligt arbete för att hjälpa till att få detta tal utformat och hon polemiserade mot de tre socialdemokraterna och sade: Jag står helt bakom talet i den utformning det nu har. Detta kommer att bestyrkas av Inga Thorsson när hon kommer tillbaka hit till riksdagen.

Man skall inte framställa sådana felaktiga referat som Sture Ericson har gjort. Jag var närvarande vid båda tillfällena, och detta är vad som har förekommit.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Först några ord till Torsten Bengtson. Han säger att det gjordes smärre justeringar i den slutliga texten till utrikesministerns tal den 29 september. Det var just dessa smärre justeringar som innehöll nyckelorden om att neutronvapnen är oacceptabla. Det blev inte de formuleringar som socialdemokraterna hade önskat. De urvattnades genom

tillägget om att det gäller alla andra kärnvapen också. Det blev alltså en kompromisskrivning. Vad är naturligare efter en kompromiss än att man på nytt gör ett försök att bättra på texten?

Det var då som den nya omgången av socialdemokratiska riksdagsmän begärde att man i Inga Thorssons tal den 1 november skulle skriva in: "Det är av största vikt att neutronvapnen inte produceras. Vi kräver att supermakterna skall besinna sitt ansvar så att utvecklingen av neutronvapnen stoppas." Detta kunde regeringen inte acceptera. Vad skall man dra för slutsatser därav? Citatet finns där. Vem som helst kan se vad det innebär att säga nej till den texten.

Sedan berättade Torsten Bengtson här om vad som sägs vid "morgonböerna" i FN-delegationen. Han citerade Inga Thorsson. Såvitt jag förstår finns detta uttalande inte i skrift utan det är något som Torsten Bengtson har uppfattat så från sin sida av bordet. Jag tycker att det är ganska betänkligt att i en sådan här debatt försöka krypa bakom ryggen på tjänstemännen. De är satta att föra den borgerliga regeringens politik. Att då dra fram en tjänstemans tidigare politiska verksamhet som ett argument i debatten – det var vad Torsten Bengtson här gjorde – kan ju leda till att positionerna blir närmast ohållbara för sådana tjänstemän. Så gick det inte till på den gamla regeringens tid.

Slutligen vill jag vända mig till utrikesministern. Det är bra att hon nu klargör att hon avsåg Carters slutgiltiga beslut. Som uttalandet utan reservationer nu står i svaret är det vilseledande. Utvecklingen har gått mycket långt i den här frågan. Det är bara det sista lilla beslutet att skicka ut vapnet till de grupper som skall föra striden som återstår. Pengar finns anslagna, allting är fixt och färdigt, men det sista avgörande beslutet har ännu inte fattats. Det är bra att utrikesministern nu sagt ifrån. Därmed förmodar jag att hon också godtar min redovisning för beslutsgången i USA.

Det finns skilda bedömningar här om lämpligheten att lägga fram en resolution. Jag har i mitt inlägg utförligt redovisat argumenten för att lägga en sådan resolutionstext. Det har varit mycket magert med argument från regeringens sida. Tyvärr tvingas man dra den slutsatsen att vi här har ett exempel på att moderaterna kan sätta spärr för ett vidare agerande i de här frågorna. Men jag för min del kan inte inse att Sverige skall avhålla sig från att tala klarspråk i neutronbombfrågan bara därför att Gösta Bohman är rädd för att hans vänner i Washington skall beskylla honom för att sitta i Gromykos knä.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag har nogsamtidigt avhållit mig från att citera vad som förevarit vid s. k. morgonböner och annat i New York. Den diskussion som förekommit mellan mig och delegater från olika partier bör stanna oss emellan. Tyvärr finns det andra som tycker att det inte skall vara på det viset. Detta gör att det goda samarbetet ibland kan bli litet spänt, men alltfört hoppas jag på att vi öppet skall kunna diskutera formuleringar

*Om en opinions-
bildning rörande
förhållandena i
Nicaragua*

då vi ändå är så nära varandra i sakfrågan, som gäller kampen mot rustningarna i världen. Jag tror att det skall kunna gå bra även i fortsättningen.

De formuleringar som Sture Ericson citerat och som inte kom med i Inga Thorssons tal finns i stort sett med i talet i övrigt. Det går inte att rycka ut en mening och sedan säga att något saknas. Som helhet finns allt med. Det är väl det som är det allra viktigaste.

När det sedan gäller vår bedömning av frågan om resolutionsförslag eller ej har jag gjort avvägningar på samma sätt som i alla andra sammanhang – det kan gälla Sydafrikaresolutionen som vi lade fram förra hösten, det kan gälla provstoppsfrågan. Vi har därvidlag inte gått fram i snabbare takt än att man varit rätt övertygad om att det här skulle bli en framgång. Den bedömningen har gjorts på grundval av de uppgifter vi har fått från olika huvudstäder, däribland även New York. Jag har sagt det tidigare. Det har varit utgångspunkten för vårt ställningstagande att den inte skulle ha blivit framgångsrik. Den skulle ha kunnat bli ett bakslag i stället för ett framsteg i våra strävanden.

Det är på detta sätt vi hela tiden måste agera. Vår ståndpunkt är fullständigt klar för alla som behöver höra vår röst, och vi kommer på olika sätt att höja vår röst i den här frågan åtskilliga gånger – vi har inte gjort det för sista gången.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Utrikesministern säger nu att vad de tre socialdemokraterna i FN-delegationen föreslog finns intäckt i Inga Thorssons tal den 1 november. Jag har läst Inga Thorssons tal några gånger, men jag finner inte att följande finns med i talet: Det är av största vikt att neutronvapnen inte produceras. Vi kräver att supermakterna skall besinna sitt ansvar och att utvecklingen av neutronvapnen stoppas.

Detta finns inte med i talet, och det är betänkligt att utrikesministern i nästa andetag säger att vår ståndpunkt var klar när man inte kan säga detta i klartext – kanske, om utrikesministern tycker att det redan är sagt, med risk att upprepa sig.

Här har vi alltså missat en chans till internationell opinionsbildning. Nästa gång FN:s generalförsamling samlas har tåget gått. Då är beslutet fattat. Sverige har när det gäller att hindra neutronvapnens utveckling inte gjort så mycket som Sverige skulle ha kunnat göra. Detta är inte vår traditionella nedrustningspolitik.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om en opinionsbildning rörande förhållandet i Nicaragua

Utrikesministern KARIN SÖDER erhöll ordet för att besvara *Gunnel Jonängs* (c) den 5 oktober anmälda interpellation, 1977/78:22, och anförde:

Herr talman! Gunnel Jonäng har ställt frågan om jag är beredd att

*Om en opinions-
bildning rörande
förhållandena i
Nicaragua*

medverka i en opinionsbildning om förhållandena i Nicaragua. Svaret är ja. Interpellationen riktar uppmärksamheten på en av de mest notoriska diktaturer vi känner, nämligen Somozaregimen i Nicaragua.

Amnesty International har i en för någon månad sedan publicerad rapport visat på det förtryck och den tortyr som förekommer i landet. Vidare har exempelvis till kongressstrycket i Washington fogats åtskilliga vittnesmål om förhållandena i diktaturens Nicaragua.

Problemet är således inte att världssamfundet skulle sakna kunskap om vad som skett och fortfarande sker i Nicaragua under Somozaregimen. Snarare är det så som statsrådet Ullsten för någon tid sedan framhöll i det svenska anförandet inför Förenta nationernas flyktingkommissarie: "I länder som Paraguay, Nicaragua och Haiti har förtryck så länge förekommit, och framkallat så många flyktingar, att världen till stor del har glömt dem."

Jag tror att detta var ett viktigt påpekande, liksom att Gunnel Jonängs interpellation utgör en nyttig påminnelse. Vi får inte glömma förtrycket endast därför att det i ett land som Nicaragua existerat i mer än 40 år.

Förhållandena i landet är tragiska. Naturliga förutsättningar torde annars ha funnits där för ett relativt ekonomiskt välstånd. Några enkla sifferuppgifter är belysande för den nuvarande situationen. Mindre än hälften av befolkningen förmodas vara läskunnig. Enligt regeringens egen utsago är arbetslösheten drygt 20 %. Nästan hälften av hemmen saknar sanitära anordningar över huvud taget, och på landsbygden finns rinnande vatten endast i någon procent av bostäderna.

Alltsedan mitten av 1930-talet har Somozafamiljen hänsynslöst kunnat utnyttja sin maktposition. Det finns groteska exempel på hur den förda politiken enbart inriktats på att berika familjen samt främja dess intressen. Den dagen den nuvarande Somoza försvinner från scenen står säkert, som Gunnel Jonäng framhåller, arvtagare inom familjen beredda att ta över.

Det finns emellertid även andra tecken som pekar i annan riktning, nämligen på att en avgörande förändring kan komma i landet. Jag tror att Gunnel Jonäng underskattar styrkan hos Somozaregimens motståndare. Nu gäller detta inte endast den så kallade Sandinistagerillan, som på allra senaste tid givit prov på en betydande aktivitet, utan även de sex oppositionella partier vilka trots ideologiska meningsskiljaktigheter gått samman i den demokratiska unionen för Nicaraguas befrielse (UDEL).

Det militära och ekonomiska bistånd Nicaragua genom åren erhållit från Förenta staterna tycks till mycket stor del ha hamnat i Somozafamiljens egna fickor. På så sätt har biståndet också bidragit till att regimen kunnat bestå. De kongressförhör jag nyss hänvisade till, liksom Carter-administrationens mänskliga-rättighets-politik, tyder emellertid på att ett nytänkande är på väg i Washington vad gäller USA:s politik gentemot Nicaragua. Ännu är emellertid inte signalerna helt entydiga.

Somozaregimen förefaller trots allt att se skriften på väggen. Så uppfattar nämligen initierade bedömare det faktum att ett treårigt

undantagstillstånd i Nicaragua upphävdes den 19 september. Åtgärden tycks snarast ha varit ett försök från regimens sida att söka tillmötesgå och dämpa en kritik från utlandet och särskilt då Förenta staterna.

Det saknas alltså inte tecken på att den korrumperade och despotiska regimen i Nicaragua börjar svikta. Det är i det läget viktigt att opinionstrycket från utlandet hålls uppe. Sverige ser kampen för demokrati och mänskliga rättigheter som en av de mest angelägna utrikespolitiska uppgifterna. Det finns vissa grundläggande värden som inte någonstans får kränkas utan att detta blir påtalat. Vad saken slutligen gäller är att skapa en internationell medvetenhet härom.

GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka Karin Söder för det positiva svaret på min interpellation. Det finns tre anledningar till att jag framställt den.

För det första har varje enskild person och varje land ett ansvar att kämpa för demokrati och mänskliga rättigheter i världen. I vårt land försöker vi ta det ansvaret på allvar och på olika sätt påtala förtryck och brott mot mänskliga rättigheter var de än förekommer. Förhållandena i Nicaragua är sådana att det är angeläget att söka rikta världens strålkastarljus på situationen där.

För det andra finns det en fara just nu att den i och för sig nödvändiga omsorgen om vår egen situation – vår sysselsättning och vår ekonomi – skulle kunna hindra oss att se och ta vårt medmänskliga ansvar i världen. Vid sidan av det mer interna arbetet här hemma tror jag att det måste fortgå en kamp för frihet, demokrati och mänskliga rättigheter. Jag bedömer det därför som kanske viktigare än någonsin att framställa en interpellation av just denna karaktär vid just denna tidpunkt.

För det tredje finns det en tendens att svensk opinion ibland blir litet slumpartad och nästan litet modebetonad. Det finns mycket och långvarigt förtryck i världen som vi nästan vant oss vid och inte reagerar mot. Därför finns det särskild anledning att penterera förhållandena i Nicaragua, där en diktaturregim härskat i flera decennier. Att söka rikta strålkastarljuset just på Nicaragua är naturligtvis också det litet slumpartat, eftersom det finns så många andra förtryckarregimer i denna del av världen, t. ex. Paraguay, Haiti och Salvador.

Men situationen i Nicaragua är särskilt tragisk, eftersom en och samma familj – Somozafamiljen – på ett hänsynslöst och otillbörligt sätt skaffat sig pengar och makt, medan folket fått lida. Nicaragua tillhör de fattigaste länderna i denna del av världen och redovisar botten-siffror när det gäller läskunnighet, hälsovård och inkomster.

Karin Söder är väl informerad om situationen i Nicaragua. Jag har för min del bl. a. tagit del av protokoll från den amerikanska kongressen beträffande förhören med prästen Fernando Cardenal och av de dokument han då föredde, bl. a. från biskopen i Zelayaprovinzen, som innehöll rapporter om att över hundra personer försvunnit i vissa områden. Alla rapporter, inklusive Amnestyrapporten, talar samma

entydiga språk om förtryck och korruption, om försvinnande, tortyr och död.

Jag bedömer, Karin Söder, styrkan i motståndet mot regimen något annorlunda, men det finns ingen anledning för mig att polemisera i denna fråga. Bedömningar av detta slag är naturligtvis svåra att göra. Under 1976 skedde emellertid en mycket stark åderlåtning av sandinisterna. De flesta ledarna dödades eller fängslades under detta år. Enligt en artikel i New York Times skulle bara 20 gerillamän vara på fri fot, medan andra bedömningar talar om 40–50. Det är uppenbart att gerillan i dag inte erbjuder något regeringsalternativ. Motstånd kan naturligtvis också förkvävas genom de brutala metoder som Nicaraguas Guardia Nacional använder sig av. Människor lever i skräck och vågar inte bjuda motstånd utan finner sig i anhörigas fängslande m. m. Tillkomsten av Demokratiska unionen för Nicaraguas befrielse är naturligtvis någonting positivt. Man får hoppas att den inte fråntas möjligheten att arbeta.

Karin Söder ser tecken som tyder på att avgörande förändringar kan komma att ske i landet. Av allt att döma har under de senaste månaderna en nedgång skett i antalet våldsdåd och massakrer. Detta kan naturligtvis hänga samman med att regimen lyckats med att oskadliggöra tillräckligt många motståndare, så att den inte längre behöver känna ängslan för sin fortsatta framtid. Men det kan å andra sidan innebära att om motståndet mot regimen hårdnar, så kommer också försvinnandena och dödandet att öka igen.

Som jag framhållit i min interpellation är USA:s hållning avgörande för den framtida utvecklingen i Nicaragua. Det är utan tvivel tack vare amerikanskt ekonomiskt stöd som familjen Somoza kunnat hålla sig vid makten så länge i Nicaragua. Fernando Cardenal hade i samband med kongressförhöret ombetts att komma med förslag till hur amerikansk politik visavi Nicaragua borde förändras. Han menade att all militär personal borde lämna Nicaragua och att alla former av militär hjälp liksom också lån och krediter till Nicaragua borde upphöra. Han ansåg att ekonomiskt stöd till landet inte nådde fram till de avsedda projekten utan endast medverkade till att göra familjen Somoza ännu rikare.

Karin Söder antyder att ett nytänkade är på väg i USA men att signalerna ännu inte är entydiga. Jag läste i International Herald Tribune strax efter det att jag ställt interpellationen att Carteradministrationen hade vidtagit vissa förändringar i sitt ekonomiska stöd till Nicaragua. För budgetåret 1977 ger USA 2,5 miljoner dollar i militärt stöd till Nicaragua medan man ställer på framtiden ett ekonomiskt stöd på 12 miljoner dollar. Det är ett svårförståeligt beslut som strider mot tidigare praxis i USA när det gäller hjälp till länder som anklagas för brott mot de mänskliga rättigheterna. Trots allt får det tas som ett hoppfullt tecken, och det kan såvitt jag förstår vara början till en ny amerikansk politik visavi Nicaragua. Man bör, som Karin Söder också framhåller, kunna förvänta sig – inte minst mot bakgrund av Carteradministrationens politik beträffande de mänskliga rättigheterna – att USA i framtiden

Nr 20

Måndagen den
7 november 1977

*Om en opinions-
bildning rörande
förhållandena i
Nicaragua*

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om näringspolitiska
åtgärder i Nord-
uppland*

kommer att särskilt noga pröva stöd till regimer som begår ständiga brott mot de mänskliga rättigheterna.

Fernando Cardenal värdjade bl. a. också till FN att skicka en undersökningskommission till Nicaragua och dess fångelser samt önskade att den skulle få träffa familjerna till dem som dödats eller försvunnit.

Karin Söder har förklarat sig villig att medverka i opinionsbildning kring situationen i Nicaragua. Jag är tacksam för detta. Denna interpellationsdebatt har naturligtvis till huvudsyfte att väcka opinion här hemma och att bidra till att sprida information om förhållandena i Nicaragua. Det finns också andra vägar att gå. Vi har möjlighet att från svenskt håll i FN, bl. a. i UNDP, och vid olika internationella kontakter aktualisera denna fråga. Frågan om en undersökningskommission är naturligtvis också intressant. Det är viktigt att vi från svenskt håll följer utvecklingen och griper in med de medel vi har till förfogande. I och för sig skulle det kunna vara berättigat med ett svenskt ekonomiskt stöd till sandinisterna, men möjligheterna att kanalisera ett sådant stöd är såvitt jag förstår små.

När vi talar om frihet för ett land, så handlar det ju alltid ytterst om frihet för enskilda människor. Då gryr morgonens timma, som det står i den spanska frihetssången. Det är angeläget att vi gör vad vi kan för att morgonens timma skall gry – för Nicaraguas folk och för andra folk som ännu lever under förtryck.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Meddelande om interpellationssvar

1977/78:21 om stålpolitiken

1977/78:43 om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Värmland

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag får härmed meddela att interpellation nr 21 av Lars-Ove Hagberg om stålpolitiken kommer att besvaras i samband med behandlingen av propositionen om handelsstålet.

Jag får likaledes meddela att interpellationen nr 43 av Nils Berndtson om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Värmland kommer att besvaras i samband med att riksdagen behandlar regeringens förslag under tilläggsbudget I om lån till Uddeholms AB.

§ 11 Om näringspolitiska åtgärder i Norduppland

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara *Hans Alséns* (s) den 11 oktober anmälda interpellationer, 1977/78:28, till arbetsmarknadsministern, resp. 1977/78:32, och anförde:

Herr talman! Hans Alsén har frågat arbetsmarknadsministern dels hur

regeringens prövning av arbetarrörelsens i Uppsala län förslag till åtgärder för att stärka sysselsättningsläget i Norduppland har utfallit, dels hur arbetsmarknadsministern för sin del bedömer möjligheterna att på kort och lång sikt förbättra arbetsmarknadssituationen i Norduppland. Interpellationen har överlämnats till mig för att jag skall besvara den.

Vidare har Hans Alsén frågat mig dels vilka mina erfarenheter är av systemet med särskilt tillsatta arbetsgrupper för att lösa regionala och lokala sysselsättningsproblem, dels vilka konkreta resultat som hittills framkommit eller kan förväntas framkomma inom en snar framtid genom den s. k. Nordupplandsgruppens verksamhet, dels varför Uddeholmskoncernen – tvärtemot mitt besked om "frysning" – kunnat fortsätta sin bantning av personalstyrkan i Söderfors och slutligen om jag har några besked att lämna som påtagligt kan stilla människornas oro för möjligheten till fortsatt sysselsättning och utkomst i Söderfors.

Jag besvarar interpellationerna i ett sammanhang.

Jag tar först upp frågan om vilka åtgärder som hittills har vidtagits för att stärka sysselsättningen i Norduppland. Regeringen har haft anledning att noggrant följa utvecklingen i norra Uppland. Betydande insatser har också gjorts för att stärka sysselsättningen på både kort och lång sikt. De kortsiktiga åtgärderna har helt naturligt dominerats av arbetsmarknadspolitiska insatser som successivt har byggts ut. Under de senaste åren har större resurser än någonsin tidigare satts in för att slå vakt om sysselsättningen, och en inte oväsentlig del av dessa utökade resurser har tillförts Uppsala län, inte minst länets norra delar.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att arbetsmarknadssituationen vid kärnkraftsbygget i Forsmark varit föremål för en särskild uppmärksamhet från regeringens sida. Den särskilda arbetsgrupp som har tillkallats för att undersöka sysselsättningsproblemen i Forsmark kommer inom kort att lämna en redogörelse för sitt arbete och lägga fram förslag till sysselsättningsskapande åtgärder inom bygnads- och anläggningssektorn.

De kortsiktiga, arbetsmarknadspolitiska insatserna har kompletterats med åtgärder för att tillföra Norduppland nya, bestående arbetstillfällen. Trots att Uppsala län inte tillhör det allmänna stödområdet har det i flera fall ansetts befogat att sätta in lokaliseringspolitiska stödåtgärder. Fram till den 1 juli i år har sålunda 21 företag fått lokaliseringssöd med sammanlagt 62 milj. kr. Sysselsättningseffekten av dessa insatser har beräknats till omkring 350 personer. Helt naturligt har insatserna koncentrerats till de norra delarna av länet. Sedan december 1976 har regeringen beviljat fem företag i norra Uppland lokaliseringssöd med sammanlagt 37 milj. kr. för investeringar som beräknas medföra 180 nya arbetstillfällen. I två fall är det fråga om nyetableringar, dels i Älvkarleby där omkring 50 arbetstillfällen beräknas tillkomma, dels i Söderfors, som kan väntas få ett tillskott av ett 40-tal nya sysselsättningstillfällen.

Vi kommer att fortsätta ansträngningarna att stärka näringslivet i

*Om näringspolitiska
åtgärder i Nord-
uppland*

norra Uppland. Regeringen kommer över huvud taget att öka engagemanget i den regionala näringspolitiken. Inom kort kommer regeringen att lägga fram förslag som innebär att företagarföreningarna tillförs väsentligt utökade resurser som gör föreningarna till effektiva instrument för att utveckla de mindre och medelstora företagen.

En förutsättning för en positiv utveckling i norra Uppland är självfallet att problemen kan bemästras i de orter, där specialstålindustrin spelar en dominerande roll för sysselsättningen. Dessa frågor står f. n. i centrum för regeringens arbete. Regeringen kommer inom den närmaste tiden att lägga fram förslag som syftar till att främja en effektiv branschstruktur och därmed också en på sikt tryggad sysselsättning för de anställda. Även de kortsiktiga sysselsättningsaspekterna måste tillmätas stor betydelse. Regeringen har tillsatt en särskild arbetsgrupp – den s. k. stålortsgruppen – som har till uppgift bl. a. att överväga vilka åtgärder som kan komma att krävas från samhällets sida för att säkra sysselsättningen på berörda orter. Jag kan nämna att stålortsgruppen, där bl. a. de fackliga organisationerna är företrädade, f. n. behandlar situationen i Söderfors. Överläggningarna är ännu inte avslutade, och jag kan därför inte nu närmare redovisa de överväganden som sker där. Jag vill emellertid understryka att jag är oroad över den minskning av sysselsättningen som har skett under de senaste åren vid specialstålverken i Söderfors och över de nya varsel som har aktualiserats. Representanter för industridepartementet har därför tagit direkta kontakter med ledningen för Uddeholm AB för att diskutera sysselsättningsläget i Söderfors. I anslutning till överläggningarna har bolagsledningen förklarat sig beredd att omedelbart påbörja den investering i snabbstålsvalsar på omkring 6 milj. kr. som man tidigare har fått lokaliseringstöd till. Sysselsättningseffekten av denna investering kan beräknas till ett 20-tal personer.

Hans Alsén har också frågat mig vilka erfarenheter jag har av systemet med särskilt tillsatta arbetsgrupper för att lösa regionala och lokala sysselsättningsproblem. På detta vill jag svara att jag betraktar systemet med arbetsgrupper som ett bland flera instrument i näringspolitiken. Givetvis måste ansvaret för sysselsättningen och sysselsättningsplaneringen i regionen och kommunen i första hand ligga på de enskilda företagen samt på länsmyndigheterna och kommunala organ. När särskilt svårlösta sysselsättningsproblem uppkommer kan det emellertid vara motiverat att snabba kontaktvägar upprättas mellan de centrala, regionala och lokala organen och med de fackliga organisationerna ute på fältet. Genom tillsättandet av en arbetsgrupp skapas ett forum för samråd och kraftsamling som säkerligen kan bidra till att lösa sysselsättningsproblemen snabbare än som annars skulle ha varit fallet. Den arbetsgrupp som har tillsatts för att bevaka sysselsättningsfrågorna i Österbybruk och Söderfors har enligt min mening fyllt en sådan funktion. Arbetsgruppen har bl. a. medverkat till att föra fram flera av de lokaliseringstödsärenden som jag tidigare har redovisat till ett positivt resultat. Jag räknar med att arbetsgruppen också i fortsättningen

kommer att ta till vara alla möjligheter att tillföra de berörda orterna ytterligare sysselsättning. Med hänsyn till att problemen i Nordupplands samtliga kommuner i princip är likartade har den nuvarande arbetsgrupps mandat nyligen utsträckts till att också omfatta hela kommunerna Tierp, Östhammar och Älvkarleby.

Det pågår alltså ett arbete på bred front för att angripa sysselsättningsproblemen. Ambitionen hos alla som är engagerade i detta arbete är att söka medverka till tryggad utkomst och sysselsättning för befolkningen i norra Uppland.

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för interpellations-svaret. Jag skall också be att få kommentera det i vissa stycken och ställa några kompletterande frågor, som jag tycker känns angelägna sedan jag tagit del av industriministerns svar.

Låt mig dock först notera att arbetsmarknadsministern inte har funnit skäl att svara på mina frågor i den interpellation jag riktade till honom. Jag beklagar detta. Framför allt arbetarrörelsen i Uppsala län har – givetvis då särskilt på de människors vägnar som bor och verkar i Norduppland – vid olika tillfällen sökt att i god mening komma till tals med arbetsmarknadsministern, men vi har misslyckats med detta. Det beklagar jag på deras vägnar, vilkas talan vi har att föra här i riksdagen, men även på mina egna vägnar beklagar jag att jag inte har fått tillfälle att utveckla vissa synpunkter för arbetsmarknadsministern i dag. Trots att arbetsmarknadsministern är frånvarande tillåter jag mig emellertid en kommentar. Jag utgår därvid från det svar som jag fick av arbetsmarknadsministern den 10 december 1976 i anledning av en interpellation som jag då hade framställt och som rörde arbetsmarknads- och sysselsättningsproblem i Uppsala län.

Det var ett kortfattat svar som gavs. Arbetsmarknadsministern sade under diskussionen – och detsamma hade även framgått av hans svar – att regeringen var beredd att seriöst pröva varje förslag som kunde leda till att sysselsättningsläget i norra Uppland förbättrades. Detta gav mig anledning att i den interpellation, som jag framställde till arbetsmarknadsministern den 11 oktober i år med utgångspunkt i hans löfte att regeringen skulle seriöst pröva varje förslag som kunde leda till förbättrad sysselsättning i Norduppland, påpeka att arbetarrörelsen i Uppsala län genom det socialdemokratiska partidistriktet och LO-distriktet där i ett uttalande den 11 augusti i år framfört ett antal förslag till arbetsmarknadsministern. Jag tycker därför det hade varit värdefullt om han mot bakgrund av sitt generösa löfte i december 1976 – alltså för snart ett år sedan – hade tagit tillfället i akt att berätta för mig och andra hur seriöst regeringen har prövat förslaget av den 11 augusti från arbetarrörelsen i Uppsala län. När han nu inte gör det, så tvingas jag miss-tänka att det har gått likadant med det uttalandet som med en del andra skrivelser som varit riktade till arbetsmarknadsministern – att de har

*Om näringspolitiska
åtgärder i Nord-
uppland*

hamnat i den bekanta papperskorgen. Jag drar ingen annan slutsats. Har jag fel, så tycker jag att det är värdefullt att få det korrigerat. Jag förmodar att arbetsmarknadsministern får möjlighet att ta del av min undran härvidlag.

Jag skall stanna vid detta, för det vore oanständigt att fortsätta i polemik med en icke närvarande representant för regeringen. Nu konstaterar jag bara att han har underlåtit att svara och att han dessutom – det beklagar jag – underlåtit att besöka vårt län och dess norra delar trots löften och meddelanden under hand om sin vilja att göra det. Men det kanske kommer; tiden är väl ännu inte ute i det fallet.

Jag konstaterar då i stället att industriministern, som ju vid det här laget är en synnerligen hårt prövad man i olika avseenden, har varit villig att ta både svaret för arbetsmarknadsministern och sin egen uppgift här i dag med anledning av min interpellation, riktad direkt till industriministern. Det är ett omfattande svar, men jag måste ändå konstatera att det på flera – som jag upplever det – centrala punkter är bristfälligt. Jag beklagar också att jag inte har fått svaret i min hand förrän i dag på förmiddagen. Man hade lovat att det skulle sändas till bostaden före helgen, men det har tydligen inte varit möjligt att klara det. Därför är jag litet sent ute, men jag tror ändå att jag har haft möjligheter att tränga igenom svaret på min interpellation, och jag skall efter bästa förmåga söka kommentera det och anföra mina synpunkter.

Allra först måste jag rikta mig till industriministern och tyvärr konstatera att min fråga nr 4 i interpellationen inte har blivit nöjaktigt besvarad. Den löd: "Har industriministern några besked att lämna som påtagligt kan stilla människornas oro för möjligheter till fortsatt sysselsättning och utkomst i Söderfors?" Jag är medveten om att det kan vara svårt att ge sådana nöjaktiga besked. Vi känner väl alla hur problemen hopar sig, hur många delar av vårt näringsliv – som vi har upplevt som stöd-
jepunkter, som bas för näringslivet – är i gungning. Jag förstår alltså svårigheterna att ge ett entydigt svar på en sålunda ställd fråga. Men jag tycker det är viktigt att regeringen på olika sätt söker dokumentera och, även om den inte kan ge entydiga besked på liknande frågor, har en mycket klar målsättning – att söka åstadkomma fortsatt sysselsättning och utkomst på olika orter i vårt land, inte minst på bruksorter.

Jag har en känsla av att Söderfors ligger rätt nära de orter som centerpartiet gärna talar om som något av ideal i olika avseenden för ett svenskt samhälle. Det är nära mellan människor, man känner varandra väl, man slår solidariskt vakt om sitt, osv. Därför hade det givetvis varit värdefullt med klarare besked. Men jag får nöja mig på den punkten och skall i stället kommentera de mera konkreta delarna i svaret.

Industriministern säger på första sidan i sitt svar: "Regeringen har haft anledning att noggrant följa utvecklingen i norra Uppland." Jag har en känsla av att det påståendet också är riktigt; jag upplever det som ett konstaterande som jag kan instämma i. Det gäller i varje fall industridepartementet. Men sedan fortsätter industriministern: "Bety-

dande insatser har också gjorts för att stärka sysselsättningen på både kort och lång sikt." När det gäller att instämma i det är jag litet mer tveksam. Om vi tar bort "betydande" skulle jag kunna vara med. Insatser har onekligen gjorts, det vore oförskämt att påstå någonting annat.

På s. 2 kommer ett andra stycke som jag tycker är högst anmärkningsvärt. Det är egentligen en smula egendomligt att industriministern över huvud taget vill föra in det i detta sammanhang. Det lyder som följer:

"Jag vill i detta sammanhang erinra om att arbetsmarknadssituationen vid kärnkraftsbygget i Forsmark varit föremål för särskild uppmärksamhet från regeringens sida. Den särskilda arbetsgrupp som har tillkallats för att undersöka sysselsättningsproblemen i Forsmark kommer inom kort att lämna en redogörelse för sitt arbete och lägga fram förslag till sysselsättningsskapande åtgärder inom byggnads- och anläggningssektorn."

Det är förmodligen riktigt i och för sig, men bakgrunden till att regeringen över huvud taget har behövt tillsätta denna särskilda arbetsgrupp är ju regeringens eget handlande, det handlande som jag – i varje fall utifrån sett – upplever som i hög grad styrt, jag skulle nästan vilja säga dikterat av centerrepresentanterna i regeringen. Sanningen är ju den att om man hade fullföljt det beslut som Sveriges riksdag fattat beträffande den energipolitik som vårt land skulle driva fram till ett ytterligare ställningstagande, hade det här problemet aldrig blivit aktuellt. Då hade man från regeringens sida kunnat inrikta sig på att i stället försöka komma med förslag inför den situation som kan uppstå när man byggt färdigt i Forsmark, när det av riksdagen fattade beslutet fullföljts och anläggningsarbetena den vägen blivit avslutade. Då skulle det givetvis ha uppstått ett problem som man borde ha behandlat. Då hade det utifrån mina värderingar varit en viktig och värdefull uppgift som industriministern lämnat i sitt interpellationssvar, men i det här läget är det ju något annat.

För att så att säga auktorisera denna min mening från, om jag får uttrycka mig så, kretsar som står industriministern ganska nära vill jag citera ett stycke ur en ledare i Upsala Nya Tidning. Den har mer eller mindre kommit mig till hjälp för att belysa den här frågan. Det är ett ganska långt citat, men jag tycker att det är värdefullt att det kommer in i dagens protokoll. Det sägs i dag i en underledare med rubriken Forsmark 3:

"Vattenfall har nyligen presenterat sin utredning om konsekvenserna av en ändrad planering för Forsmark 3. Man har också begärt att få disponera pengar för att arbeta med den tredje reaktorn under tiden fram till 1978 års energipolitiska beslut.

Utredningsresultatet ger en skrämmande bild av vad som kan inträffa. Stoppas den tredje reaktorn skulle det innebära förluster för samhället på omkring 1 800 miljoner. Dessutom skulle jobben för 1 500 personer falla bort.

Men redan en försening av det tredje aggregatet får omyölvande kon-

Måndagen den
7 november 1977

*Om näringspolitiska
åtgärder i Nord-
uppland*

sekvenser. Skulle Forsmark 3 få vänta till efter 1978 års beslut – vilket centern av allt att döma kämpar hårt för – så innebär detta att 800 personer mister sina jobb och hela anläggningen fördyras med omkring 750 miljoner.

Värre förseningsavgift har skattebetalarna knappast varit med om att betala någon gång tidigare. Som samhällsekonomin ter sig i dag framstår en sådan 'lösning' som dubbelt ansvarslös. Regeringen borde skona medborgarna från en sådan kostnadskarusell. Sverige har i dag nog med ekonomiska problem ändå.

I stället för att leta med ljus och lykta efter nya jobb åt Östhammars kommun eller t. o. m. hitta på arbetstillfällen där det egentligen inte finns några vore den vettigaste lösningen att fortsätta kraftverksbygget och fullfölja riksdagens tidigare beslut. Bevarad handlingsfrihet kan för regeringen inte få bli liktydigt med undfallenhet för centerpartiets mest trosvissa kärnkraftsfiender."

Klarare kan det inte sägas. Det är inte varje dag som jag såsom – mer eller mindre tvingad därtill – ständig läsare av Upsala Nya Tidning kan stryka under varje ord av vad den värderade ledarförfattaren säger, men i det här fallet kan jag göra det. Det är ganska tragiskt att behöva göra det, därför att här har ju regeringen genom sitt handlande eller sin brist på konsekvent handlande skapat en situation som gör arbetsmarknadsläget i Uppsala län mycket värre än vad det hade behövt vara. Det är tillräckligt besvärligt ändå.

Nog sagt om detta. Inga fler glödande kol på industriministerns huvud – i det här sammanhanget i varje fall.

Om vi fortsätter att botanisera i interpellationssvaret finner vi att industriministern säger att de kortsiktiga arbetsmarknadspolitiska insatserna har kompletterats med åtgärder för att tillföra Norduppland nya bestående arbetstillfällen. Industriministern säger vidare att trots att Uppsala län inte tillhör det allmänna stödområdet har det i flera fall ansetts befogat att där sätta in lokaliseringpolitiska stödåtgärder. Det är vi tack samma för, vi som representerar Uppsala län, och dess arbetarrörelse i synnerhet, som faktiskt dagligen försöker – efter fattig förmåga – stödja de människor som har de svåra problem som dagens arbetsmarknad i Norduppland ger anledning till.

Industriministern gör sedan en uppräknning av de insatser som gjorts i form av lokaliseringsstöd osv. Dessa har också i hög grad gjorts under den tidigare regeringens år, och den borgerliga regeringen har i det fallet fullföljt det ansvar som den tidigare regeringen känt. Det är vi självfallet tack samma för, även om åtgärderna – det tvingas jag säga – är otillräckliga.

Industriministern säger vidare: Vi kommer att fortsätta ansträngningarna att stärka näringslivet i Norduppland. Det är bra, och det tar jag bestämt fasta på. I sammanhanget konstaterar industriministern att företagarföreningarna, i samband med förslag som skall läggas fram av regeringen, kommer att tillföras väsentligt utökade resurser. Det skall

göra föreningarna till effektiva instrument för att utveckla de mindre och medelstora företagen. Innan jag har sett förslaget vill jag givetvis inte i detalj kommentera det, men i princip är det en tanke som ingalunda har fötts i industridepartementet eller i den nuvarande regeringen på senare tid. Det är en linje som man har arbetat med från den socialdemokratiska regeringens sida, tankar som har funnits på olika håll. Det är bra om de kan fullföljas, men intill dess vi ser förslaget har jag inget mer att säga än att jag i princip kan konstatera med tillfredsställelse att förslaget kommer att läggas fram.

Sedan kommer interpellationssvaret in på en kardinalfråga i sammanhanget, en väldigt besvärlig fråga. Den rör en av de basnäringar i vårt län som jag nämnde, stålindustrin – i det här fallet specialstålsindustrin – som i interpellationssvaret just sägs spela en dominerande roll för sysselsättningen. I svaret konstateras att det står i centrum för regeringens arbete att finna lösningar av stålindustrins problem i framtiden. Jag förstår att det här är ett mycket svårt och tungt jobb, som industriministern och hans medarbetare måste lägga ned mycket tid på. Det finns starka krafter som kanske inte i varje läge drar åt samma håll. Jag skall återkomma till den tanken litet senare.

Jag förstår alltså att det finns svårigheter, men jag konstaterar samtidigt med beklagande att de intentioner som industriministern gav uttryck för i en interpellationsdebatt den 10 december 1976 – att man våren 1977 tillfredsställande skulle kunna belysa stålindustrins problem – inte gått att fullfölja. Vi skriver snart 1978. Det är alltså viktigt att det som nu utställs som ett löfte av industriministern verkligen kommer att infrias – det han säger om förslag beträffande en effektivare branschstruktur i stålindustrin, som enligt industriministern skall trygga sysselsättningen för de anställda. Självfallet frågar sig de anställda inom stålindustrin hur många man tryggar sysselsättningen för. Detta säger industriministern ingenting om. Sådana förändringar, som numera kallas strukturförändringar, måste – om de verkligen skall skapa hälsa i företagen företagsekonomiskt sett – också medföra väsentliga inskränkningar i antalet arbetstillfällen. Det råder stark ängslan och oro bland de människor som känner sig hotade i det här sammanhanget.

Industriministern talar om stålortsgruppen och pekar även på – vilket jag anar att industriministern känner ett särskilt behov av att göra – att stålortsgruppen, som skall framföra vissa förslag för att säkra sysselsättningen på de berörda orterna, också har de fackliga organisationernas företrädare med. Det tycker jag är klokt och det vore väl anmärkningsvärt om så inte vore fallet. Det är viktigt att förändringar av detta slag sker i ett naturligt och riktigt samråd med de anställda. Beklagligtvis förekommer inte den typen av samråd alltid – jag skall återkomma också till det.

Industriministern lämnar ett ärligt och värdefullt besked då han säger: "Jag vill emellertid understryka att jag är oroad över den minskning av sysselsättningen som har skett under de senaste åren vid special-

stålverken i Söderfors och över de nya varsel som har aktualiserats." Där-
emot förbigår industriministern helt den mycket konkret ställda frågan
i min interpellation – jag tycker den hade kommit in naturligt här. Jag
skall därför ställa den igen.

I en interpellationsdebatt den 10 december 1976 hade jag tillfälle att
framföra vissa synpunkter och fick på en direkt fråga följande svar av
industriministern: "Till herr Alsén vill jag säga att hela den svenska
specialstålindustrin innefattas i frysningen av de statliga stödåtgärderna
i avvaktan på ett strukturmönster." Då frågar man sig – det vet jag
att människorna i Söderfors i hög grad gör: Hur kommer det sig då
att Uddeholmsledningen kunnat fortsätta att envetet söka förmå fack-
föreningen att ge efter när det gäller nedskärningar av antalet anställda,
både kollektivanställda metallarbetare och tjänstemän? Varför har man
gjort det? Och varför har industriministern inte ingripit i det samman-
hanget? Det är en fråga som har anknytning till den fråga jag ställde
redan i interpellationen.

Industriministern säger vidare i svaret: "Representanter för industri-
departementet har därför tagit direkta kontakter med ledningen för Ud-
deholm AB för att diskutera sysselsättningsläget i Söderfors. I anslutning
till överläggningarna har bolagsledningen förklarat sig beredd att ome-
delbart påbörja den investering i snabbstålsvalsen på omkring 6 milj.
kr. som man tidigare har fått lokaliseringsstöd till. Sysselsättningseffekten
av denna investering kan beräknas till ett 20-tal personer." Ja, det är
ju bra att regeringen med vad som tydligen kan karakteriseras som på-
tryckningar har lyckats få Uddeholmskoncernens styrelse att ta ställning
i denna fråga. Det har gått månader sedan Uddeholm efter framställan
till regeringen av den fick besked att 6 milj. kr. fanns till förfogande.
Om jag inte minns fel var det redan före sommaren regeringen fattade
det beslutet. Uddeholm har alltså inte brytt sig om att fullfölja saken,
trots att man själv gjorde framställningen om ett stöd från samhällets
sida.

Det nummer av Upsala Nya Tidning som jag nyss citerade har på
första sidan en stor rubrik: Klart med snabbstålsvalsarna, en halv seger
för Söderfors. En halv seger för Söderfors skall där förstås som en halv
seger för facket. Facket har nämligen vid upprepade tillfällen försökt
få Uddeholmskoncernen att fatta detta beslut. Tydligen har regeringen
haft större framgång, och det är jag och självfallet de direkt berörda
– såväl de fackliga organisationerna som de enskilda människorna – tack-
samma för i detta läge.

Detta visar att det är mycket svårt att komma till tals med repre-
sentanter för bolagsledningarna. Uddeholm övertog ägaransvaret för Sö-
derfors för kort tid sedan och hade aldrig tidigare sysslat med Söderfors
problem men väl haft många problem i de företag man tidigare varit
ägare till. De anställda känner i hög grad att avståndet fysiskt sett till
Söderfors är så stort att bolagsledningen inte riktigt känner för deras
situation så som företagare med den väldiga makt och därmed också

det väldiga ansvar som Uddeholmskoncernen representerar bör känna inför sina anställda.

Jag vill faktiskt citera ytterligare några rader ur protokollet den 10 december 1976 för att belysa hur prisgivna de anställda kan vara i en stor koncern av detta slag. I interpellationsdebatten då sade arbetsmarknadsminister Per Ahlmark följande:

”Det mest akuta problemet i kommunen gäller Söderfors bruk, och det var herr Alsén inne på. Jag har talat med direktören för bruket, Erik Sundblad, och jag hoppas verkligen att några större personalförändringar inte blir aktuella utöver dem som nu är varslade. Att så inte blir fallet är också mitt intryck av samtalet med direktör Sundblad.”

Man kan göra många reflexioner med anledning av detta besked. Den första reflexionen kanske är att det var inte så långt kvar innan direktör Sundblad tog sin portfölj och gick från det bolaget och lämnade över ansvaret för de många människornas sysselsättning till en annan direktör. Och den direktören har, som det verkar, väldigt svårt att ge liknande löften. Det är i och för sig respektabelt, för det är relativt lättsinnigt att per telefon till en arbetsmarknadsminister när man står i begrepp att lämna företaget säga att ”det blir nog inga fler sysselsättningsminskningar nu”. Men när den nye direktören, som har ansvaret för Uddeholm som nu äger Söderfors, har så svårt att komma till tals med sina anställda, med deras fackliga representanter och med kommunens företrädare är det allvarligt för tron på den s. k. Åslingdoktrinen hållbarhet.

Sedan gäller det en fråga som i och för sig är mindre allvarlig men som kan ha sitt principiella intresse. I interpellationen ställde jag en fråga som berörde de många arbetsgrupperna, som finns verksamma ute i landet. Jag kan nämna att jag i mina handlingar har en förteckning på dem. Den har jag fått av riksdagens upplysningstjänst, och det är i sig en intressant läsning – det tar en god stund innan man kommer igenom den. Vi från arbetarrörelsen, som tror på viss maktspredning, blir litet skakade när vi ser vilka som sitter i dessa arbetsgrupper. Det är nämligen i stort sett samma människor – någon finns här i salen, en högst respektabel representant för departementet. Men det måste vara en omänsklig börda för vederbörande att fara land och rike runt på arbetsgrupps-sammanträden och sedan försöka göra avvägningar, vara med och lämna råd till departementschefen för att han skall kunna fatta beslut i det ena och andra ärendet osv. och samtidigt sköta alla löpande sysslor på departementet.

Givetvis är det viktigt med sambandet mellan den centrala statsmakten, om jag får använda det uttrycket, och de olika arbetsgrupperna i vårt avlånga land. Men man får det intrycket att det kan vara frestande för en regering att lugna människor som känner stark och berättigad oro över sin sysselsättning genom att tillsätta en arbetsgrupp. Då får man litet andrum och möjlighet att ägna sig åt någonting annat en stund. Det är allvarligt om man skapar något slags institution i det parlamentariska livet där det egentligen inte finns något ansvar att utkräva. Av

Nr 20

Måndagen den
7 november 1977

*Om näringspolitiska
åtgärder i Nord-
uppland*

Måndagen den
7 november 1977

*Om näringspolitiska
åtgärder i Nord-
uppland*

vem kan man utkräva ansvar för arbetsgruppen så och så? Det är möjligt att man kan göra detta hos regeringen, men det är svårt att få något grepp om det. Arbetsgruppernas sammansättning är, om man ser på representanternas bakgrund, nästan lika skiftande som antalet arbetsgrupper med undantag av att departementstjänstemän oftast ingår. Än representerar de det ena och än det andra. Men jag noterar alltjämt, herr industriminister, att – trots löftet den 10 december 1976 att arbetsgruppen för Österbybruk och Söderfors skulle få fackliga representanter som likaberättigade medlemmar – den frågan ännu inte är löst. Vi saknar alltjämt likvärdig representation för de fackliga organisationerna. Det tycker jag är synd, och det tycker också de fackliga företrädarna.

Nog om detta med arbetsgrupper. Men något av Åslingdoktrinen – om jag får använda det begreppet. Det är inte jag som hittat på det, utan jag har förmodligen förläst mig på det i andra sammanhang – skyttar jag i följande mening i industriministerns svar: "Givetvis måste ansvaret för sysselsättningen och sysselsättningsplaneringen i regionen och kommunen i första hand ligga på de enskilda företagen" – jag betonar: i första hand ligga på de enskilda företagen – "samt på länsmyndigheterna och kommunala organ."

Jag tycker att det är rätt allvarligt om det är industriministerns mening att ansvaret för sysselsättningen och sysselsättningsplaneringen – obs. att det gäller även sysselsättningsplaneringen – skall ligga på de enskilda företagen, när man från den ena månaden till den andra inte vet vem det är som äger det enskilda företaget. Jag belyste det tidigare genom uttalandet av direktör Sundblad som då var direktör på avveckling så att säga för att avlösas av en annan. Vem skall ta ansvaret när det inte finns något företag som känner ett långsiktigt ansvar? Det är ju detta det är fråga om. Det måste vara samhället som bär det primära ansvaret. Givetvis måste företagen också ta sitt ansvar, och det är stort. Men ansvaret för planeringen, sysselsättningen och människors trygghet måste tas av samhällsorgan som driver på frågorna, som känner ett långsiktigt, fortlöpande ansvar och som involverar företagen och de anställdas organisationer, kommuner osv. i den planeringen. Jag tycker att det är viktigt att notera detta i det här sammanhanget.

I slutet av sitt svar säger industriministern att den arbetsgrupp som har tillsatts för att bevaka sysselsättningsfrågorna i Österbybruk och Söderfors har medverkat till att föra fram flera av de lokaliseringsstödsärenden, som jag tidigare redovisat, till ett positivt resultat. Jag är litet tveksam till om det är en korrekt beskrivning. Jag tror inte att det gäller flera av dessa ärenden, möjligen något av dem. Jag vill inte på något sätt förringa de insatser gruppen har gjort, men det är nog bara ett fåtal förslag som man haft möjligheter att lägga fram.

I detta sammanhang säger också industriministern: "Med hänsyn till att problemen i Nordupplands samtliga kommuner i princip är likartade har den nuvarande arbetsgruppens mandat nyligen utsträckts till att omfatta hela kommunerna Tierp, Östhammar och Älvkarleby." Detta låter

ju rejält, men jag tycker uppriktigt sagt att det är en smula senfärdigt. Nu återvänder jag till protokollet från den 10 december 1976. Som företrädare för arbetarrörelsen i Uppsala län sade jag i den debatten:

”Nordupplands problem, som jag helt korftfattat berört i mitt anförande, måste tacklas på ett helt annat sätt än vad som nu är fallet. Vi måste få en övergripande planering, som tar hänsyn till hela regionens komplexa problem. Den punktvisa tackling av problemen som nu sker är alltför begränsad och dessutom kortsiktigt betingad. Det kan inte vara en god grund för att skapa förutsättningar för en *verklig* ändring av en utveckling, som i dag och för morgondagen ter sig helt oacceptabel för såväl anställda som alla övriga berörda.”

I alla fall upplever vi det så i Uppsala län att Norduppland är en sammantagen region med en sammanhängande arbetsmarknad. Det försökte jag säga här, men det har tagit tid innan den tanken trängt ända in i regeringskansliet och föranlett beslut. Men när det nu har kommit, hälsar vi det självfallet med tillfredsställelse. Jag skickar med en förhoppning till industriministern – när nu arbetsområdet vidgats så att det omfattar regionen Norduppland – att också arbetsgruppen vidgas så att fackliga organisationer och berörda kommuner får representation i det här sammanhanget. För jag tror att det tillför gruppen resurser och att det också kan tillföra saken väldigt mycket gott.

Jag får konstatera att sedan jag lämnade min interpellation har länsstyrelsen i Uppsala län, i samband med att den anförde sina synpunkter på en utvärdering av stål- och gruvindustrins utveckling i Uppsala län, skickat med en skrivelse, som är dagtecknad den 16 september, med en lång rad punkter och förslag till regeringen och i vissa lägen krav på direkta konkreta åtgärder. Nu undrar jag, herr industriminister: Har regeringen prövat de här mycket konkreta förslagen? Jag tänkte dra dem här, men jag ser att jag redan tagit alltför stor del av kammarens tid i anspråk. Har regeringen prövat dessa många förslag, som jag upplever är mycket starkt underbyggda utifrån den oro som länsstyrelsen känner för sysselsättningen i Uppsala län? Vad har det i så fall lett till? Eller pågår denna prövning? Och kan prövningen eventuellt leda till resultat på några konkreta punkter? Jag skall, i varje fall i det här anförandet, avstå från att fråga på några sådana punkter – jag förmodar att industriministern och hans medarbetare känner till dessa och har möjlighet att ge några synpunkter.

Låt mig knyta an till detta med den vidgade arbetsgruppen, vars uppgifter nu berör Tierps, Östhammars och Älvkarleby kommuner, alltså hela Norduppland. I länsstyrelsens förslag finns den tanken med på en punkt. Och man säger också att man vill ha en handläggande tjänsteman knuten till arbetsgruppen. Är industriministern beredd, kanske inte att svara ja på den frågan i dag, om inte industriministern haft tillfälle att pröva den, men åtminstone lova att den skall prövas? Jag tror nämligen att det är mycket viktigt att den här arbetsgruppen – förutom att den kompletteras med representanter för fackliga organisationer och kom-

*Om näringspolitiska
åtgärder i Nord-
uppland*

munerna – också får en person knuten till sig, gärna placerad regionalt inom länsstyrelsen i något sammanhang, som kan vara något slags verkställande tjänsteman. Annars blir det människor som åker omkring och bara sammanträder och sammanträder, öppnar och stänger sina portföljer i all oändlighet. Stänger portföljen för Uppsala län och öppnar den för Värmlands län eller något annat län nästa dag – jag vill inte säga att Uppsala läns papper hamnar i botten på Värmlandsportföljen, men det finns en risk för att de kan bli liggande någonstans och inte blir behandlade i den takt som sådana här frågor kräver, takt i dubbel mening.

Herr talman! Det här anförandet blev långt, men jag tycker att det är värdefullt att få diskutera svaren på interpellationen. Jag har försökt att koncentrera mig på det som industriministern var vänlig nog att svara, både å sina egna vägnar och för arbetsmarknadsministern, som jag förresten ber att industriministern tar med sig en hälsning till i den här frågan.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Hans Alsén har noga gått igenom mitt svar, och jag är tacksam för det. Jag skall i min tur försöka bidra till en klarhet kring utvecklingen i norra Uppland med några ytterligare kommentarer.

Hans Alsén talar om den skrivelse som det socialdemokratiska partidistriktet och LO-distriktet har överlämnat till regeringen och de uppslag som där finns förtecknade. Jag kan nöja mig med att påminna om de två centrala frågor som partidistriktet och LO-distriktet tar fram, nämligen kraven på statligt engagemang i järn- och stålindustrin för att trygga sysselsättningen och ökade resurser till länets företagareförening för att stimulera utvecklingen av mindre och medelstora företag.

Detta kanske räcker för att illustrera att de synpunkter och önskemål som framförts från Uppsala län – de är i och för sig inte unika, utan vi möter dem över hela Sverige – i hög grad har varit föremål för regeringens omsorger. På torsdag lägger ju regeringen på riksdagens bord inte bara en småföretagarproposition, utan också en proposition om specialstålsindustrin och dess problem. Övriga uppslag har också kommit att bearbetas mer eller mindre. Jag tycker därför att Hans Alsén så till vida kan känna sig tillfredsställd.

Jag förstår emellertid Hans Alsén när han säger att han tycker att det hade varit önskvärt att jag givit honom ett bättre svar när det gäller att stilla människors oro för sysselsättningen. Det är ett önskemål som vi f. n. möter varje dag från många platser och från många företag och arbetsplatser i detta land. Det svar jag vill ge till människorna i Söderfors liksom i andra orter där sysselsättningen är i fara är att alla de resurser som samhället har till sitt förfogande skall användas för att säkra sysselsättningen för framtiden. Med gemensamma ansträngningar och genom att fackföreningsrörelsen som representanter för de anställda samt företagen och samhällets skilda organ i samverkan utnyttjar de resurser som kan ställas till förfogande borde vi kunna uppnå resultat. Även om

konjunkturläget f. n. ser mörkt ut tror jag att det arbete som man nu bedriver i alla instanser på sikt skall ge ett positivt resultat och måhända också kommer att innebära att vi kommer ut ur den här besvärliga ekonomiska situationen med ett stärkt näringsliv, ökad konkurrenskraft och bättre företag.

Hans Alsén tog också upp frågan om Forsmarksgruppen, men han blandar ändå ihop frågorna något när han kritiserar regeringen för att den i det här fallet har tillsatt en speciell arbetsgrupp som skall se över sysselsättningsfrågorna vid Forsmarksanläggningen. Det är ju helt enkelt så att om man bestämmer sig för en ändrad inriktning av energipolitiken, då måste man självfallet också ta konsekvenserna av detta och försöka klara de sysselsättningsproblem som följer med en sådan ändrad disposition. Det är i princip samma situation som den vi nu upplever när det gäller varven: om vi av en eller annan anledning inte kan fortsätta att utveckla varvsindustrin måste vi noga analysera de sysselsättningsmässiga konsekvenserna och vidta de beredskapsåtgärder som är ofrånkomliga. Det är också vad som nu sker i Forsmarksfallet.

Jag noterar att Hans Alsén är tacksam för gjorda insatser – det är ju inte varje dag man möter den attityden. Hans Alsén sade också att det småföretagarpaket som kommer kanske inte är något unikt. Då vill jag säga att jag tror mig kunna lova en sak i det sammanhanget, och det är att småföretagarpaketet kommer att väsentligt öka möjligheterna att inom länen ta sig an de näringspolitiska problemen. Detta måste vara något som ur t. ex. uppländsk synvinkel är mycket väsentligt.

Hans Alsén tog sedan upp frågan om varför inte den s. k. frysningen vid Söderfors har kunnat genomföras. Jag sade tidigare att vi från regeringskansliets sida hade för avsikt att i avvaktan på en totalbild av vad som händer inom specialstålsindustrin inte vidta stödåtgärder som på något sätt skulle innebära att man förhindrade eller försvårade en nödvändig strukturförändring inom den branschen. Det var den frysning jag talade om. Mitt önskemål är naturligtvis också att företagen i avvaktan på att strukturförändringarna skall mogna fram kan hålla en oförändrad sysselsättningsnivå.

Men Hans Alsén vet lika väl som jag vilka påfrestningar branschen har varit utsatt för under våren, sommaren och hösten. Industridepartementet har på skilda sätt försökt hjälpa till och i de konkreta förhandlingarna påpekat nödvändigheten av att upprätthålla sysselsättningen till dess strukturförändringarna mognar fram. Vi har inte i alla stycken varit framgångsrika. Jag beklagar detta, men man får då komma ihåg att de allmänna förutsättningarna tyvärr har saknats. Som en följd av dessa förhandlingar har nu Uddeholm beslutat börja genomföra de investeringar i snabbstålsvalsarna som jag talade om i mitt svar, och det bör i och för sig vara av värde för Söderfors.

När det sedan gäller det sociala ansvaret, som Hans Alsén återkom till i några sammanhang, är jag medveten om att det ibland kan vara svårt att komma till tals med företagsledningarna. Men genom med-

Måndagen den
7 november 1977

*Om näringspolitiska
åtgärder i Nord-
uppland*

bestämmandelagen och den fackliga aktiviteten på arbetsplatserna och i företagen brukar i allmänhet kontaktvägarna ändå vara öppna. Jag har i det sammanhanget många gånger haft stor glädje av den roll som fackföreningsrörelsen och de lokala fackklubbarna spelar. Här har kravet på arbetsgrupper ofta rests, och i allt väsentligt delar jag Hans Alséns uppfattning och attityd till arbetsgrupperna. Man skall inte överbetona deras betydelse, men det visar sig i ett samhälle där vi gärna arbetar sektorsvis, att om man vill nå tillräcklig effekt med lokala åtgärder måste man skapa forum för samråd över sektorsgränserna, där fack, företag, länsorgan, kommuner etc. tillsammans kan ge sig i kast med angelägna problem.

Industridepartementets principiella syn på arbetsgrupperna är att de i huvudsak skall vara lokala eller regionala. De bör ha sin tyngdpunkt lokalt eller regionalt. Man bör helst också som kontaktmän med de centrala organen kunna arbeta med t. ex. länsarbetsnämndens befattningshavare. Det har dock visat sig nödvändigt, genom krav från lokalt håll, facket, företagen och kommunerna, att industridepartementet är företrätt med direkta kontaktmän. Tyvärr är vi inom industridepartementet, i det läge vi nu befinner oss i, starkt arbetsbelastade och har en relativt begränsad kader av specialister, vilket gör att man kan återfinna samma namn i en rad arbetsgrupper. Vi försöker lösa de problemen ändå, eftersom det är angeläget att hålla kontakterna. Jag erkänner och är medveten om vilken betydande arbetsbörda som därmed vilar på departementets personal, men den har vuxit fram genom krav, inte minst från lokala företrädare som kommuner och fack.

När det sedan gäller ansvarsfrågan i dess vidare bemärkelse, dvs. företagens sociala ansvar, tror jag att det inte är några större åsiktsskillnader mellan Hans Alsén och mig. Hans Alsén säger att sysselsättningsplaneringen måste vara samhällets uppgift. Ja, jag tror att man skall komma ihåg att sysselsättningsplaneringen i företagen, om den skall bli meningsfull, måste vara företagets ansvar, men den bör naturligtvis ske i nära samförstånd med kommunala myndigheter, länsarbetsnämnder etc.

Till sist, herr talman, vill jag säga att i den speciella arbetsgrupp som arbetar för norra Uppland har facket varit adjungerat, och dessutom kommer i dess nya, utvidgade form fackföreningsrörelsens representanter att ingå.

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Jag har ingen anledning att här söka sak med industriministern. Han anslår en vänlig och i långa stycken avväpnande ton, som jag också tror är förankrad i en ärlig uppfattning. Därför finns det som sagt ingen anledning att bråka i onödan. Men det finns ändå skäl att här klara upp vissa frågor som står kvar obesvarade. Några av dem är mycket viktiga. Jag ber därför att få återkomma till dem. Men först vill jag göra några konstateranden.

Min oro för att arbetarrörelsens i Uppsala län uttalande av den 11 augusti hade hamnat i arbetsmarknadsministerns berömda papperskorg

var tydligen ogrundad. I varje fall pekade industriministern på två punkter där det vidtas åtgärder i olika avseenden, nämligen när det gäller det statliga engagemanget i stålindustrin och stödet till företagarföreningen. Jag noterar att detta ligger inom industriministerns arbetsområde. Men jag vet inte riktigt hur jag skall tyda det sagda. Jag förmodar dock att industriministern i det fallet bara kan svara för sitt eget fögderi. Det fanns dock förslag som rörde andra områden och som låg närmare arbetsmarknadsministerns uppgifter men som inte har kommit med bland de åtgärder som vidtagits nu eller som är annonserade. Det är möjligt att också de kommer så småningom. Jag skall här återkomma till några, eftersom också de återfinns i skrivelsen från länsstyrelsen, som industriministern emellertid förbigick att jag hade frågat om.

Det svar industriministern ville ge till människorna i Söderfors som oroar sig för sin framtida sysselsättning kunde inte uttryckas i konkreta och preciserade siffror, men svaret andades ändå en klar optimism. Jag anser att det är mycket viktigt att den optimismen finns i regeringens kansli, ty i annat fall tror jag inte att man råar med någonting. Där får man alltså för dagen notera denna optimism som en pluspost, men vi väntar givetvis också på konkreta åtgärder på många områden.

Vad sedan gäller den Forsmarksgrupp som jag talade om förstär jag inte riktigt vad industriministern menade, när han sade att det var att blanda ihop två saker. Det tycker inte jag. Jag har försökt att tala rent och klart, när jag pekat på att Forsmarksgruppen skall man inte se som något specifikt tecken på att regeringen är progressiv och handlingskraftig. Det är helt överflödigt att tala om den saken. Regeringen har bara att fullfölja riksdagens energipolitiska beslut. Gör man det, så kan man också ägna många statssekreterartimmar åt andra uppgifter, som jag upplever som kanske ännu viktigare. Detta förutsätter självfallet att den nuvarande regeringen har känsla för att av riksdagen fattade beslut skall verkställas av regeringen. Men har man inte den känslan, så är det naturligtvis moraliskt riktigt att ta på sig ett ansvar för att trygga den sysselsättning som man själv i mycket hög grad direkt äventyrar i Forsmark. Det gäller f. ö. inte bara sysselsättningen – som är en stor och viktig fråga för alla människor här i landet – utan man äventyrar också realvärden på andra områden där man själv har satt sig i den båt man sitter i. Därför tycker jag att talet om vad regeringen har vidtagit för åtgärder inte hör hemma i denna diskussion.

Sedan är det tydligen inte riktigt så enkelt som jag trodde när det gäller företagens skyldighet att hålla sysselsättningen uppe till dess planerna rörande den framtida stålindustristrukturen är klara. Det tycks inte finnas några formella bindningar med företagen. Men om jag har förstått saken rätt, så är industriministern av samma mening som jag, nämligen att företagen här borde ha svarat upp mot förväntningarna och tagit sitt ansvar för att upprätthålla sysselsättningen. Tydligt är industriministern dock av den meningen att problemen har varit och är så stora att företagen inte orkar med att ta det ansvaret. Det är väl så jag får tolka

Måndagen den
7 november 1977

*Om näringspolitiska
åtgärder i Nord-
uppland*

industriministerns ord. Och då är det ju beklagligt om situationen är så allvarlig.

Beträffande arbetsgruppernas problem är vi tydligen ganska överens, och jag har nu också fått klart besked om att representationen skall utökas till att omfatta fackföreningar och kommuner. Det är riktigt att fackliga representanter har varit kallade till Söderfors-Österbygruppen. Men det har då varit beroende av ordförandens vilja att kalla. Nu har viljan funnits och därför har det gått bra. Men jag tycker att skall man vara med i något sammanhang skall man vara likaberättigad part. Ingen som kallas skall behöva känna sig mer eller mindre som supplikant. Det är ingen bra form, om man vill nå resultat i samråd. Nu har också industriministern meddelat att det kommer att bli ändring på den punkten, och det är bra.

Sedan till frågorna som gäller förslagen i länsstyrelsens skrivelse. Jag får tydligen lov att konkretisera mig på en punkt. Det har bl. a. föreslagits att man skulle stimulera industriinvesteringar i Tierps, Östhammars och Älvkarleby kommuner genom att länsstyrelsen beslutar att dessa kommuner skall hänföras till det allmänna stödområdet. För att nu ta *ett* förslag i en rikhaltig flora av olika förslag skulle jag vilja fråga, om det finns någon möjlighet att realisera just det här förslaget? Vill industriministern svara på den konkreta frågan och utvidga svaret till att omfatta några av de andra förslagen är jag givetvis tacksam.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag beträffande den sista frågan, om länsstyrelsens i Uppsala län skrivelse, säga att länsstyrelsen i Uppsala län har hört av sig. Andra länsstyrelser med specialstålorter inom sitt fögderi har också på motsvarande sätt framfört sina synpunkter, och dessa har blivit föremål för beredning i RU-enheten och kommer nu upp till diskussion i stålortsgruppen, vilken ju som speciellt mandat har att se över de sysselsättningspolitiska konsekvenserna av vad som sker inom stålhanteringen. Jag kan alltså för dagen inte närmare gå in på hur vi kommer att behandla länsstyrelsens i Uppsala län förslag, men vi kommer att ta all tillbörlig hänsyn till de synpunkter som har framförts.

Hans Alsén tycker att frysningen var mera komplicerad än han hade föreställt sig, och det är den naturligtvis i ett skede när den internationella marknaden ser ut som den gör och när företagens likviditet och motståndskraft snabbt har urholkats. Företagen har alltså inte orkat med sitt ansvar. Nu har ju förhandlingarna fortgått mellan departementen – det gäller både industri- och arbetsmarknadsdepartementet – och Uddeholm, och vi har haft långa diskussioner om utnyttjandet av det s. k. 75-procentiga stödet till Söderfors. I det längsta har det varit ganska stora svårigheter att vinna gehör för detta, eftersom företaget inte har haft ekonomiska resurser att klara den 25-procentiga andel som är företagets. Nu ser det emellertid ut som om det har lossnat, och länsarbetsnämnden i Uppsala och företaget har inlett mera konkreta

diskussioner för att lösa det problemet. Det är på vägar som dessa som man i det här läget får försöka klara sysselsättningen i avvaktan på att det allmänt-ekonomiska och marknadsmässiga läget förbättras. Och de strukturåtgärder som nu kommer att sättas in som en följd av förslagen i strukturpropositionen kommer också att kunna genomföras.

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Till sist vill jag bara säga att jag är tacksam för industriministerns besked beträffande den fortsatta behandlingen av länsstyrelsens i Uppsala län skrivelse. Jag har förståelse för att man måste behandla de olika länsstyrelser som är berörda av stålutredningen och stålproblemen i ett sammanhang. Självfallet är avsikten inte att det län som jag själv representerar skall skaffa sig förmåner på andras bekostnad.

Men det är ändå så – och det vill jag starkt understryka – att man inte i detta sammanhang kan lägga en mall över landet eller ens över de län som har den numera tveksamma fördelen av att ha stålindustri. De är så olikartade i många avseenden, befolkningsstrukturellt och i övrigt, och det finns därför skäl att inte göra generaliseringar i detta fall utan bedöma varje län efter dess förutsättningar och speciella problem. Men självfallet respekterar jag att denna bedömning skall ske samtidigt.

Jag uppfattar industriministerns uttalande på denna punkt som ett löfte att det blir en, som arbetsmarknadsministern sade i december 1976, seriös prövning från regeringens sida. Det är emellertid också bråttom på många håll, inte minst när det gäller att stilla den oro som vi alla vet finns ute bland människorna men också i många fall med tanke på att de insatser som man vill göra verkligen skall bli meningsfulla och att de i vissa lägen skall kunna bli långsiktigt förebyggande och riktiga.

Vi kan ju inte rimligen bygga svenskt näringsliv, varken i Uppsala län eller annorstädes, på att stanna vid att rädda krisbranscher. Vi måste också utveckla verksamheter och få i gång nya på olika områden, industriella och andra, som kan föra utvecklingen vidare och långsiktigt trygga sysselsättningen för de många människorna. Helst bör de också i så stor utsträckning som möjligt genomföras så att människorna får möjligheter att fortsättningsvis bygga och bo på de ställen som de känner som sin hemort.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om en industrialiseringsplan för Norrbotten, m. m.

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels Alf Lövenborgs (–), dels Eivor Marklunds (vpk) den 4 oktober anmälda interpellationer, 1977/78:12 resp. 13, och anförde:

Herr talman! Alf Lövenborg har frågat mig dels om regeringen är

Måndagen den
7 november 1977

Om en industrialiseringsplan för Norrbotten, m. m.

beredd att ge de statliga företagen i Norrbotten erforderliga medel för redan planerade och nödvändiga investeringar, dels om regeringen har för avsikt att lägga fram en industrialiseringsplan som omfattar hela Norrbotten och vars mål är full sysselsättning.

Eivor Marklund har frågat mig dels om jag delar uppfattningen att staten måste gripa in för att förmå företagen att ta ansvar för följderna av sina handlingar, dels om jag kommer att ta initiativ till att utveckla en långsiktig plan för industrialisering av Norrbotten och om jag i så fall kommer att se till att fackliga organisationer och kommuner garanteras full och fortlöpande insyn i planeringen.

Jag besvarar interpellationerna i ett sammanhang.

Jag vill först konstatera att läget i Norrbotten är bekymmersamt. Såväl Luossavaara-Kiirunavaara AB som Norrbottens Järnverk AB och AB Statens Skogsindustrier brottas med svåra avsättnings- och lönsamhetsproblem. Dessa problem kommer att leda till minskningar av sysselsättningen vid företagen. Jag är dock beredd att förorda kraftfulla insatser för att garantera de norrbottniska basindustriernas fortlevnad.

LKAB förbereder f. n. vissa projekt som skulle kunna bidra till att hålla sysselsättningen i malmfälten uppe. Jag håller mig under hand informerad om hur arbetet med dessa projekt framskrider. LKAB överväger bl. a. att bygga ett apatitverk i Kiruna. Frågan om statligt stöd för finansiering av detta projekt bereds f. n. inom regeringen.

På grundval av de pågående förhandlingarna om handelsstålsindustrins framtid avser regeringen att föreslå ett mycket stort kapitaltillskott till det nya bolaget. Det är helt klart att en betydande del av detta kapital kommer att tillföras NJA.

ASSI har redovisat omfattande investeringsplaner. Frågan om finansieringen av dessa investeringar bereds f. n. inom regeringen.

Jag anser att staten som ägare till de företag som svarar för merparten av industrisysselsättningen inom länet i rådande läge bör ha ett särskilt ansvar för den berörda arbetskraftens sysselsättning. Samtidigt måste ansträngningarna att skapa ett mer differentierat näringsliv öka. Olika åtgärder i denna riktning samordnas av Norrbottensdelegationen, i vilken samtliga riksdagspartier är representerade med ledamöter. Jag anser att detta tillgodoser samma syfte som interpellanterna avser med en industrialiseringsplan för Norrbotten.

Delegationen har till uppgift att på sikt skaffa näringslivet och därmed sysselsättningen i Norrbotten en bredare och sålunda stabilare bas, bl. a. genom att stimulera till ökad spridning av såväl företagets storlek som deras branschriktning. Delegationen är en av initiativtagarna till NJA-invest och är initiativtagare till projektet Verkstäder i Norr, i samarbete med högskolan i Luleå, och till att förstärka företagarföreningens resurser.

Slutligen vill jag erinra om att regeringen nyligen har beslutat föreslå riksdagen att höja det regionalpolitiska introduktionsstödet kraftigt i

Norrbottnen och att stödja en utbyggnad av verksamheten inom Stiftelsen för Metallurgisk forskning.

Nr 20

Måndagen den
7 november 1977

ALF LÖVENBORG (–):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation, men jag kan tyvärr inte anse att det är positivt och lugnande. Det är alltför många kringgående rörelser, alltför många utgångar och alltför många till intet förpliktande formuleringar i herr Åslings svar. I Bibeln står det ju att "sådan skall edert tal vara, att ja är ja, och nej är nej. Vad därutöver är, det är av ondo." Man kan knappast säga att herr Åslings svar har den otvetydiga karaktären.

Industriministern redogör mycket noggrant för redan vidtagna åtgärder och det som måhända planeras. Jag känner inget behov av att försöka finna invändningar mot en rad av dessa saker, men nog måste det stå klart för herr Åsling att det inte räcker, att problemen i Norrbotten kommer att förvärras, om inte mycket, mycket långtgående åtgärder vidtas. Sker inte det kommer Norrbotten att drabbas av en ny, stor utflyttningsvåg. Vårt lands störste resebyråkung, förre generaldirektören Bertil Olsson, besökte Norrbotten under sommaren och hösten och talade om att nu är det dags igen. Det är nyttigt att flytta på sig, sade han, den gamle cynikern.

Vi har under den gångna sommaren också varit rikt begåvade med statsrådsbesök. Alla har yttrat sig mycket välvilligt och sagt att man skall överväga olika åtgärder, och sedan har de i största allmänhet hänvisat till Norrbottensdelegationen, som ju mer och mer tycks gå på tomgång. Och f. ö. kan man fråga sig: Vad kan den göra även om viljan är god? Ansvaret är och förblir regeringens!

De stora basnäringarna i Norrbotten är fortfarande den livgivande pulsådern för sysselsättningen. Att utveckla dessa basnäringar är den avgörande frågan för länet. Låter man basnäringarna utarmas, avstår man från en naturlig vidareutveckling, då stryper man långsamt det norrbottniska näringslivet, förstärker den koloniala karaktären och driver i väg kunniga, yrkesskickliga och arbetsvilliga människor – antingen ut i arbetslöshet eller också ut till en oviss framtid någon annanstans i landet.

Det är vad som nu håller på att ske. I interpellationen påpekar jag att den registrerade arbetslösheten i augusti i år låg 22 % över fjolårets siffra. Jag har inte dagens siffra framför mig, men jag kan ändå med till visshet gränsande sannolikhet säga att situationen inte har förbättrats sedan dess. Tvärtom säger alla prognoser att det kommer att bli än värre.

Människorna i Norrbotten börjar få rädda ögon. Man möter en stor fruktan för framtiden när man reser runt, när man talar med människor, när man deltar i diskussioner och konferenser.

Brutalt krossades många förhoppningar när ni nu defintivt tycks ha avfört Stålverk 80 från dagordningen, det projekt som kunde ha blivit utgångspunkten för en bred industriell utveckling i Norrbotten. De

Om en industrialiseringsplan för Norrbotten, m. m.

Måndagen den
7 november 1977

*Om en industrialiseringsplan för
Norrbotten, m. m.*

många tusen nya jobben vid NJA har förvandlats till en deprimerande motsats. Där jobbar man inte nu i den fascinerande känslan av att man håller på att bygga upp någonting nytt. Nu planerar man för att minska personalen med minst tusen man.

I malmfälten har arbetarklassen under årens lopp slitit fram enorma rikedomar till den svenska statskassan. Då var arbetarna bra att ha. Nu betraktas de tydligen som en slit- och slängvara som det statliga bolaget i största utsträckning skall försöka göra sig av med på olika sätt.

Länsarbetsnämnden i Norrbotten konstaterar torrt att LKAB och ASSI har aviserat åtgärdsprogram, som vid verkställighet får mycket stora sysselsättningsmässiga konsekvenser. Det kan man se vid ett ganska ytligt studium.

Detta är en mycket mild formulering. När de stora basindustrierna, som betyder så mycket i viktiga regioner, minskar antalet arbetstillfällen innebär det inte bara att antalet anställda blir mindre i resp. industri. Det innebär också att många andra arbetstillfällen försvinner, som på ett eller annat sätt är knutna till aktiviteten, att hela kommuners existens undergrävs, att man långsamt tappar livet ur viktiga regioner.

Ta bara malmfälten som exempel! Alla vet vi att två stora kommuners väl och ve hänger samman med LKAB:s aktivitet. Och nu sätter sig LKAB på sparlåga. Vad ämnar regeringen göra? Blir det något kulsinterverk i Kiruna – eller skall vi i stället bygga det utomlands? En tanke som inte tycks vara främmande för industriministern. Något klart besked får man inte i interpellationssvaret.

Skall man ge LKAB medel för att modernisera maskinpark och annan utrustning, som till vissa delar är i dåligt skick? Tänker man ge LKAB i uppdrag att bygga apatitverk?

Och framför allt: Tänker regeringen satsa de miljarder som måhända behövs för att bygga upp förädlingsindustrier i malmfälten för att därigenom skapa ett differentierat näringsliv och trygga sysselsättningen?

Vi har också den statliga träindustrin. ASSI säger att det behövs en miljard för att koncernen skall kunna leva vidare och expandera. Det behövs en halv miljard för att på sikt trygga sysselsättningen vid Karlsborgsverken. Då har man ändock inte räknat med uppbyggandet av en kartongfabrik. Jag vill också fråga herr Åsling om den fabriken – i likhet med Stålvverk 80 – är bortsopad av regeringen.

ASSI i Piteå präglas inte heller av utvecklingsplanering – tvärtom. I höst har diskussionen gällt om man skall hålla boardtillverkningen i gång eller lägga ned den och göra flera hundra människor arbetslösa. Diskussionen borde i stället ha gällt frågan hur man skall kunna trygga framtiden genom ökad förädling, hur man skall kunna bereda flera människor arbete i stället för att aktualisera frågan hur många som skall göras arbetslösa.

Nu står Piteåfabriken som tillverkare av halvfabrikat, kraftliner – alltså ytterskiktet i wellpapp – men den färdiga wellpappen produceras på

annat håll. Med regeringens välsignelse investerar ASSI utomlands i stället för i Piteå, där det bäst skulle behövas.

När skall den utvecklingen brytas? När skall ASSI ges resurser till en långtgående förädling i Norrbotten? Det finns anledning att ställa den frågan.

Strax före helgen fick vi norrbottningar också i radio höra hur länets hövding vid ett besök hos Nils Åsling fått klara besked om att ASSI skall få en halv miljard för att kunna klara sina nödvändiga investeringar. I samma radioinslag framhölls att koncernledningen inte mottagit något sådant besked. Det skapade betydande förvirring i Norrbotten, inte minst i de bygder som framför allt har berörts av träindustrins utveckling.

Det var mot den bakgrunden som jag med ett visst intresse väntade på industriministerns svar på min interpellation – där måste det väl finnas ett mer exakt besked, var min tanke. Men det gör det faktiskt inte. Och då måste man fråga sig: Talade Ragnar Lassinantti i nattmössan när han på reporterns fråga, om beskedet från Åsling innebar att ASSI får de begärda medlen, svarade ett otvetydigt ja? Om Ragnar Lassinantti inte förts bakom ljuset, och om den norrbottniska landshövdingen inte har gjort alltför välvilliga tolkningar av resonemanget med statsrådet, bör detta löfte kunna återopas i kammaren och komma in i riksdagsprotokollet. Sker inte det kvarstår ju osäkerheten, och besked via landshövdingen kan i så fall även i fortsättningen betraktas med en viss misstro.

I Norrbotten har vi också de delar där man inte längre kan säga att en katastrof hotar; den är redan ett faktum. Det gäller praktiskt taget samtliga inlandskommuner. Det gäller Pajala och Övertorneå, som kippar efter andan. I Jokkmokks kommun har man det så illa ställt att man överväger att ta maten ur munnen på skolbarnen. I Arjeplog är sysselsättningskrisen så allvarlig att man snart bara har frisk luft att leva på, och det är ju ganska mager kost.

Norrbotten är ett län fyllt av problem som förvärras för varje dag som går. Det är bakgrunden till de frågor som jag ställde. Industriminister Åsling kan inte liksom en annan Pontius Pilatus två sina händer och ständigt hänvisa till Norrbottensdelegationen eller pågående utredningar. För att lösa Norrbottensproblemen behövs åtgärder av dubbelsidigt slag: dels måste de statliga basindustrierna garanteras de medel som krävs för att förbättra och modernisera redan befintliga anläggningar och verkställa planerade nybyggnader, dels är det nödvändigt med en totalplan för att garantera full sysselsättning och utveckling i varje kommun. Där hyser jag inte samma förtröstan på Norrbottensdelegationens möjligheter som industriministern. Jag tycker att industriministerns svar på mina frågor är undvikande och att de knappast kan stilla den växande oron i det nordligaste länet.

Nr 20

Måndagen den
7 november 1977

*Om en industrialiseringsplan för
Norrbotten, m. m.*

Måndagen den
7 november 1977

*Om en industrialiseringsplan för
Norrbotten, m. m.*

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Även jag vill tacka för interpellationssvaret.

I ett radioförmedlat meningsutbyte för en tid sedan med Nils Åsling som den ena parten föreföll det som om statsrådet ansåg att det stora bekymret för Norrbottens del egentligen var misstämningen bland människorna där uppe. Nu konstaterar industriministern i sitt svar att läget i Norrbotten är bekymmersamt, och därmed får man väl också anta att han har förståelse för norrbottningarnas oro.

En från annat sammanhang ryktbar kolumnist i en av våra kvällstidningar finner anledning att ironisera över människors oro på följande sätt: "Landet är tråkigare än någonsin. Partiledarna stönar. Bekymren haglar. Olyckorna staplas. Bedrävelserna packar sig, i lager på lager, elände på elände. Sällan har landet haft sämre tider. Sällan har spöken så hålogda lurat vid knuten. Sällan har allvaret och den dödsgrå domedagstonen tutat så djupt i luren."

Den här ironin är nu riktad mot politikerna i detta land enkannerligen mot partiledarna, som beskrivs som ena makalösa gnällmånsar. Men likasom när det gäller Nils Åslings yttrande i radiodebatten reagerar säkert en del av kolumnläsarna i Norrbotten så, att norrbottningarna tydligen gör sig bekymmer där inga finns.

Det är naturligtvis inte oron bland människor i krisdrabbade områden som är det allvarliga bekymret utan grunden till oron. Och den grunden finns i den planlöshet som präglar hela detta samhälle och som särskilt åskådligt har illustrerats i Norrbotten de senaste åren, där pendeln har gjort kraftiga svängningar från optimism och storslagna projekt till tal om skrotning av planerade utbyggnader och hot om inskränkningar i tidigare verksamhet. Sådana inskränkningar aviseras i ett företag som LKAB, vars vinster under gångna årtionden i inte så liten mån bidragit till det som brukar kallas "det svenska välståndet". Nu redovisar man avsättnings- och lönsamhetsproblem, och medicinen som skall bota sjukkan skall de anställda vid företaget och berörda kommuner bestå. När statsrådet nu hänvisar till att "LKAB förbereder vissa projekt som skulle kunna hålla sysselsättningen i malmfälten uppe" så må det tillåtas mig att i någon mån göra mig till tolk för stämningarna där uppe. "LKAB förbereder". Vad gjorde man då under de goda åren? Gottade sig åt siffrorna i vinstmarginalen, förstås, men sedan? Varför förberedde och genomförde man inte då projekt som kunde ha hjälpt företaget att undgå den situation som man nu råkat i? Varför byggde man inte kulsinterverket? Varför satsade man inte på vidareförädling av råvaran på platsen? O.K., det där är spilld mjölk. Men allvarligt är att det inte heller nu talas om ökad satsning på förädling inom malmfälten eller ens inom länet. Där finns ju ändå det som kunde inleda en utveckling i Norrbotten mot vad industriministern kallar "en bredare och därmed stabilare bas".

Norrbotten har resurser. Norrbottensdelegationen kunde gärna också räknas som en resurs – om den hade makt och befogenheter. Det viktiga är nu att Norrbotten äntligen får en möjlighet att självt vara med och

bestämma en utveckling utifrån sina förutsättningar. Därtill krävs en långsiktig plan för industrialisering av länet, och till det räcker knappast delegationens befogenheter. Det krävs en omfattande samordning av all statlig verksamhet, inte bara stöd till finansiering av ett och annat enskilt projekt. Det krävs effektiva möjligheter för kommuner och fackliga organisationer att påverka planeringen, så att man inte fler gånger råkar ut för det som nu drabbat länet. Kommuner har fått vidkännas både ekonomiska och andra smällar för att planerade verksamheter har måst skrinläggas. Fackliga organisationer har ställts inför krav på att vara med om att bland sina egna medlemmar ta ut dem som skall drabbas av kommande arbetslöshet.

Jag kan inte finna att statsrådet alls berör den fråga i min interpellation som gäller garanti för kommunernas och de fackliga organisationernas insyn i planeringen. Jag vill därför upprepa den frågan och komplettera med en undran om t. ex. Piteå och Kalix kommuner har insyn i de investeringsplaner som ASSI enligt statsrådets svar arbetar med.

En väsentlig bit i planeringssammanhang är naturligtvis att kommunerna får fram riktiga grunder för planerandet. Hur mycket råvara kan man ta ut? Hur länge sysselsätter man människor i arbete med de råvaror som finns? Hur kommer Norrbotten loss från råvaruberoendet? Allt detta är väsentliga problem som inte kan lösas på annat sätt än genom en effektiv samordning av planeringen och med erforderliga resurser för att undersöka underlaget för planeringen.

Det är samhället som främst har ansvaret för människornas viktigaste sociala fråga, rätten till arbete. Men även företag, och i synnerhet sådana på sina orter så dominerande företag som de statliga i Norrbotten, har ett sådant ansvar. På den punkten tycks statsrådet vara överens med mig. Jag vill dock inom parentes varna för att en sådan paroll blir något slags maskering av situationen sådan den är. Jag sätter också frågetecken i kanten för uttrycket "i rådande läge".

Jag vill vidga det här ansvaret till att gälla även andra delar av kommunernas liv. "Vi är här för att bryta malm", var en gång en LKAB-ansvarigs bryska besked till människorna i malmfälten. LKAB borde vid det här laget känna att det krävs mer, att man också har del i ansvaret för samhällenas fortbestånd i stort.

Till det hör i väldigt hög grad frågan om arbetstillfällena för kvinnorna. Det problemet har varit uppe i den här kammaren åtskilliga gånger. Vid flera av de tillfällena har jag själv deltagit i debatten. En ljusning kom när LKAB för någon tid sedan gick med på en överenskommelse om att 25 % av nyanställda skulle vara kvinnor. Så kom krisen och anställningsstoppet. Nu är situationen ytterst mörk igen.

I ett reportage i tidskriften Arbetsmarknaden med rubriken "Kiruna – staden som håller andan" uttrycker föreståndaren för arbetsförmedlingen i Kiruna saken så här: "En kvinna har ingen chans att leva ett självständigt liv i Kiruna. Hon måste ha en försörjare för att klara sig . . . Det är fruktansvärt."

Vad gör kvinnorna då? Ja, i samma reportage säger en ung kvinna så här: "Här finns så många unga människor som har barn. Egentligen vet jag inte varför det blir så . . . det är nästan naturligt att man skaffar barn när man slutar skolan. Jobb finns ju ändå inte att få." Det där skulle många unga kvinnor i Kiruna ha kunnat säga. Det hör nämligen till bilden att det i procent räknat finns fyra gånger så många tonårsmammor i Kiruna som i det övriga landet.

Men, herr talman, tillbaka till industriministerns interpellationssvar som jag måste beteckna som förledande i sin allmänna välvilja. Han säger att han är "beredd att förorda kraftfulla insatser för att garantera de norrbottniska basindustriernas fortlevnad". Som jag nyss konstaterat överväger man stöd till LKAB för vissa projekt. Vidare säger industriministern att en betydande del av det kapital som skall tillföras det planerade handelsstålbolaget kommer att tillfalla NJA. Även ASSI lär som sagt ha stora investeringsplaner på gång.

Nu är det så, Nils Åsling, att vi norrbottningar är ganska skeptiska mot regeringslöften. Det är en skepsis som bl. a. grundar sig på den snabba avsågningen av Stålverk 80. Vi betraktar det fortfarande som ett svek mot sysselsättningen i Norrbotten. Vi har också tidigare fått rundhänta löften, både av den förra regeringen och av den nuvarande – löften som aldrig har infriats, utan begravts i utredningar eller förverkligats på ett sådant sätt att de inte har lett till några påtagliga förändringar. Otryggheten och arbetslösheten i Norrbotten har bestått och består. När nu industriministern kommer med nya löften – lika litet konkreta som någonsin – kan jag inte befria mig från misstanken att det är ett nytt försök att invagga norrbottningarna i en falsk trygghet.

Vad menar Nils Åsling när han säger att han vill "garantera de norrbottniska basindustriernas fortlevnad"? Vad betyder det för sysselsättningen i Norrbotten? Jag kan inte tolka industriministern på annat sätt än att han fortfarande kan acceptera sysselsättningsminskningar. Att regeringens politik är att vidmakthålla nuvarande verksamheter men på en lägre nivå, och att man således fullföljer den politik som inleddes i och med att planerna på Stålverk 80 skrotades. Den uppfattningen förstärks om man ser på planerna för det nya handelsstålbolaget, för såvitt jag begriper kommer det att innebära att ytterligare förädlingsverksamhet dras bort från Norrbottens Järnverk.

Det finns, herr talman, många exempel från andra delar av världen på att långvarigt förtryck och utsugning av vissa landsändar har lett till omfattande separatiströrelser. Jag vill inte påstå att något sådant kommer att hända i Norrbotten, även om gerillakrig i Norrlandsskogarna föresvävar en del fantasifulla journalister. Men ett faktum är att det protesteras mot kolonialbehandlingen och utsugningen. Det är på tiden att något av de rikedomar som under många decennier har strömmat ut från Norrbotten och utgjort ryggraden i det svenska näringslivet nu återförs och kommer norrbottningarna till godo. Det är inga orimliga krav

som ställs. Först och främst gäller det rätten till arbete för nu levande och kommande generationer. Hur skall regeringen tillgodose den rätten?

Talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Låt mig först för de båda interpellanterna klara ut vilka investeringsplaner som finns.

Det började omedelbart i och med den nya regeringens tillträde en mycket genomgripande ekonomisk rekonstruktion av NJA till en kostnad av 1,8 miljarder. Vi har fortsatt med att anvisa speciella resurser för Norrbottensdelegationen. Vidare har vi gjort speciella lokaliseringpolitiska insatser. Det är ändå en rad projekt som under året har aktualiserats. Det kommer nu att investeras mycket statliga pengar i det nya handelsstålbolaget. Tyngdpunkten, skulle jag vilja påstå, i detta handelsstålbolag ligger i Norrbotten. Vi bereder i regeringskansliet de investeringsplaner som ASSI och LKAB nyligen har presenterat för oss. Jag räknar med att vi inom någon månad kan ta ställning till dessa projekt.

Man måste ju ändå när man för en diskussion ta hänsyn till fakta i målet – annars är all diskussion meningslös. Det har aldrig någon gång tidigare satsats så mycket som nu regionalpolitiskt på att försöka lösa de problem som finns i Norrbotten. Vi är medvetna om hur allvarliga de är. Framför allt ungdomsarbetslösheten oroar mig. Men man skall ha klart för sig att om vi fullföljt Stålverk 80, så hade resurser över huvud taget inte funnits för att fullfölja arbetet med att differentiera näringslivet i Norrbotten.

Den planlöshet i det förgångna, som Eivor Marklund talade om, berodde just på en bristande realism när det gällde näringspolitiken i Norrbotten. Stålverk 80 knöt upp resurserna på ett sätt som gjorde det omöjligt att gå vidare med differentieringen av näringslivet i Norrbotten, vilket måste vara det primära.

Vad som pågår är ett segt och målmedvetet arbete för att bygga upp det norrbottniska näringslivet och trygga sysselsättningen i Norrbotten. Det är segt därför att vi har en konjunktur som är mycket besvärlig. Lagren, både av malm och av stålämnen, växer. Hur man i det sammanhanget förutsättningslöst kan tala om att det bara gäller att gå vidare med basnäringarna förstår jag inte. Det vittnar om att man inte har någon kontakt med de ekonomiska realiteterna.

Alf Lövenborg säger att Norrbottensdelegationen mal på tomgång. Det är fel. Där finns alla partier representerade, alla partier har sitt ansvar i Norrbottensdelegationen. Jag upplever deras arbete som mycket konstruktivt; det har inneburit att man i Norrbotten för första gången tagit ett samlat grepp över sektorsgränserna. Alla inblandade parter har därmed en chans att göra något för att vidareutveckla insatserna i Norrbotten.

Nr 20

Måndagen den
7 november 1977

*Om en industrialiseringsplan för
Norrbotten, m. m.*

Måndagen den
7 november 1977

Om en industrialiseringsplan för Norrbotten, m. m.

ALF LÖVENBORG (-):

Herr talman! Statsrådet Åsling sade i sitt andra inlägg att vi skulle klara ut det här med investeringsplanerna och började sin redovisning med NJA. Jag tycker verkligen att det var en olycklig början. Genom att man likviderade Stålverk 80 tog man från Norrbotten långt mer än man gav.

Tyvärr måste jag också säga att jag inte fick det exakta besked jag efterlyste, nämligen om den halva miljarden till ASSI, som landshövdingen enligt ett radioinslag litade på. Då måste man fortfarande fråga sig: Vad sade Åsling till landshövding Lassinantti? För man länets hövding bakom ljuset eller kan inte Åsling ge samma klara besked inför riksdagen som mellan skål och vägg? Jag tycker det verkar något mystiskt.

Av herr Åslings tal om vår bristande förståelse för de ekonomiska realiteterna inscr jag att han tycker att jag är otacksam som inte med större entusiasm registrerar regeringens åtgärder. Jag förmodar att jag är en ganska genomsnittlig norrbottning, och tacksamhet är kanske inte vårt mest framträdande drag, förmodligen därför att vi sällan haft någonting att vara tacksamma över, i varje fall inte när det gäller statsmakternas hantering av den landsändan.

Jag är också på det klara med att det råder en kapitalistisk kris och att Sverige är indraget i den. Men den krisen drabbar ju Norrbotten orimligt hårt, eftersom vår sysselsättning baserats på råvaror och halvfabrikat. De är alltid mest konjunktur känsliga, och det är det man måste komma ur.

Vi kritiserar er därför att ni spolade Stålverk 80, ett projekt som var ett steg på vägen för att bredda näringslivet och sysselsättningen i Norrbotten. Ni gjorde det med hänvisning till den nuvarande krisen och bristen på resurser. Men man måste fråga sig om regeringen är helt i avsaknad av framtidstro. Kommer det inte att behövas stål också i framtiden? Skall de kapitalistiska konjunktursvängningarna bestämma den industriella utvecklingen? Då finns det verkligen anledning att se mörkt på framtiden. Då kommer det under lång tid framöver att höjas ett varnande pekfinger mot varje vision som vi norrbottningar har om att det skulle vara möjligt för oss att själva förädla råvaran.

Det talas ofta om att konjunkturerna är dåliga och att man därför inte kan bygga Stålverk 80. Men kunde man inte vända på resonemanget, Nils Åsling, och säga att vi bygger stålverket nu så att det står klart till den väntade konjunkturuppgången? Stål kommer alltid att behövas, det är min fasta övertygelse. Det är grundvalen för all industriell utveckling. Och nog vore det en sällsam ironi om man tänkte sig att stål kan frambringas överallt i världen bara inte i Norrbotten där vi har gott om järnmalm.

Nils Åsling betonade än en gång vilka stora belopp som satsats i Norrbotten under senare tid. Fattas bara annat efter allt som har tagits från den landsändan under decennier! Det som nu krävs är miljardsatsningar, det är en plan som garanterar de befintliga statsindustriernas expansion

och uppbyggnaden av nya industrier runt om i Norrbotten. Jag vet inte om det handlar om 5 eller 10 miljarder kronor eller måhända mera, men det är satsningar av den storleksordningen som måste göras, som vi har rätt att få, som vi i Norrbotten inte är skyldiga att känna tacksamhet över – det är bara en ringa återbäring för allt vad vi har lämnat ifrån oss av malm, skog, vattenkraft och inte minst människor. Och dessutom: det är verkligen inte en fråga om resurser, det är en fråga om hur resurserna disponeras. Anser man sig ha råd att lägga ned 72 miljarder kronor under en femårsperiod på militära ändamål men inte sjundedelen av samma summa på att bygga Stålverk 80 i Luleå tycker jag att den typen av prioritering är synnerligen tvivelaktig.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Statsrådet Nils Åsling talar om ett segt och målmedvetet arbete för Norrbotten. I Norrbotten har vi i årtionden upplevt ett segt och målmedvetet motstånd från storfinansen och från de politiska företrädare för denna som nu är rikt representerade i regeringen. Så bemöttes också Stålverk 80. Det är ett faktum.

Vi har från mitt partis sida ställt förslag om ett statligt utvecklingsprogram, och vi menar att LKAB, NJA, domänverket, ASSI, kraftverken, malmbanan, mineralrikedomarna – allt detta är förutsättningar och betingelser för förnyelse och utveckling i vårt län. Det vittnar, menar jag, om raka motsatsen till vad Nils Åsling sade, att vi skulle stå främmande för realiteter. Vi tar tvärtom hänsyn till realiteterna. När det gäller NJA:s framtid är det angeläget att det äntligen ges klara besked efter alla turer som har tagits. Jag är överens med Nils Åsling om att detta inte är något som har kommit under det senaste året; vi har också under den socialdemokratiska regeringen upplevt dessa ständiga turer kring vad som skall hända med NJA.

Det framgår inte av Nils Åslings redovisning över investeringarna vilka regeringens planer egentligen är beträffande NJA:s framtid och den statliga företagsamheten över huvud taget i Norrbotten. För min del finns därför oron kvar. En ganska lång politisk verksamhet, därav snart tio år i riksdagen, har givit mig vissa erfarenheter av hur människor funderar över sin situation. Många har väl också i likhet med mig märkt att vissa situationer i ett samhälle eller för människor privat ökar viljan att diskutera och påtala politikernas ansvar. Självt upplevde jag t. ex. gruvstrejkveckorna som en sådan situation. Det jag upplever nu har många likheter med den tiden. Under strejken handlade det ju inte bara om ekonomiska krav utan också om hur LKAB borde fungera för att bli en bra arbetsplats och i vid mening en stöttepelare för samhället. Det är sådant som människor pratar med mig om nu också ute på staden, på postkontoret eller i livsmedelsbutiken. Unga människor som nyligen byggt sig ett eget hem är bekymrade över hur de skall klara det, om arbetet tar slut. Småföretagare frågar vem som skall våga satsa på någonting nytt nu, osv.

Men jag vill tala om för herr Åsling – fortfarande med anknytning

till det han sade i radioprogrammet – att det inte handlar om någon hopplöshetens attityd, utan man frågar sig varför det är på det här viset. Det kunde ju vara så helt annorlunda. Tänk bara om det satsades på forskning kring sådana idéer som kunde utnyttjas i näringslivet i Norrbotten, säger man. Det är ju ändå i norr som framtiden har en chans, säger man också. Så visst finns det optimism.

Men det finns också ett beslutsamt: nu är det nog! Nu måste det vara färdigutrett, nu måste det på allvar satsas på Norrbotten!

Jag vill – till glädje eller inte – för statsrådet tala om att jag under de närmaste dagarna kommer med ytterligare en interpellation i vissa konkreta frågor som rör Norrbottens näringspolitik.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om sysselsättningen vid Hvilans Mekaniska Verkstads AB, m. m.

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Börje Nilsson* (s) den 4 oktober anmälda interpellation, 1977/78:14, och anförde:

Herr talman! Börje Nilsson har frågat mig om jag planerar åtgärder i syfte att i framtiden förhindra åsidosättandet av medbestämmandelagen i företag med statligt ägande och vilka åtgärder jag avser att vidtaga för att garantera sysselsättningen för samtliga anställda vid Hvilans Mekaniska Verkstad i Kristianstad.

Frågan är föranledd av att en preliminär överenskommelse träffats mellan Karlskronavarvet och ASEA om att det senare företaget från den 1 januari 1978 förvärvar Hvilans.

Det är en självklarhet att de statliga företagen – liksom de privata – skall följa lagen om medbestämmande i arbetslivet. Jag har uppfattningen att de statliga företagen i allmänhet också gör det. I lagen finns vidare inbyggt ett system med skadestånd och andra påföljder som ger de anställdas organisationer möjligheter att ingripa om trots allt lagen skulle åsidosättas i något fall. Jag finner därför ingen anledning att vidtaga särskilda åtgärder av det slag Börje Nilsson ifrågasätter.

Enligt vad jag inhämtat anser de anställda vid Hvilans att brott mot medbestämmandelagens bestämmelser om information och primär förhandlingskyldighet föreligger i det aktuella fallet. Denna uppfattning delas inte av ledningen för Karlskronavarvet. Det är inte min uppgift att uttala mig om tvister av detta slag.

Karlskronavarvets styrelse anser att en försäljning av Hvilans till ASEA ger möjlighet att på sikt bibehålla och utveckla företaget. Efter det att Karlskronavarvet förvärvade Hvilans har konjunkturprognoserna försämrats så kraftigt att man kan anta att Hvilans möjligheter att överleva som isolerat företag i sin speciella bransch är små. Anknytningen till Karlskronavarvet är ur den synvinkeln inte till fyllest. Genom ASEA:s

förvärv av företaget kommer detta in i en företagsstruktur där Hvilans kompetens kan tillvaratas och utvecklas. Ett villkor för förvärvet är emellertid att Hvilans personal vid överlåtelsetidpunkten har minskats till 200 personer, vilket medfört att varsel för uppsägning har lämnats för ca 190 kollektivanställda samt ca 110 tjänstemän och arbetsledare, totalt ca 300 personer.

Olika åtgärder har vidtagits för att så långt möjligt söka begränsa det antal personer som måste friställas. Överenskommelse har nåtts med ASEA om att Hvilans personalram vidgas från 200 till 215 personer. Överenskommelse har också nåtts med de kollektivanställdas personalorganisation om att Karlskronavarvet åtar sig kostnaden för förtidspensionering av 11 anställda som är över 60 år och som eljest inte skulle ha avskedats från företaget. Härigenom bereds ytterligare 26 av de personer som hotas av uppsägning fortsatt anställning i Hvilans.

Genom de nämnda åtgärderna har de verkställda uppsägningarna av kollektivanställd personal kunnat begränsas till 161 personer, vartill kommer 11 personer som erhåller förtidspensionering på Karlskronavarvets bekostnad.

Målsättningen är att med tjänstemännens organisationer nå liknande överenskommelse om förtidspensionering av äldre tjänstemän. Detta skulle innebära att ytterligare några personer som hotas av uppsägning skulle kunna beredas fortsatt anställning på Hvilans.

Regeringen ser naturligtvis allvarligt på de uppsägningar som har gjorts beträffande kollektivanställd personal och som kommer att få göras i fråga om tjänstemän och arbetsledare. Mot bakgrunden av den mycket dåliga konjunkturutvecklingen och svårigheten att finna avsättning för Hvilans produkter till rimliga priser har någon garanti inte kunnat utfärdas för sysselsättningen för samtliga anställda vid företaget. Genom de nämnda åtgärderna har dock de negativa konsekvenserna för Hvilans personal kunnat minskas i viss mån.

BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min interpellation om sysselsättningen vid Hvilans i Kristianstad.

Försäljningen av det statsägda Hvilans Mekaniska Verkstads AB i Kristianstad och friställningen av halva personalstyrkan är en märklig affär som innehåller många egendomligheter. I början av augusti månad i år meddelades de anställda att företaget sålts till ASEA och att mellan 300 och 350 anställda därmed skulle avskedas vid årsskiftet.

Meddelandet kom som en fullkomlig överraskning för många. De fackliga organisationerna, kommunen och länsmyndigheterna informerades först när affären var helt avslutad. Försäljningen skedde alltså under stort hemlighetsmakeri. Företagets skyldighet att enligt medbestämmandelagen informera de anställdas organisationer har åsidosatts på det mest upprörande sätt. Det är en anmärkningsvärd nonchalans som det statliga företaget visat mot de anställda. "Jag känner inte till något fall

Måndagen den
7 november 1977

*Om sysselsättningen
vid Hvilans
Mekaniska
Verkstads AB,
m. m.*

där ett företag så uppenbart har brutit mot medbestämmandelagen", säger en representant för Metall. Statens agerande i denna affär är ett svek mot alla som kämpat för medbestämmandelagen och arbetarnas rätt till insyn och inflytande i företagen. Staten har såsom ägare av Hvilans totalt brutit i sitt ansvar gentemot de fackliga organisationerna och samtliga anställda. Det är ett sådant handlande industriminister Åsling företräder.

Mina två frågor i interpellationen till industriministern var: Planerar statsrådet åtgärder i syfte att i framtiden förhindra åtsidosättandet av medbestämmandelagen i företag med statligt ägande? Vilka åtgärder avser industriministern att vidta för att garantera sysselsättningen för samtliga anställda vid Hvilans Mekaniska Verkstads AB i Kristianstad?

Industriministerns svar på min första fråga är att han inte vill uttala sig om tvister av detta slag. Det tycker jag är ett märkligt svar. Inser inte industriministern att styrelsen för Hvilans åsidosatt informationsplikten enligt medbestämmandelagen och att detta misstag inte får upprepas i framtiden? Det är svagt att statsrådet inte klart och bestämt säger ifrån att det som hänt vid Hvilans inte får ske igen. De statliga företagen måste absolut respektera medbestämmandelagen. Förstår inte statsrådet att detta kan få allvarliga konsekvenser för näringslivet i övrigt? Det är ju väldigt lätt att resonera på detta sätt: Kan staten förbigå lagen kan vi också göra det.

Jag och samtliga anställda vid Hvilans trodde att industriministern skulle gripa in i den här beklagliga affären och reda upp den, men det sker tydligen inte. Industriministern ställer sig helt kallsinnig i denna affär. Men som ytterst ansvarig för de statliga företagen måste industriministern stå till svars för det som händer på Hvilans. Såvitt jag vet sitter departementet med i styrelsen för Karlskronavarvet, som äger Hvilans. Därmed måste industriministern hela tiden ha blivit informerad om de olika turerna vid företaget.

Industriministern kommenterar inte fastighetsaffären med Kristianstads kommun, som jag tagit upp i interpellationen. Gången är denna: Så sent som i våras gick kommunen in och stödköpte en äldre industrifastighet tillhörande Hvilans för 5 milj. kr. Ett av villkoren för köpet var att företaget skulle trygga en godtagbar sysselsättningsnivå, vilket också skrevs in i ett avtal mellan Hvilans Mekaniska Verkstad och kommunen. Jämsides med att avtalet upprättades pågick – bakom ryggen på kommunen – förhandlingar med ASEA om försäljning av Hvilans och friställning av över 300 anställda. Detta är enligt mitt förmenande snudd på bedrägligt förfarande. Tycker verkligen industriministern att ett statligt företag bör inlåta sig i affärer av detta slag? För egen del vill jag på det bestämdaste ta avstånd från sådant.

När försäljningen av Hvilans offentliggjordes i början av augusti gick man ut med beskedet att 300 anställda skulle avskedas. Tack vare ett kraftfullt agerande från de fackliga organisationerna har antalet avskedade begränsats något. Men faktum kvarstår att flera hundra anställda mister sina jobb vid årsskiftet då företaget övergår till ASEA, och det är ytterst

Måndagen den
7 november 1977

*Om sysselsättning-
en vid Hvilans
Mekaniska
Verkstads AB,
m. m.*

beklagligt att det sker.

Ageranden av det här slaget bör definitivt inte ske i företag som ägs av staten eller ASEA. Företagserheter av detta format bör ha möjligheter att finna annan sysselsättning för samtliga sina anställda. I början av året var det aktuellt med liknande friställningar vid L M Ericsson i Olofström, men efter det att facket hade protesterat och agerat fick företaget ta sitt ansvar. Så bör också ske när det gäller Hvilans, men i det fallet är det industriministern själv som bör ta ansvaret.

Statsrådets motivering för krisen vid Hvilans är "den mycket dåliga konjunkturutvecklingen och svårigheten att finna avsättning för Hvilans produkter till rimliga priser", som det står i interpellationssvaret. Den motiveringen kan jag inte acceptera. Skall något företag i det här landet kunna garantera sysselsättningen, så bör det vara ett storföretag som ägs av staten och ASEA, och jag anser att de här inblandande företagen bör ta sitt ansvar för samtliga anställda.

För några månader sedan uppvaktades industriministern av representanter för de fackliga organisationerna, kommunen och länsmyndigheterna, varvid man krävde omedelbara åtgärder för att klara sysselsättningen vid Hvilans. Något resultat av den uppvaktningen har inte kommit fram, men det borgerliga kommunalrådet i Kristianstad, f. ö. partivän med herr Åsling, har i pressen givit ett intryck av att industriministern skulle ingripa för att klara jobben för samtliga anställda vid företaget. Vid flera tillfällen har han återopat sina goda kontakter med industriministern och försäkrat att något positivt skulle hända. I dag vet vi att det är en bluff. Statsrådet är fullkomligt likgiltig för händelserna vid Hvilans. Min fråga besvaras med att det som händer, det måste ske. Det är ett typiskt svar från ett borgerligt statsråd. Konsekvensen blir att över 250 anställda kastas ut på en oviss arbetsmarknad. Detta sker på grund av att industriministern inte vill ta ansvaret för det statsägda Hvilans Mekaniska Verkstad.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Dess bättre är det sällsynt att vi här i kammaren får lyssna till en sådan sällsam blandning av orealistiska föreställningar och världsfrånvärd bedömning av vad som är möjligt. När herr Nilsson säger att han inte kan acceptera konjunkturutvecklingen som ett motiv för en neddragning av sysselsättningen i ett statligt företag, så försöker han lyfta sig själv i håret.

Skall andra principer gälla för statliga företag än de som gäller för privata? Skall inte en avsättningssituation som den vi nu befinner oss i sätta sin prägel på dispositionerna inom statliga företag liksom de gör inom de privata? I så fall hamnar vi ju i det fullständigt orimliga. Jag utgår ifrån att den princip som härvidlag gällde för den tidigare regeringen också måste gälla för den nuvarande, nämligen att de statliga företagen måste ta hänsyn till de ekonomiska realiteterna. Om så inte sker hamnar vi i ett fullständigt orimligt läge.

Måndagen den
7 november 1977

*Om sysselsättningen
vid Hvilans
Mekaniska
Verkstads AB,
m. m.*

När det sedan gäller de frågor som herr Nilsson har ställt, så grundar de sig på en missuppfattning beträffande vad man rent konstitutionellt kan fråga ett statsråd om. Jag är naturligtvis angelägen om och förutsätter att såväl statliga som privata företag följer gällande lagstiftning. Men jag har ingen kompetens eller möjlighet att gå in och värdera det rättsliga utfallet av de lagar man har stiftat här i kammaren.

Vad gäller sysselsättning för de anställda kan jag som ansvarigt statsråd inte ge mig in och ifrågasätta avtal som träffas – må vara om det är statsägda företag – för vi har inget ministerstyre här i landet. Kompetensen att träffa avtal har staten delegerat till det ansvariga företagens styrelse. Vad vi kan göra är att på den bolagsstämma där vi väljer styrelse se till att vi får den styrelse vi vill ha. Men att, som herr Nilsson lever i en underlig föreställning om att det är möjligt, ett ansvarigt statsråd skall gå in och ge detaljföreskrifter beträffande hur de statliga företagen skall sköta sina affärsmässiga åtaganden är fullständigt orimligt och främmande för den svenska konstitutionen.

BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Det är märkligt att industriministern betecknar min interpellation och mitt inlägg som "världsfrånvänt" när jag vill ta upp frågor som skall leda till att trygga sysselsättningen för de anställda vid Hvilans Mekaniska Verkstad. Staten och ASEA är ju stora företagsenheter, och är det några företag i det här landet som bör kunna garantera sysselsättning så är det staten och ASEA. Det är beklämmande att industriministern går in i frågan med en sådan passivitet.

Industriministern säger också att det finns gällande lagstiftning. Men industriministern är ju ytterst ansvarig för de statliga företagen – det kan man aldrig komma förbi. Det sitter också personer från departementet i styrelsen för Karlskronavarvet, som äger Hvilans, så industriministern måste hela tiden vara medveten om händelserna vid Hvilan.

Det är egendomligt att industriministern inte ser allvarigare på åsidosättandet av informationsplikten enligt medbestämmandelagen. Man har totalt nonchalerat medbestämmandelagen och har hållit kommunen och länsmyndigheterna helt utanför. Jag tycker att det är allvarligt att inte industriministern ser allvarigare på detta. Industriministern borde tala om att det krävs en skärpning i de statliga företagen, man måste beakta och respektera medbestämmandelagen.

Det finns fortfarande goda möjligheter att rekonstruera företaget, och jag tycker att herr Åsling skulle ha engagerat sig mer i frågan och kanske också besökt Hvilans i Kristianstad. Jag tror att de anställda skulle vara mycket intresserade av att få träffa den som är ytterst ansvarig för händelserna där – det är definitivt industriministern, det går inte att flytta över ansvaret på någon annan. Jag anser att Hvilans har en god framtid under en skicklig ledning. De produkter som tillverkas, nämligen lyftdon, bör ha en god efterfrågan i fortsättningen.

Jag vill ställa ytterligare en fråga till industriministern. Det står i svaret

att överenskommelsen mellan Karlskronavarvet och ASEA är preliminär. Kan jag då få besked när det slutliga avtalet skall tecknas? Det borde industriministern känna till.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Om klassificeringsanstalts ansvar för fartygs sjövärdighet

Kommunikationsministern BO TURESSON erhöll ordet för att besvara Margot Håkansson (fp) den 11 oktober anmälda interpellation, 1977/78:30, och anförde:

Herr talman! Margot Håkansson har frågat mig dels om det – mot bakgrund av att klassificeringsanstaltens certifikat äger samma giltighet som certifikat utfärdade av svensk myndighet – är rimligt att anstalterna har friskrivningsklausuler som medför att man ej tar ansvar för anställdas misstag och otillfredsställande besiktning, dels hur klassificeringsanstaltens arbetssätt svarar mot sjöfartsverkets ansvar för säkerheten till sjöss och för de ombordanställdas säkerhet och rätt till en trygg arbetsplats samt dels vem som skall bära det ekonomiska ansvaret när stora ekonomiska förluster uppkommer genom klassificeringsanstaltens misstag och felbedömning.

Inledningsvis vill jag göra några klarlägganden. Klassificeringsanstaltens besiktning, den s. k. klassningen, sker för att ge information till försäkringsgivare och befraktare om bl. a. fartygs sjövärdighet. Klassning sker på initiativ av redaren. Klassningen är inte obligatorisk, men i praktiken måste redaren ha fartyget klassat för att kunna driva sitt fartyg kommersiellt.

Samtliga passagerarfartyg samt övriga fartyg om minst 100 bruttoregister-ton måste genomgå sjöfartsverkets besiktning för att få nyttjas till sjöfart. För att undvika kostsamt och onödigt dubbelarbete har sjöfartsverket genom sjösäkerhetskungörelsen getts möjlighet att godta undersökning som genomförts av vissa klassificeringsanstalter. Denna besiktning – som främst avser fartygsskrov och maskin – kompletteras med sjöfartsverkets egen besiktning i andra delar, innan verket utfärdar certifikat.

Förhållandet mellan redaren och klassificeringsanstalten är privaträttsligt. Huruvida ett förbehåll om ansvarsfrihet genom vilket anstalten friskriver sig från ansvar för anställdas fel är giltigt är en domstolsfråga. Hur en domstol skulle bedöma denna fråga vare sig kan eller bör jag uttala mig om. Beträffande klassificeringsanstalter förekommer det ytterst sällan att ett sådant förbehåll behöver åberopas, eftersom klassificeringsanstaltens arbete sällan ger anledning till anmärkning.

I 9 § sjölagen stadgas att fartyg som hålls i drift skall vara sjövärdigt. Ansvaret för att sjövärdigheten upprätthålls, och därmed säkerheten för de anställda, åvilar redaren. Sjöfartsverkets uppgift är att kontrollera att

Nr 20

Måndagen den
7 november 1977

*Om klassificerings-
anstalts ansvar för
fartygs sjövärdighet*

Måndagen den
7 november 1977

*Om klassificerings-
anstalts ansvar för
fartygs sjövärdighet*

redarna uppfyller sjösäkerhetslagstiftningens krav. Verket svarar för att dess besiktningssverksamhet sköts tillfredsställande. När det gäller fel eller försummelse under besiktningen och ansvaret för bristfällig undersökning utförd av klassificeringsanstalt får jag hänvisa till att det även här ytterst rör sig om domstolsfrågor, som jag inte kan gå in på.

Frågan om vem som skall bära det ekonomiska ansvaret vid förluster som uppkommit genom klassificeringsanstalts misstag är alltså sammanfattningsvis av skadeståndsrättslig karaktär och kan endast bedömas av domstol.

Det praktiska samarbetet har fungerat bra mellan sjöfartsverket och klassificeringsanstalterna. Jag vill dock avslutningsvis säga att förhållandet mellan dem, som ju -- som har framgått av vad jag tidigare har sagt -- handlar om en tillsynsverksamhet som primärt tar sikte på sjösäkerheten och därmed bl. a. på de ombordvarandes säkerhet, formellt kan behöva regleras närmare. Enligt vad jag har erfarit kommer sjöfartsverket därför att i samråd med klassificeringsanstalterna se över formerna för samarbetet.

MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Turesson för svaret samtidigt som jag vill tala om att det gör varken mig eller övriga berörda parter klokare eller gladare.

Låt oss först slå fast att klassificeringssällskapen av regeringen har godkänts som tillsynsmyndighet och att certifikat som utfärdats efter besiktning har samma giltighet som om det utfärdats av svensk myndighet.

Enligt tillämpningsföreskrifterna beträffande lagen om säkerheten på fartyg är sju klassificeringssällskap godkända i Sverige. Alla sju är utländska, och samtliga har fritagningsklausuler som fritar sällskapen från allt ansvar för skador och förluster, som orsakas av deras organ, personal, funktionärer m. fl.

Klassificeringssällskapen utfärdar föreskrifter för fartygsmaterial, materialdimensioner, utrustning, godkänner fartygsritningar och kontrollerar byggandet av fartyg. De genomför periodiska besiktningar och övervakar reparationer. Besiktningarna avser speciellt skrov och maskin.

Sällskapen har alltså oerhört viktiga åtaganden med avseende på de ombordanställdas säkerhet och med avseende på deras rättighet till en så trygg arbetsplats som det är möjligt att få till sjöss.

När jag ställer frågan om det är rimligt att få ha en fritagningsklausul, hänvisar statsrådet till ett privaträttsligt förhållande, som råder mellan redare och sällskap och till att ansvaret för anställdas misstag är en domstolsfråga.

Jag anser att det är en ansvarsfråga för svensk myndighet och att det från statsrådets sida är alltför lättvindigt att avfärda frågan på detta sätt. Betyder människors liv och säkerhet så litet att frågan kan avgöras av redare och domstol? Anser statsrådet att t. ex. sjöfartsverket skall få ha

Måndagen den
7 november 1977

*Om klassificerings-
anstalts ansvar för
fartygs sjövärdighet*

liknande fritagningsklausuler vid sina besiktningar?

Statsrådet säger också i sitt svar att ansvaret för sjövärdigheten och därmed för säkerheten för de ombordanställda åvilar redaren. Det må så vara, men för att kunna ta detta ansvar krävs att både klassificeringssällskapen och sjöfartsverket utför besiktningar och utfärdar certifikat. Om dessa sällskap gör misstag som är ödesdigra och som sätter människors liv i fara, hänvisar statsrådet till att detta är en domstolsfråga, som han här inte vill gå in på. Men det är precis detta jag vill ha svar på.

Herr talman! Jag vill nu i korthet redogöra för hur enskilda människor drabbas av dessa, enligt min mening, märkliga luckor i lagen.

År 1973 inköpte en familj i Karlskrona ett lastfartyg, M/S Hilas, på 7 000 ton. Familjen fick ett lån på 465 000 kr. och reparerade fartyget. Detta tog ca två år. För klassningen av fartyget svarade klassificeringssällskapet Germanischer Lloyd i Hamburg. Den 30 maj 1975 utfärdade sjöfartsverket fartcertifikat för M/S Hilas av Karlskrona. Då hade Germanischer Lloyds inspektör i Karlskrona klassat fartyget i högsta standard, dvs. + 100 A 4 KE.

I klartext betyder det att fartyget till 100 % uppfyllde de sjövärdighetsvillkor som finns inskrivna i Germanischer Lloyds grundbestämmelser och att hon höll klass för s. k. stor kusttrafik och hade förstärkning för gång i is. Sjöfartsverket kontrollerade livbåtar, brandskydd och andra föreskrivna säkerhetsanordningar.

Den 20 januari 1976 sprang fartyget läck vid gång i bruten isränna på väg från Stockholm till Norrköping. Med hjälp av länsanordningarna kunde fartyget återvända till Stockholm och ingen människa kom till skada. Vid besiktning visade sig skrovet ha en tjocklek på vissa plåtar av 1,5 mm där det minimala måttet skulle vara 8 mm.

Sjöfartsverket utfärdade seglingsförbud, det västtyska klassificeringssällskapet Germanischer Lloyd frånsade sig allt ansvar för tidigare standardbetyg och försäkringsbolaget sade upp försäkringen eftersom klassningen varit felaktig. Detta är en kortfattad redovisning, herr talman, av hur en fritagningsklausul verkar.

Ett litet familjerederi är ruinerat och de drabbade får gå ifrån allt vad de äger. De tvingas att lämna sin lilla verkstad, sitt hus och allt vad de under sin livstid försökt bygga upp. De har följt alla föreskrifter och handlat helt efter lagens paragrafer och har ändå råkat så här illa ut på grund av obegripliga och orimliga fritagningsklausuler.

Enligt en artikel i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning den 21 oktober 1977 påtalar Sjöfolksförbundet, Fartygsbefälsföreningen och Maskinbefälsförbundet det orimliga i att ett klassificeringssällskap skall få undandra sig sitt ansvar när det bevisligen har begåtts grova misstag vid besiktningen.

För samtliga förbundsmedlemmar är detta en oerhört viktig fråga, som gäller de ombordanställdas säkerhet, och de är säkert lika missnöjda med statsrådets svar som jag är.

Måndagen den
7 november 1977

*Om klassificerings-
anstalts ansvar för
fartygs sjövärdighet*

Enligt Nautisk Tidskrift nr 8 år 1977 har på senaste ITF-kongressen i Dublin klassificeringsanstaltens ansvar diskuterats. Man konstaterade då att många sjöolyckor som inte berott på kollision eller grundkänning och som krävt många människoliv har haft sin orsak i skador på skrovet. Många av fartygen med dessa skador på skrovet hade giltiga, av klassificeringssällskap utfärdade certifikat. Det är kanske inte så välbetänkt av statsrådet att hänföra hela denna säkerhetsfråga till kategorin privaträttsliga mellanhavanden mellan redare och klassificeringssällskap.

Hur många presumtiva flytande likkistor seglar egentligen omkring på haven? Jag har tidigare tagit upp alla de livsviktiga åtaganden som klassificeringssällskapen har och vad de betyder ur säkerhets- och trygghetssynpunkt för de ombordanställda. Att dessa sällskap samtidigt får åberopa en fritagningsklausul är upprörande.

Jag frågar alltså en gång till: Anser statsrådet att detta är rimligt och riktigt och att det stämmer med svensk rättsuppfattning?

Vill statsrådet också närmare förklara de sista meningarna i svaret, dvs. vad statsrådet avser med att de ombordanställdas säkerhet formellt kan behöva regleras och vad som kommer att behandlas vid de överläggningar som sjöfartsverket och klassificeringsanstalterna skall ta upp?

Till sist anser jag att sjöfartsverket och svenska staten bör ta det ekonomiska ansvaret och reglera ersättningen till det lilla hårt drabbade familjerederiet i Karlskrona.

Sjöfartsverket och statsrådet Turesson har andra möjligheter att tala klarspråk med Germanischer Lloyd än ett par människor som oförskyllt har kommit i kläm genom orimliga paragrafer. Jag önskar en kommentar också till denna fråga.

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! För att börja med det sista vill jag erinra om vad Margot Håkansson sade allra först, nämligen att hon varken blev klokare eller gladare av mitt svar. Det behövs inte så värst mycket kloket för att förstå att den näst sista meningen i svaret innebär att förhållandet mellan sjöfartsverket och klassificeringsanstalterna, vilket hittills fungerat bra, formellt kan behöva regleras närmare. Den inskjutna satsen om att det "handlar om en tillsynsverksamhet som primärt tar sikte på sjösäkerheten och därmed bl. a. på de ombordvarandes säkerhet" kan ju inte med några som helst rimliga tillämpningar av svensk grammatik hänföras till vad som kan behöva regleras närmare.

Avsikten med att använda klassificeringssällskapen för besiktningar är att utnyttja den sakkunskap som de har för att man därmed skall slippa bygga upp en ganska vidlyftig organisation i sjöfartsverkets regi. Det är en ordning som har varit rådande länge. I nu gällande författning, sjösäkerhetskungörelsen av år 1965, är den införd i 1 kap. 7 §, och där namnges de klassificeringsanstalter vilkas undersökningar sjöfartsverket godtar som en del av sin egen besiktningssverksamhet.

Dessa anstalter har, som jag nyss antydde, stora resurser, de har gott anseende och de anses vara mycket pålitliga. Erfarenheterna visar också att det är ytterst ovanligt att misstag begås av sällskapen. Därför har vi rätt att hävda att dessa sällskap uppfyller sjösäkerhetslagstiftningens mycket högt ställda krav – och de kraven skall vara högt ställda.

Men, Margot Håkansson – och nu vill jag svara på frågan mera i klartext – i den mån det visar sig att någon av de angivna klassificeringsanstalterna uppenbarligen inte längre uppfyller dessa krav skall man enligt min mening överväga att inte vidare låta sjöfartsverket använda vederbörande anstalt vid sina besiktningar. Det är på den punkten som vi nu via sjöfartsverket skall göra en undersökning och utredning.

MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Turesson för de kompletterande upplysningar som jag har fått. Jag saknar dock ett svar på den viktiga ekonomiska frågan, och jag ser fram mot ett sådant i nästa inlägg.

Jag vet mycket väl att klassificeringssällskapen för det mesta har fungerat bra, men det framfördes stark kritik mot deras sätt att arbeta på UTF-kongressen i Dublin som jag refererade till. Där antogs också en resolution om att man verkligen skulle se över hur klassificeringsanstalterna arbetar.

Sällskapens intyg bedöms som om de vore certifikat från svensk myndighet. Eftersom sjöfartsverket inte har tillräckliga resurser och, som statsrådet Turesson säger i svaret, vill undvika kostsamt och onödigt dubbelarbete, använder man klassificeringsanstalternas tjänster. Men då har man också ett medansvar när det händer sådana saker som nu har hänt, även om det, som väl är, inte är vanligt förekommande.

Jag vill gärna också ha ett klart besked, statsrådet Turesson, om det i fortsättningen skall få förekomma fritagningsklausuler. Det är nämligen inte enbart Germanischer Lloyd som behöver ses över; jag har tagit uppgift på vilka klassificeringssällskap vi anlitar i Sverige, och det är sju stycken. De fyra största är väl de mest använda, men det finns alltså sju klassificeringsanstalter eller -sällskap. Samtliga klassificeringsanstalters fritagningsklausuler är ungefär likalydande – jag har fritagningsklausulerna här. Om man skall undersöka hur det fungerar och om Germanischer Lloyd inte sköter sina åligganden är det viktigt att man också ser över fritagningsklausulerna för alla de andra klassificeringsanstalterna rent principiellt. Det är väl ändå inte rimligt att de skall få utföra ett arbete utan att behöva ta något som helst ansvar för vad som händer och inte heller någon som helst sorts ansvar för sin personal, som gör detta arbete.

Jag vill alltså ha ett klarläggande av hur statsrådet Turesson ställer sig till samtliga dessa klassificeringssällskaps fritagningsklausuler. Jag vill veta om statsrådet tänker vidta några åtgärder mot Germanischer Lloyd och om han vill undersöka hur det klassificeringssällskapet har uppfört sig i detta speciella fall, och jag önskar vidare ett svar när det gäller det

Måndagen den
7 november 1977

*Om klassificerings-
anstalts ansvar för
fartygs sjövärdighet*

ekonomiska åtagande som jag slutade mitt anförande med att tala om. Jag skall för säkerhets skull läsa upp den passusen en gång till, ifall statsrådet Turesson missade slutet av anförandet:

”Till sist anser jag att sjöfartsverket och svenska staten bör ta det ekonomiska ansvaret och reglera ersättningen till det lilla hårt drabbade familjerederiet i Karlskrona.

Sjöfartsverket och statsrådet Turesson har andra möjligheter att tala klarspråk med Germanischer Lloyd än ett par människor som oförskyllt har kommit i kläm genom orinliga paragrafer. Jag önskar en kommentar också till denna fråga.”

Kommunikationsministern BO TURESSON:

Herr talman! Naturligtvis kan man diskutera om sådana här fritagningsklausuler är berättigade eller inte och huruvida de är moraliska eller inte, men eftersom det gäller avtal mellan en svensk myndighet och utländska företag är det en fråga om på vilka villkor de utländska företagen ställer upp för att göra tjänster åt den svenska myndigheten.

Det är klart att man kan tänka sig att vi från svensk sida skulle säga att vi inte godtar några fritagningsklausuler – det finns ju skäl som talar för det – men då blir följden sannolikt att klassificeringssällskapet inte medverkar, och då får man göra en uppbyggnad i sjöfartsverkets egen regi – en egen organisation. Detta är *en* utvecklingsväg.

Jag menar emellertid att också frågan om fritagningsklausulerna och deras innebörd skall bli föremål för övervägande vid den översyn av avtalen som jag nämnt i mitt svar.

Vad sedan beträffar frågan om vem som skall ta det ekonomiska ansvaret för ett fel eller en försummelse som har förekommit, så kan man rikta skadeståndskrav mot den besiktningsman som har utfört besiktningen och göra gällande att han har brustit i sin tjänsteutövning. Det blir då en domstolsfråga. Man kan också rikta skadeståndskravet mot klassificeringsanstalten. Även då måste det bli en domstolsfråga som inte kan avgöras på annat sätt än genom en dom.

När det gäller den fråga som Margot Håkansson sist ställde kan man naturligtvis rikta skadeståndskraven mot svenska staten och göra gällande att ett svenska statens eget verk, sjöfartsverket, har varit försumligt på något sätt. En sådan ansökan om ersättning skall då ställas till justitiekanslern. Givetvis kan man också dra frågan om ansvar för staten inför domstol för att få en dom.

Den sista utväg som finns att tillgripa, om man trots negativt utslag i en domstol vill försöka få skadeståndskrav tillgodosedda, är naturligtvis att försöka få regeringen att gå till riksdagen och utverka ett anslag för att helt eller delvis täcka de förluster som den förlorande parten kan ha lidit.

MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Turesson. Vad jag nu har fått reda på var betydligt mer upplysande. Jag ser fram emot att man skall se över samtliga fritagningsklausuler. Svenska staten skall inte enligt min mening kunna betjäna sig av klassificeringsanstalter som svär sig fria från allt ansvar. Det är en alltför allvarlig sak för alla ombordanställda. Jag tror att jag har väldigt många människor med mig när jag understryker det.

Om man fortsättningsvis år ut och år in får lov att ha sådana fritagningsklausuler, så fritar de inte enbart företaget, klassificeringssällskapet, de friar också den enskilde inspektören från ansvar. Det är mycket svårt att dra den enskilde inspektören inför domstol. Och hur lätt är det att dra någon inför domstol om man är ruinerad och inte har möjlighet att få rättshjälp? Statsrådet Turesson vet att sådan hjälp kan man inte få om det gäller ett bolag.

Det finns då ett par andra möjligheter. Det är egentligen inte helt främmande att svenska staten skall kunna rycka in när man använt klassificeringsanstalten eller sällskapets tjänster för att kunna utföra denna viktiga besiktning av skrov och maskiner och vederbörande gör ett sådant misstag som det här är fråga om. Enligt fastighetsbildningslagen gäller att om det har gjorts ett uppenbart fel i fastighetsregistret och felet skall rättas till och någon då till följd av detta beslut lider förlust, skall vederbörande ha rätt till ersättning av staten. Det är alltså en möjlighet som öppnar sig enligt fastighetsbildningslagen. Statsrådet Turesson har visat på denna väg, och jag tycker att det är den klokaste vägen att välja i detta fall.

Jag tackar för samtliga upplysningar om att man skall se över hela denna verksamhet.

Överläggningen var härmed slutad.

På förslag av talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsätta kl. 19.30.

§ 15 Anmäldes och bordlades

Propositioner och skrivelse

1977/78:10 om ändring av statens vägverks organisation och om vissa vägplaneringsfrågor

1977/78:13 om nytt system för de statliga sjöfartsavgifterna, m. m.

1977/78:19 om nya riktlinjer för jordbrukspolitiken, m. m.

1977/78:23 om vissa sjukförsäkrings- och avgiftsfrågor

1977/78:27 om ändring i barnavårdslagen (1960:97), m. m.

1977/78:29 om flygplatsfrågan i Stockholmsregionen, m. m.

1977/78:34 om ändring i lagen (1976:600) om offentlig anställning, m. m.

1977/78:36 om kommunal vuxenutbildning

1977/78:37 om vårjakt efter sjöfågel

- 1977/78:39 om ett generellt statligt bidrag till kommuner och landstingskommuner under år 1978, m. m.
1977/78:43 om överlåtelse av viss staten tillhörig fast egendom m. m.
1977/78:46 om fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall
1977/78:52 om förlängning av tiden för utnyttjande av särskilt investeringsavdrag, m. m.
1977/78:56 med redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen

§ 16 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

- 1977/78:7 med anledning av motioner om en översyn av vissa lagar och förordningar m. m.
1977/78:8 med anledning av motion om enhetliga mandatperioder för lekmannastyrelser i statliga myndigheter

Lagutskottets betänkanden

- 1977/78:1 med anledning av motion om opartisk företagsrevision
1977/78:3 med anledning av motion om undantag från utmätning för handikappads accisåterbäring
1977/78:4 med anledning av motion om förbättrade förhållanden för vissa handelsagenter m. fl.

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

- 1977/78:1 med anledning av motion om ferievårdbidrag för handikappade barn som fyllt 16 år
1977/78:2 med anledning av motion om rätt till pension vid vistelse på alkoholistanstalt
1977/78:3 med anledning av motion om vidgad rätt till hemmamakförsäkring i vissa fall
1977/78:4 med anledning av motion om ersättning från allmänna försäkringen för psykoterapi

Kulturutskottets betänkanden

- 1977/78:2 med anledning av motion om utredning rörande fjällsäkerheten
1977/78:3 med anledning av motion om bibehållande av Pater Nosterfyren som kulturminnesmärke
1977/78:4 med anledning av motion om statens heraldiska verksamhet
1977/78:5 med anledning av motion om konservatorverksamheten
1977/78:6 med anledning av motion om medicinsk rådgivning till yrkesdansare

Trafikutskottets betänkande

- 1977/78:5 med anledning av propositionen 1977/78:5 om flygvädertjänstens system och organisation m. m. jämte motioner

Näringsutskottets betänkanden

- 1977/78:2 med anledning av motion om försäljningen av pyrotekniska varor
- 1977/78:3 med anledning av motion om livsmedelsförädlingsindustrin i Skaraborgs län
- 1977/78:4 med anledning av motion om förstatligande av den privata bensin- och oljehandeln
- 1977/78:5 med anledning av motion om förstatligande av viss byggnadsmaterialindustri
- 1977/78:6 med anledning av motion om överförande av Pressbyrån i samhällelig ägo
- 1977/78:7 med anledning av motion om översyn av charterflygbolagens verksamhet
- 1977/78:8 med anledning av motion om produktion av billigare menstruationsskydd
- 1977/78:9 med anledning av motion om viss ändring i kreditupplysningslagen
- 1977/78:10 med anledning av motion om en industri för tillverkning av försvarsmateriel i Boden

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

- 1977/78:4 med anledning av motioner om datafrågor inom arbetslivet m. m.

§ 17 Anmäldes och bordlades

Motioner

- 1977/78:23 av *Ingrid Diësen* och *Lars Ahlmark*
- 1977/78:24 av *Eva Hjelmström*
- 1977/78:25 av *Sven Johansson* och *Gunde Raneskog*
- 1977/78:26 av *Sture Palm*
- med anledning av propositionen 1977/78:12 om ändrade bestämmelser om barns tillträde till biograf föreställningar
- 1977/78:27 av *Lars Werner m. fl.*
- med anledning av propositionen 1977/78:22 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236)

Måndagen den
7 november 1977

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

*Anmälan av
interpellation*

den 28 oktober

1977/78:61 av *Karl-Erik Häll* (s) till jordbruksministern om det primärkommunala ansvaret för naturvårds- och friluftslivsverksamhet:

Naturvårdsverket har den 11 juli 1977 översänt rubricerat förslag till jordbruksdepartementet. I förslaget sägs bl. a.: "Samhällets engagemang inom fjällvärlden avseende naturvård och friluftsliv har på senare tid ökat. Detta har främst kommit till uttryck genom beslut av riksdag och regering i frågor rörande bl. a. det centrala och regionala ansvaret för naturvårdsförvaltning av naturvårdsobjekten, förvaltning av vandringsleder, reglering av körning i terräng med motorfordon samt i den fysiska riksplaneringen, bl. a. genom principbesluten om obrutna vildmarksområden samt slutligen om primära rekreationsområden."

Förslaget innebär tillskapande av en speciell fjällenhet med naturvårdsverket som administrativ och ekonomisk huvudman. Denna enhet skall enligt förslaget även handha uppgifter inom länsstyrelsens kompetensområde, men detta skall kompletteras med och kompenseras av ett system för samråd och kontakter mellan länsstyrelsen och naturvårdsverket.

De berörda kommunerna, dvs. Kiruna, Gällivare, Jokkmokk och Arjeplog, får enligt förslaget endast till uppgift att sköta renhållningen inom detta väldiga område samt att handlägga frågor om byggnadslov. Det är anmärkningsvärt att förslagsställaren anser att det primärkommunala ansvaret skall begränsas till nämnda två områden. Den nya fjällenhetens arbetsuppgifter förefaller att i övrigt omfatta praktiskt taget allt som går att göra inom fjällområdet. Det kan vara på sin plats att erinra om vad det gäller för områden. I fråga om min egen kommun, Gällivare, rör det sig om mer än halva kommunens yta, och för övriga berörda kommuner gäller det den helt övervägande delen av kommunernas areal.

Det torde vara ställt utom all diskussion att någon lämplig form för samordning av dessa ärenden måste komma till stånd. Formerna för en sådan samordning och frågan om huvudmannaskapet kan enligt min mening diskuteras ur såväl praktisk som ekonomisk synpunkt. Ett oeftergivligt krav är dock att berörda kommuner ges ett reellt inflytande. Det är minst sagt förvånande att man från naturvårdsverkets sida underlåter att beakta den rika erfarenhet som de berörda kommunerna besitter i hithörande frågor.

Vad avser Gällivare kommun bedrivs den fysiska planeringen i enlighet med riksdagens direktiv. Så torde f. ö. vara fallet även inom övriga berörda Norrbottenskommuner. Det är då angeläget att beslutsfattande angående naturvård och friluftsliv skall ligga nära medborgarna i kom-

munerna. Dessa frågor är i högsta grad naturliga beståndsdelar i den fysiska planering som bedrivs i kommunerna och utgör en så stor del i dessa kommuners framtida utveckling att de inte ensidigt får överföras till regionala centrala myndigheter.

Med stöd av det anförda ber jag att till jordbruksministern få ställa följande fråga:

Avser statsrådet att medverka till en sådan centralisering av beslutsbefogenheterna som naturvårdsverkets skrivelse om vissa planeringsfrågor i Norrbotten innebär?

Nr 20

Måndagen den
7 november 1977

*Meddelande om
frågor*

§ 19 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 28 oktober

1977/78:116 av *Tore Nilsson* (m) till utbildningsministern om riksarkivets heraldiska uppgift:

Under de senaste åren har i pressen och från heraldiskt sakkunnigt håll förekommit kritik mot handläggningen av de heraldiska ärendena inom riksarkivet. Bl. a. har påtalats fel i kommunvapen som utarbetats eller reviderats, exempelvis vapnen för Norsjö, Stenungsund, Sotenäs och Örnsköldsvik. Stor uppmärksamhet väckte nyligen ingripandet mot Svenska ishockeyförbundet med förbud att använda visst emblem, enär ingripandet saknade stöd i gällande instruktion eller annan författning. Även övervakningen av bruket av rikets flagga och vapen, som man i propaganda för den heraldiska verksamheten talat om, saknar författningsstöd.

Under hänvisning till det anförda får jag fråga utbildningsministern:

Vill statsrådet redogöra för hur långt riksarkivets heraldiska uppgift sträcker sig?

1977/78:117 av *Gustav Lorentzon* (vpk) till statsrådet Olof Johansson om propagandan för elsparande:

Som bekant pågår det i vårt land en omfattande propaganda för sparande av elenergi. Staten, regeringen och riksdagen går här i spetsen. Slöseri med energi bör inte förekomma. Staten har avsatt medel för isolering av äldre fastigheter för att på så sätt få ned energiåtgången.

I Ånge kommun har dock byggnadsföretaget Hallström & Nisses Bygg AB uppfört fastigheter som kan betraktas som rena fuskbyggen. Här har kylan fritt inträde i bostäderna. Utvändigt är fastigheterna under den kallare årstiden beklädda med långa istappar, som knappt släpper igenom dagsljuset.

Efter oupphörliga klagomål säger sig byggföretaget nu ha "löst" problemet genom att montera in elektrisk värme i takrännor och stuprör – detta i stället för att ha besväret och kostnaderna med att lyfta taken för isolering.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga statsrådet:

Hur fungerar upplysningen för energisparkkampanjen och vilken roll spelar den s. k. centrala energikommittén?

1977/78:118 av *Karl-Erik Häll* (s) till industriministern om fortsatt utredning av Kaunisvaarprojektet:

LKAB:s utredning beträffande brytning av malmerna i Kaunisvaaraområdet utmynnar i slutsatsen att projektet f. n. inte kan bli företagsekonomiskt lönsamt, oavsett val av brytningsalternativ. Det är dock angeläget att sådana utredningar utförs som ger ett fullständigt tekniskt beslutsunderlag. Malmernas egenskaper samt framtida transportsätt för slig bör utredas. Angelägenheten av sådana åtgärder understryks bl. a. av vad nämnden för statens gruvegendom anför i sin anslagsframställning för budgetåret 1978/79.

Med anledning härav ber jag att till industriministern få ställa följande fråga:

Är industriministern beredd att ställa de resurser till förfogande som möjliggör en fortsatt utredning av Kaunisvaarprojektet?

den 31 oktober

1977/78:119 av *Karl-Erik Strömberg* (fp) till kommunikationsministern om sjökorten för Södertäljeleden och Stockholms skärgård:

Enligt pressuppgifter har en av orsakerna till oljekatastrofen utanför Torö i Södertäljeleden varit brister på sjökortet.

Med anledning härav anhåller jag att få ställa följande fråga:

Anser statsrådet att sjökorten för Södertäljeleden och Stockholms skärgård är godtagbara, och vilka eventuella åtgärder avser statsrådet att vidta?

1977/78:120 av *Karl-Erik Strömberg* (fp) till kommunministern om oljeolyckan i Södertäljeleden:

En ny svår oljeolycka har inträffat i Södertäljeleden, denna gång utanför Torö.

Olyckan visar att vår beredskap ej är tillfredsställande. Kompetens-tvister fördröjde räddningsarbetet, antalet länsor var ej tillräckligt, kapaciteten för mottagning av olja räckte ej osv.

En särskild kommitté undersöker sedan en tid beredskapen för bekämpning av miljöfarligt utsläpp till havs. Resultaten av denna utredning

torde dock dröja. Den aktuella händelsen visar att omedelbara åtgärder måste vidtas för att förhindra ett upprepande. Det är bara ett halvår sedan förra oljeolyckan i samma farled inträffade.

Med anledning härav vill jag ställa följande fråga:

Vilka omedelbara åtgärder avser statsrådet att vidta för att försöka hindra ett upprepande av olyckan utanför Torö?

den 2 november

1977/78:121 av *Eva Hjelmström* (vpk) till kommunikationsministern om principerna för vägverkets medelstilldelning:

Biltrafiken innebär i många tätorter, särskilt då i Stockholm, ett mycket svårt miljöproblem med buller och avgaser. Därtill kommer det faktum att den medför svåra trafikskador för många, speciellt för äldre och barn. Att kraftigt minska privatbilismens utbredning i tätorterna bör alltså vara en huvudmålsättning för kommunerna. Denna målsättning borde också vara styrande för statens vägverk vid dess tilldelning av medel för olika trafikprojekt.

I Stockholm är stadsdelen Södermalm hårt drabbad av bilismen; på Götgatan t. ex. passerar mer än 60 000 bilar per dygn. I syfte att komma till rätta med detta planerades en omläggning av trafiken, så att den delvis skulle gå under jord samtidigt som de värst utsatta gatorna skulle avlastas. Det påstås emellertid att vägverket satt som villkor för genomförandet av en sådan omläggning att en ny högbro byggs över Årstaviken. Den nuvarande planlösningen innebär en klar försämring för de inom området boende och kommer endast att ytterligare öka privatbilismen i Stockholms innerstad. Vägverkets agerande innebär att Stockholms finansledning föredrar en från kommunalekonomisk synpunkt på kort sikt kanske billigare lösning men en från samhällsekonomisk och på längre sikt helt onödig och mycket dyr planlösning.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att få ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Vilka principer gäller för vägverkets medelstilldelning, och kan det anses rimligt att vägverket på detta sätt styr kommunernas planering mot en majoritets vilja?

1977/78:122 av *Åke Green* (s) till industriministern om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Horndal:

Industriministern har uttalat att regeringen inte kan acceptera några avgörande förändringar inom stålbranschen förrän pågående strukturöverläggningar om ägarförhållanden och produktuppdelning avslutats. Nu ställs ett helt samhälle, Horndal i södra Dalarna, inför fullbordat faktum: redan 1979 skall järnverket läggas ned. Det innebär en utradering av ett helt samhälle.

Mot bakgrund av detta och med industriministerns uttalande som grund vill jag ställa följande fråga:

Anser statsrådet att AB Iggesunds Bruks beslut om Horndal står i överensstämmelse med här nämnda uttalande, och vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att, i avvaktan på att överläggningarna om stålbranschen avslutas, rädda sysselsättningen i Horndal?

den 3 november

1977/78:123 av *Eva Winther* (fp) till industriministern om åtgärder för att trygga verksamheten i Luleå hamn:

LKAB:s ekonomiska bekymmer har till följd att man minskar malmtransporten mellan Malmberget–Gällivare och Luleå. Man avser att öka transportererna över Narvik.

Detta innebär på sikt en fara för verksamheten i Luleå hamn, en hamn som ur många synpunkter är viktig för Norrbotten och för Sverige.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga:

Avser industriministern att utifrån regionalpolitiska synpunkter vidta åtgärder som kan bidra till att trygga verksamheten i Luleå hamn?

1977/78:124 av *Paul Jansson* (s) till budgetministern om åtgärder för att bereda kommunerna ökat utrymme på kreditmarknaden:

I den överenskommelse som träffades den 17 juni 1977 mellan företrädare för regeringen och de båda kommunförbunden förklarade sig regeringen beredd att "verka för att kommunerna, inom ramen för vad som är samhällsekonomiskt försvarbart, bereds rimligt utrymme på kreditmarknaden under 1977 och 1978".

Anser budgetministern att regeringens förpliktelser på denna punkt hittills infriats under 1977?

den 7 november

1977/78:125 av *Kurt Hugosson* (s) till industriministern om åtgärder för att förhindra nedläggning av Arendalsvarvet, m. m.:

Den svenska varvsindustrin har stora ekonomiska problem. Riksdagen har därför så sent som våren 1977 beslutat dels om bildandet av Svenska Varv AB, dels om en 30-procentig reduktion av varvskapaciteten. Inte minst drabbas Göteborgs varvsindustri hårt – över 6 000 arbetstillfällen försvinner på ett par år. En ytterligare personalminskning eller en total nedläggning av Arendalsvarvet i Göteborg skulle innebära enorma arbetsmarknadsmässiga och sociala problem för de varvsanställda. En nedläggning av Arendalsvarvet skulle dessutom innebära att Sveriges mest utvecklingsbara varvsenhet försvann. De sedan våren 1977 tillkomna ekonomiska svårigheterna beror till stor del på regeringens ekonomiska po-

litik och devalveringar.

Mot bakgrund av vad jag anförvt vill jag till industriministern ställa följande fråga:

Kommer statsrådet att medverka till att ytterligare personalinskränkningar utöver vad riksdagen redan beslutat om icke kommer till stånd vid Göteborgsvarven och att Arendalsvarvet icke nedläggs?

Nr 20

Måndagen den
7 november 1977

*Meddelande om
frågor*

1977/78:126 av *Birger Rosqvist* (s) till kommunikationsministern om beställning vid svenskt varv av ett nytt sjömättningsfartyg:

Förra året begärde riksdagen efter en s-motion ett nytt sjömättningsfartyg för att utöka sjömättningsresurserna. Trafikutskottets s-ledamöter har också krävt att fartyget av sysselsättningsskäl skall byggas vid svenskt varv. Kravet avvisades av den borgerliga majoriteten. Sjöfartsverket har nu anbud inne från flera länder på det nya fartyget.

Därför vill jag fråga kommunikationsministern:

Är regeringen nu beredd att i enlighet med socialdemokraternas förslag stärka sysselsättningen vid något svenskt varv och dess underleverantörer genom beställning av sjömättningsfartyg?

§ 20 Kammaren åtskildes kl. 17.59.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert